

Broj 1, Decembar 2013.

YUCOM 2013

IZVEŠTAJ O RADU

Besplatna pravna pomoć

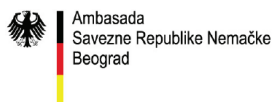
Odabrani slučajevi

Aдекватно stanovanje i socijalno ugroženi

Najznačajniji projekti

Doprinosi u promociji i zaštiti ljudskih prava

Nova izdanja

YUCOM 2013 – izveštaj o radu

Izdavač

Komiteet pravnikaa za ljudska prava – YUCOM
Svetogorska 17, 11000 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača

Milan Antonijević

Uređivački odbor:

Milan Antonijević, Natalija Šolić, Katarina Golubović, Nikola Grujić, Ivana Stjelja

Priredili:

Ana Janković
Dragan Ristić
Ivana Stjelja
Jean Baptist Merlin
Jovana Spremo
Katarina Golubović
Kristina Todorović
Kristina Tubić
Kristina Vujić
Marko Milneković
Milan Antonijević
Milena Vasić
Nada Dželebdžić
Natalija Šolić
Nataša Lukić
Nikola Grujić
Slavko Arsović
Tea Hadžiristić

Lektura

Ljiljana Korica

Dizajn i prelom

BENUSSI design

Štampa

Dosije studio

Tiraž

500

ISBN

Publikacija „YUCOM 2013 –izveštaj o radu“ nastala je u okviru projekata „Antidiskriminacioni mehanizmi u praksi“ i „Strateško zastupanje u slučajevima povreda ljudskih prava i zaštita branitelja ljudskih prava“ koji realizuje Komitet pravnikaa za ljudska prava – YUCOM uz finansijsku podršku Ambasade SR Nemačke u Srbiji, odnosno Civil Rights Defenders. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Ambasade SR Nemačke u Srbiji, odnosno Civil Rights Defenders

SADRŽAJ

- 1** UVODNA REČ 5
- 2** BESPLATNA PRAVNA POMOĆ:
NEPROCENJENA VREDNOST
LJUDSKIH PRAVA 6
- 3** ODABRANI SLUČAJEVI ZASTUPANJA:
SOCIJALNO UGROŽENI I BRANITELJI
U ZAMKAMA NEEFIKASNOG
PRAVOSUDNOG SISTEMA 12
- 4** ANTIDISKRIMINACIONI
MEHANIZMI U PRAKSI:
KA JEDNAKIM ŠANSAMA ZA
ADEKVATNO STANOVANJE 24
- 5** KOMITET PRAVNIKA ZA
LJUDSKA PRAVA YUCOM:
PROMOCIJA, ZAŠTITA I
UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA
U GODINI 2013 46

YET

1

U

UVODNA
REČ

DECEMBAR 2013, BEOGRAD

Milan Antonijević

Kada stojite pred rezultatima rada u jednoj godini koja je na izmaku, možete biti zadovoljni ili možete očekivati više. YUCOM je uvek težio ka boljem i teško da možemo dozvoliti period da samo uživamo u onome što smo postigli. To nas je i motivisalo da pristupimo pisanju ovog izveštaja, koji nije samo pregled aktivnosti koje sprovodimo, već i presek stanja u brojnim oblastima kojima smo se bavili u 2013. godini. Kroz pravnu pomoć prelamaju se potrebe građana, trendovi u kršenjima ljudskih prava i detektuju greške pravosudnog sistema, državne uprave, političara, drugih institucija i pojedinaca.

Kada branite građane, kada ih zastupate, kada pokušavate da od države dobijete adekvatan odgovor, presudu, odluku, novi zakon, očekivano je da mnogo više vidite nesavršenosti sistema, grešaka, slučajnih i namernih. To nije pokazatelj da želite da nanese štetu, već da ustanovite novu praksu poštovanja ljudskih prava, da želite da širem krugu građana omogućite da uživaju garantovana prava. Ukazali smo i na pozitivne primere iz prakse, gde smo zadovoljni kvalitetom i brzinom trajanja postupaka, reakcijama državnih organa. Sve to je neophodno kako bi se stekla uravnotežena slika stanja ljudskih prava iz ugla organizacije koja zastupa građane, radi na strateškim, zakonskim i drugim tekstovima.

YUCOM je, kroz višegodišnji rad na unapređenju i promociji ljudskih prava, zastupanjem građanki i građana, analizom propisa i politika, monitorin- gom rada organa javne vlasti i drugim aktivnostima, utvrdio postojanje velikog broja pojedinačnih slučajeva diskriminacije. Takođe, utvrdili smo prisustvo one opasnije, sistemske diskriminacije koja je često posredna ili prikrivena, što otežava njeno otkrivanje i pravnu zaštitu pojedinaca. Ravnopravnost u ostvarivanju prava uskraćena je čitavim grupama nekad zbog samih odredbi i najvažnijih propisa, a češće zbog selektivne primene propisa od strane organa javne vlasti i to na štetu onih grupa prema kojima u društvu već postoje stigma, predrasude i segregacija. Kroz analizu pravnog i strateškog okvira,

praćenje sprovođenja politike socijalnog stanovanja i kroz pružanje pravne pomoći u ovoj oblasti u 2013, YUCOM je nastojao da utvrdi ključne prepreke u ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje višestruko socijalno ugroženih grupa. U fokusu analize je definisanje i primena afirmativnih mera kako bi socijalno ugroženi pojedinci mogli da ojačaju svoj socijalni status, a posebno socijalno stanovanje kao osnovni mehanizam obezbeđivanja adekvatnog stanovanja najugroženijim građanima.

Podsetiću vas da afirmativne mere definiše i Ustav Srbije, razrađene su i u drugim propisima, ali nedostaje razumevanje, nedostaje primena.

Saradnja sa državnim organima, Narodnom skupštinom, pojedinim ministarstvima, lokalnom samoupravom govori o tome da se prepoznaje da organizacije za ljudska prava imaju svoje mesto u unapređenju sistema zaštite ljudskih prava, u unapređenju državne uprave, kao i u unapređenju svih onih tačaka gde se građanin dotiče sa državom, na sudu, prilikom donošenja zakona i u brojnim drugim situacijama.

Ističemo odličnu saradnju sa nezavisnim institucijama, Zaštitnikom građana, Ombudsmana AP Vojvodine, Poverenicom za zaštitu ravnopravnosti, Poverenicom za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o личности, lokalnih ombudsmana i brojnim drugima koji su naš rad učinili vidljivijim i efikasnijim. Naravno ističemo medije koji su prepoznali teme kojima smo se bavili, stotine izjava, članaka govore u prilog tome.

I pred kraj ovog uvoda, zahvaljujemo se brojnim organizacijama u Srbiji, regionu i šire sa kojima smo saradivali, sa kojima smo se slagali ili sa kojima smo polemisali, a sve u interesu unapređenja ljudskih prava.

Posebno nam je drago što su se tokom ove godine našem timu pridružili brojni mladi stručnjaci, kao i budući stručnjaci, a sada studenti pravnih i drugih fakulteta, koji su pomogli da se u organizaciju unese nova energija, a i da se vidi kako će se ljudska prava u Srbiji razvijati. Samo sa mladima koji imaju osećaj za poštovanje ljudskih prava ova zemlja može postati uzorna zemlja u kojoj je prijatno živeti.

2

B
P
P

BESPLATNA PРАВNA PO- MOĆ: NEPRO- CENJENA VREDNOST LJUDSKIH PRAVA

Komitet pravnikā za ljudska prava YUCOM aktivno pruža besplatnu pravnu pomoć od svog osnivanja 1997, i to je jedna od naših osnovnih aktivnosti. Trenutno na pravnoj pomoći radi pravni tim od tri advokatice i tri pravnice. Stranke mogu kontaktirati pravni tim putem elektronskog formulara, poštom i telefonom. Besplatnu telefonsku liniju (0700400700) aktivirali smo 2010. godine i na nju se svakodnevno javi veliki broj građanki i građana iz cele zemlje, a neretko se dešava da nas zovu i građani Srbije iz inostranstva ili strani državljani koji borave u Srbiji.

Godišnje pravni tim pruži usluge besplatne pravne pomoći za preko 1000 građana i građanki. Stranke sa javljaju sa najrazličitijim problemima, koje je neka-

da teško pravno kategorisati, jer se prepliće više različitih pravnih oblasti. Ipak, za godinu 2013. mogli bismo da izdvojimo kao najčešće slučajeve one iz radnog prava – nezakonite otkaze ugovora o radu, povrede na radu, mobinga i ostale slučajeve povrede prava zaposlenih, kao i porodičnog prava – nasilja u porodici i nasilja nad ženama, od problema u vezi sa vršenjem roditeljskog prava do problema sa naplatom alimentacije. Česti su slučajevi povrede prava na pravično suđenje u razmnom roku, a sve se češće javljaju i žrtve raznih oblika diskriminacije, govora mržnje i zločina iz mržnje. Među čestim slučajevima prethodnih godina su bili i oni iz oblasti pristupa pravdi, diskriminacije, policijske torture i zloupotrebe policijskih ovlašćenja.

Građankama i građanima se omogućuje adekvatna pravna podrška bez obzira na njihov ekonomski ili bilo koji drugi status na osnovu kojeg bi mogli biti isključeni iz adekvatnog pravnog savetovanja. Korisnici naših usluga su socijalno ugrožene osobe, Romi, LGBT osobe, braniteljke i branitelji ljudskih prava, kao i brojni drugi čija su prava povređena.

Kada primi zahtev za besplatnu pravnu pomoć pravna se upoznaje sa samim predmetom i problemom koji stranke imaju. Ukoliko je to potrebno, zatražimo kopije dokumentacije iz samog predmeta, zatim u zavisnosti od vrste i složenosti slučaja, u konsultaciji sa pravnim timom pružamo pravni savet. On može da se sastoji iz upućivanja na odgovarajući propis ili nadležni državni organ, tumačenja određenog zakona ili iz pomoći pri sastavljanju podneska. Kada je to potrebno, uputimo stranke na odgovarajuću državnu instituciju (kao na primer Zaštitnika građana) ili specijalizovanu NVO. U određenim slučajevima YUCOM sastavlja podneske za svoje stranke, a u posebno složenim i strateški značajnim predmetima uzima u zastupanje. Tim preuzima u zastupanje pojedine slučajeve pred nacionalnim sudovima, ali i pred Evropskim sudom za ljudska prava i UN Komitetma za ljudska prava. *Zastupanje i omogućavanje pristupa pravnim informacijama i savetima velikom broju pojedinaca su glavne aktivnosti YUCOM-ovog programa besplatne pravne pomoći. Vođenje strateških slučajeva rezultiralo je promenama propisa u cilju efikasnije zaštite građanki i građana pred državnim organima.*

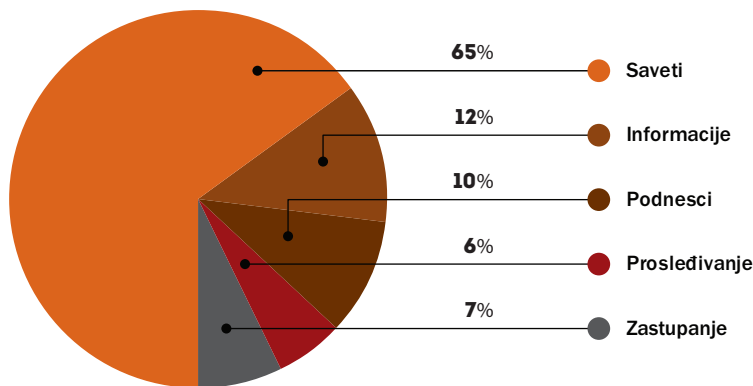
Novi, unapređeni formular za pravnu pomoć je u godini 2013. značajno pojednostavio strankama način obraćanja YUCOM-u, posebno u opisu njihovog pravnog problema, usmeravajući ih na činjenice koje su pravno relevantne za rešenje problema. U gornjem delu formulara nalazi se prostor za njihove lične podatke, zatim sažet opis slučaja koji obuhvata i vrstu povređenog prava, preduzete radnje pred

državnim organima, dužinu trajanja postupka, pitanje da li stranke imaju pravnog zastupnika (što je posebno važno s obzirom da nam se obraća veliki broj ljudi koji već imaju advokata, ali iz nekog razloga nemaju dovoljno poverenja u njega ili žele da čuju drugo mišljenje), zatim uloženi pravni lekovi i na kraju način na koji su saznali za YUCOM. Novi formular je korišćen za obradu podataka u drugom delu 2013 godine. U nastavku teksta vam predstavljamo pregled i statistiku pružene pravne pomoći u septembru, oktobru i novembru 2013. U ovom periodu imali smo i znatno povećan broj poziva, a

samim tim i pruženih usluga pravne pomoći.

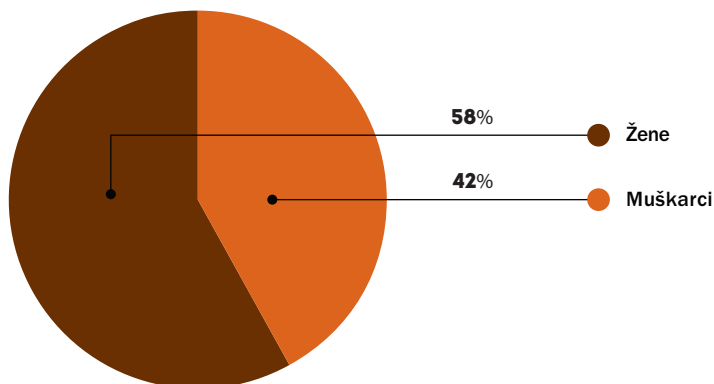
YUCOM je u septembru, oktobru i novembru mesecu 2013. pružio **340 različitih usluga besplatne pravne pomoći** od čega 218 pravnih saveta (u 64% obraćanja građana YUCOM-u), napisane i poslate 42 urgencije, odnosno podneska organima javne vlasti (12%), u 35 slučajeva pružene informacije (10%), pravno zastupanje preduzeto u 24 predmeta (7%), a stranka upućena, odn. predmet prosleđen nadležnom organu u 6%, odnosno 20 slučajeva.

PRAVNA POMOĆ

U **58% slučajeva** na tromesečnom je učinjeno **prem ženama**, prema muškarcima u 42% slučajeva.

POL

U većini slučajeva ugrožena su prava pojednaca, odnosno fizičkih lica, koja su u 55% slučajeva iz Beograda.

Prema starosnoj dobi žrtava (ili potencijalnih žrtava) povreda prava¹ najčešći je uzrast **45 - 65 godina (38%)** i 26-45 godina, odnosno 35%.

Najčešće ugrožena grupa kojoj pripadaju građanke i građani koji su se obratili za pomoć su **tražioci socijalne zaštite u 39, odn. 11% slučajeva**,² osobe sa invaliditetom u 14 (4%) i migranti/izbeglice/azilanti u 11 slučajeva (3.5%), Romi i strani državljani u po 7, odn. 2% slučajeva.

Najčešće prijavljena ugrožena ljudska prava su **pravo na pravično suđenje – u 53 slučaja**, pravo na rad – 39 slučajeva (9,3%), prava dece 36 slučajeva (8,5%) i pravo na mirno uživanje imovine 35 (8,3%). Slede pravo na suđenje u razumnom roku, kao segment ptava na pravično suđenje (27) i pravo na socijalnu zaštitu (26) i pravo na privatnost i porodičan život.

STATISTIČKI PRIKAZ PO STAROSNOJ DOBI

STAROSNO DOBA	BROJČANO	PROCENTUALNO
nije poznato	39	11.47 %
do 15 godina	2	0.59 %
16-25 godina	14	4.12 %
26-45 godina	119	35.00 %
46-65 godina	130	38.24 %
preko 65 godina	36	10.59 %

STATISTIČKI PRIKAZ PO PRIPADNOSTI DRUŠTVENOJ GRUPI

DRUŠTVENA GRUPA	BROJČANO	PROCENTUALNO
Migranti/Izbeglice/Azilanti	12	3.41 %
Raseljena lica i povratnici	4	1.14 %
Romi	7	1.99 %
Osobe sa invaliditetom	14	3.98 %
Tražioc socijalne zaštite	39	11.08 %
Ratni veteran	4	1.14%
LGBT	3	0.85 %
Lica lišena slobode	5	1.42 %
Strani državljani	7	1.99 %
Branitelji ljudskih prava	3	0.85 %
Deca	6	1.70 %
Nacionalna/Verska/Etnička manjina	2	0.57 %
Ostali	246	69.9 %

¹ Prema raspoloživim podacima

² Većinsko stanovništvo (šira javnost) se najčešće javljalo za pravnu pomoć, u 69% slučajeva

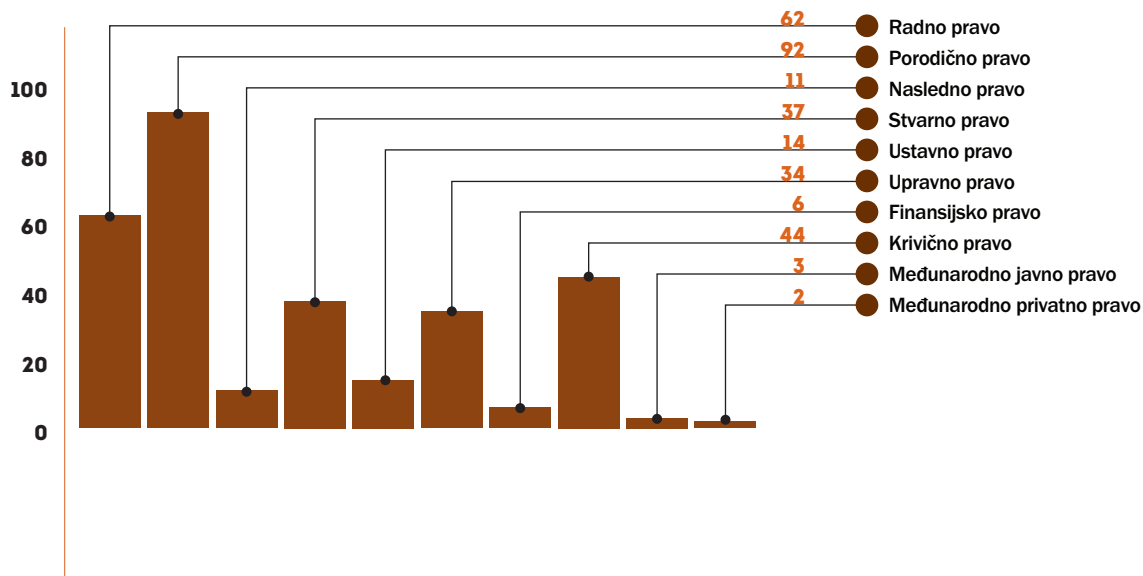

STATISTIČKI PRIKAZ ZA UGROŽENO LJUDSKO PRAVO

UGROŽENO LJUDSKO PRAVO	BROJČANO	PROCENTUALNO
Pravo na život	9	2.14 %
Zabrana zlostavljanja i mučenja	14	3.33 %
Pravo na slobodu i bezbednost ličnosti	6	1.43 %
Zabrana ropstva i prinudnog rada	2	0.48 %
Pravo na pravično suđenje	53	12.62 %
Pravo na suđenje u razumnom roku	27	6.43 %
Pravo na delotvoran pravni lek	5	1.19 %
Pravo na zasnivanje braka i osnivanje porodice	7	1.67 %
Pravo na privatnost i porodičan život	22	5.24 %
Pravo na slobodan pristup informacijama	5	1.19 %
Sloboda udruživanja	1	0.24 %
Zabrana diskriminacije	6	1.43 %
Pravo na mirno uživanje imovine	35	8.33 %
Pravo na obrazovanje	1	0.24 %
Pravo na rad	39	9.29 %
Pravo na socijalnu zaštitu	26	6.19 %
Pravo na zdravstvenu zaštitu	6	1.43 %
Pravo na stanovanje	19	4.52 %
Prava deteta	36	8.57 %
Prava manjina	2	0.48 %
Pravo na dobru upravu	17	4.05 %
Ostalo	82	19.52 %

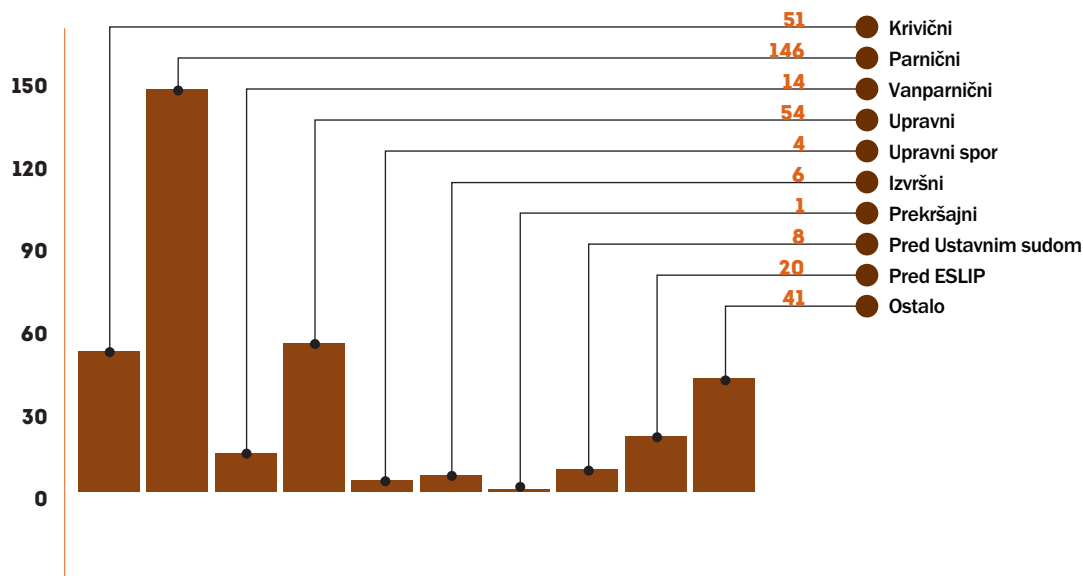
Pravna pomoć je najčešće pružena za slučajeve koji se odnose na **porodično pravo – 92 slučaja**. Odmah sledi radno pravo (62), pa krivično(44), stvarno (37) i upravno pravo (34).

GRANA PRAVA

Postupci na koje se odnosi pružena pravna usluga su u najvećem broju slučajeva **parnični 146**, slede upravni – 54 i krivični – 51.

VRSTA POSTUPKA

Specifičnih slučajeva je bilo ukupno 86, od čega najviše **nasilja u porodici** 26 i nedavanja izdržavanja 19.

STATISTIČKI PRIKAZ SPECIFIČNIH SLUČAJEVA

SPECIFIČNI SLUČAJ	BROJČANO	PROCENTUALNO
Zločin iz mržnje	6	6.98 %
Govor mržnje	1	1.16 %
Mobing	11	12.79 %
Nasilje u porodici	26	30.23 %
Nedavanje izdržavanja	19	22.09 %
Starateljstvo	8	9.30 %
Poslovna sposobnost	6	6.98 %
Korupcija	9	10.47 %
Ukupno	86	

Od dvadeset prijava diskriminacije **6 se odnosilo na nacionalnu pripadnost**, po 3 na seksualnu orijentaciju i etničko poreklo, u po 2 na političko opredeljenje, genetsku osobenost i bračni status.

STATISTIČKI PRIKAZ ZA OSNOV DISKRIMINACIJE

OSNOV DISKRIMINACIJE	BROJČANO	PROCENTUALNO
Preci	1	5.00 %
Nacionalna pripadnost	6	30.00 %
Etničko poreklo	3	15.00 %
Političko opredeljenje	2	10.00 %
Seksualna orijentacija	3	15.00 %
Genetska osobenost	2	10.00 %
Invaliditet	1	5.00 %
Bračni i porodični status	2	10.00 %

3

ODABRANI
SLUČAJEVI
ZASTUPA-
NJA:
**SOCIJALNO
UGROŽENI I
BRANITELJI
U ZAMKAMA
NEEFIKA-
SNOG PRA-
VOSUDNOG
SISTEMA**

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

Povrede prava utvrđene odlukama Ustavnog suda i naknada štete

Pravo na pravično suđenje u razumnom roku jedno je od najčešćih prava za koje građani Srbije tvrde da im je povređeno ili tokom postupka pred sudovima Srbije ili tokom postupka pred upravnim organima. Prema nekim shvatanjima, pravo na pravnu zaštitu za povredu ovog prava, trebalo bi obavezno tražiti pred Ustavnim sudom RS. Ima slučaja da je ova zaštita, zajedno sa naknadom štete za povređena prava, tražena i od redovnih sudova. Međutim, ovakva praksa je, od strane sudija Vrhovnog kacionog suda, ocenjena kao nepravilna, zato što je dolazilo do dosuđivanja različitih iznosa po različitim osnovama. Poseban problem kod zaštite prava na su-

đenje u razumnom roku (pored toga što samo odlučivanje o povredi prava traje po pravilu dve godine) je i satisfakcija koju stranke traže u ovim postupcima u vidu naknade štete. *Postavlja se pitanje da li se i u kojim slučajevima može tražiti naknada materijalne i nematerijalne štete za povredu ljudskog prava s obzirom na to da Ustavni sud, po pravilu, utvrđuje pravo na naknadu nematerijalne štete (koje se potom može ostvariti u parničnom postupku), iako ga odredbe Zakona o Ustavnom sudu ovlašćuju da sam utvrdi obavezu naknade štete i naloži njeno izvršenje. Uočljivo je da stranke prilikom traženja naknade štete navode i da su pretrpele znatnu materijalnu štetu, usled nagrada koje isplaćuju svojim zastupnicima i zastupnicima protivne stranke (kada izgube spor) za neodržana ročišta.*

U odlukama Ustavnog suda do kraja 2011. godine povodom ustavnih žalbi, Ustavni sud nije precizirao iznose štete

koju treba nadoknaditi. Visina iznosa je zavisila od sporazuma koji je podnosilac ustavne žalbe postigao sa Komisijom za naknadu štete, koja je izmenama Zakona o Ustavnom sudu ukinuta. Na taj način, ostvarivanje prava na naknadu štete moralo je da se ostvaruje u parničnom postupku. Kako je 2012. godine stupio na snagu novi Zakon o parničnom postupku, za naknadu štete koja se potražuje od države bilo je neophodno obratiti se javnom pravobranilaštvu RS radi postizanja sporazuma o visini iznosa. Po pravilu, ovaj mehanizam ne funkcioniše, jer je u roku od dva meseca potrebno da svi organi (kako sudovi tako i ministarstvo nadležno za pravosuđe) daju svoje predloge o visini iznosa. Zbog toga stranke, po pravilu, samo čekaju istek roka od 2 meseca od podnošenja predloga RJP-u, kako bi ispunile uslov da podnesu tužbu.

U slučaju V. P. protiv Republike Srbije Komitet pravnika za ljudska prava zastupao je oštećenu pred Ustavnim sudom RS povodom slučaja koji je 9 godina vodila pred sudovima u Beogradu. Nakon što je Ustavni sud RS u predmetu UŽ – 550/2009 22.1.2011. godine utvrdio da je povređeno pravo na suđenje u razumnom roku i utvrdio pravo na naknadu nematerijalne štete, advokatica Komiteta pravnika za ljudska prava uputila je Republičkom javnom pravobranilaštvu (RJP) predlog za mirno rešavanje spora radi naknade štete. Kako se RJP do podnošenja tužbe 22.11.2012. godine nije izjasnilo o predlogu, podneta je tužba radi nakna-

de štete zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku utvrđenom odlukom Ustavnog suda RS. Pripremno ročište zakazano je za 14.3.2013. godine. YUCOM-ova advokatica je predložila da se postupak završi na maksimalno dva ročišta. RJP je dostavilo odgovor na tužbu, ali se nije pojavilo na ročištu. Kako je tužilja potraživala naknadu nematerijalne i materijalne štete, sud je naložio tužilji da precizira tužbeni zahtev tako što će precizirati koje troškove je sud prouzrokovao tužilji. Preciziranjem tužbom pojašnjene su sve radnje suda koje su doprinele neopravdanim troškovima kojima je tužilja bila izložena usled neefikasnosti suda. Sledeće i

poslednje ročište održano je 22.5.2013. godine kada je doneta presuda.

Odlučujući o delu tužbenog zahteva koji se odnosi na naknadu nematerijalne štete, sud smatra da je isti delimično osnovan, iz sledećih razloga: "Osnov za potraživanje naknade nematerijalne štete je povreda prava na suđenje u razumnom roku zajemčena Ustavom Republike Srbije. Postojanje povrede ovog prava tužilje nesporno je utvrđeno od strane Ustavnog suda, koji je i jedini ovlašćen da utvrđuje postojanje ove povrede. Isto tako, Ustavni sud je u svojoj odluci utvrdio i pravo tužilje na naknadu nematerijalne štete koja je nastala povredom prava na suđenje u ra-

zumnom roku. Na opisani način pravni osnov za potraživanje naknade nematerijalne štete je nesporno utvrđen od strane Ustavnog suda. Ni tuženi u odgovoru na tužbu nije sporio postojanje odluke Ustavnog suda, a osnov potraživanja tužilje u delu zahteva za naknadu nematerijalne štete je samo paušalno osporio. Saglasno navedenom, osnov je u navedenom delu utvrđen, budući da parnični sud nije ovlašćen da ceni postojanje ovakve povrede, niti da na bilo koji način dovodi u pitanje prethodno donetu odluku Ustavnog suda kojom je povreda utvrđena. Odlučujući o visini tužbenog zahteva koji se odnosi na naknadu nematerijalne štete, sud smatra da pravični iznos naknade koji pripada tužilji iznosi 100.000,00 dinara. Odlučujući o visini štete koju je tužilja pretrpela, sud je imao u vidu da je reč o povredi prava ličnosti, a posebno o pravu na suđenje u razumnom roku koje ima poseban značaj, budući da je zajemčeno Ustavom Republike Srbije. Takođe, sud je vodio računa o značaju povređenog dobra za tužilju i cilju kome služi dosuđena naknada ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom. Saglasno svemu navedenom, sud smatra da iznos od 100.000,00 dinara predstavlja pravičnu naknadu za nema-

terijalnu štetu koju je tužilja pretrpela.” Odlučujući o delu tužbenog zahteva koji se odnosi na naknadu materijalne štete, sud smatra da je isti u celini neosnovan, iz sledećih razloga: “Prema navodima tužilje, iznos koji potražuje na ime naknade materijalne štete predstavlja iznos troškova parničnog postupka u predmetu br. P 3355/00 Trećeg opštinskog suda u Beogradu koje tužilja nije skrivila, a obavezana je na njihovu isplatu. Za sva ročišta posebno pobrojana u tužbi koja nisu održana krivicom suda ili tužene strane, sud je tuženoj strani u tom postupku dosudio troškove parničnog postupka, pri čemu je tužilja na svako ročište uredno pristupala i bila zastupana od strane advokata. Tvrdi da je sud odgovoran za naknadu nastale štete u vidu neopravdano nastalih troškova za pristup advokata na pobrojana ročišta.

Prema stavu suda, tužilja nema pravo da u ovom postupku ostvaruje pravo na ovakvu naknadu. Upravo u okviru parničnog postupka u predmetu P 3355/00 Trećeg opštinskog suda u Beogradu, tužilja je kao stranka imala mogućnost da stavi zahtev da troškove koje je skrivila protivna strana upravo ona i snosi, odnosno da troškovi odlaganja ročišta padnu na teret tuženog koji je iste i skrivio. Tužilja u tom postupku

nije stavila takav zahtev, odnosno nije koristila svoja procesna prava koja joj po zakonu pripadaju. S obzirom na to, sud ne može snositi odgovornost za to što tužilja nije koristila svoja zakonom priznatim pravima, budući da u opisanoj situaciji nema krivice suda za troškove koje je tužilja snosila. Time nema krivice za nastalu štetu, već istu snosi upravo tužilja zbog svog pasivnog ponašanja. Tuženom su dosuđeni samo troškovi za sedam neodržanih ročišta, a pristupio je na devet neodržanih ročišta. Tri puta su ročišta odložena zbog bolesti sudije, jedanput jer nisu došle parnične stranke a dva puta jer nije došao svedok. Održana ročišta takođe su okončavana odlaganjem izvođenja dokaza, kako bi se pribavili spisi radi združenja i dostavljanja dokumentacije po predlogu parničnih stranaka.”

Nakon donošenja presude, tužilja se nije žalila (pre svega jer je iscrpljena dugotrajnom borbom za svoja prava). Iako je presuda doneta 22.05.2013. godine, pečat pravosnažnosti dobila je tek u avgustu. Kako Republika Srbija nije u roku od 15 dana ispunila svoju obavezu, advokatica YUCOM-a pokrenula je izvršni postupak. Rešenje o izvršenju doneto je 7. oktobra 2013. godine, a naplata se očekuje do kraja 2013. godine.

U slučaju E.N. protiv Srbije Ustavni sud RS je krajem 2011. godine u svojim odlukama počeo da precizira iznose u evrima. Ove odluke, iako su po Ustavu izvršne, u delu ostvarivanja naknade štete ne mogu se ostvariti bez pokretanja novog parničnog postupka. Postavlja se pitanje da li je sud obavezan iznosima koje je dodelio Ustavni sud ili može dodeliti iznose koji su u većoj vrednosti od dosuđenih. U slučaju E.N. i G.N. protiv RS, Ustavni sud je podnositelj-kama ustavne žalbe utvrdio naknadu od po 1.500 evra i 800 evra. Interesantno je poređenje ovog slučaja sa skoro identičnim slučajem J. protiv Srbije, koji se vodio pred Evropskim sudom za ljudska prava. Komitet pravnika za ljudska pra-

va se upravo i pozvao u ustavnoj žalbi na ovaj slučaj, te je Ustavni sud utvrdio identične povrede kao i Evropski sud za ljudska prava u slučaju J, koristeći isto obrazloženje za svoju odluku. Jedina razlika u ovim slučajevima je upravo u visini naknade štete. Naime, Evropski sud za ljudska prava je dosudio prvoj podnositeljki predstavke (ćerki) iznos od 5.000,00 evra na ime pretrpljene nematerijalne štete, a drugoj podnositeljki predstavke (majci) iznos od 1.000 evra. Uočljivo je veliko odstupanje dosuđenog iznosa, iako je slučaj utvrđivanja očitstva E.N. trajao duže od slučaja utvrđivanja očitstva mal. I. J. Komitet pravnika za ljudska prava obratio se Republičkom javnom pravobranilaštvu

radi ostvarivanja odluke Ustavnog suda. Kako RJP nije reagovalo, u decembru 2013. godine YUCOM podnosi tužbu sudu. Iako je Ustavni sud RS zbog prirode ovog slučaja reagovao hitno, što je za rezultat imalo i pravosnažnost presude u postupku utvrđivanja očitstva, sam postupak naknade štete je veoma dug.

Komitet pravnika za ljudska prava je, ubrzo nakon uvođenja ustavne žalbe za suđenje u razumnom roku, skrenuo pažnju da bi bilo celishodnije uvesti brvatski model, po kome su za zaštitu ovog prava nadležni neposredno viši sudovi. U tom smislu, zagovarao je i potrebu izmene Ustava RS, kojim je u nadležnost Ustavnog suda RS stavljeno odlučivanje o povredi ovog prava. Najnovije izmene

Zakona o uređenju sudova (koje polaze od hrvatskog modela) primenjivače se od 1. januara 2014. godine i trebalo bi da doprinesu bržem rešavanju povreda sudjenja u razumnom roku kao i naknade štete nastale usled povrede ovog prava. Prema najnovijim izmenama, za zaštitu sudjenja u razumnom roku kao i odlučivanju o nematerijalnoj šteti (prema formulaciji čl. 8b Zakona o uređenju sudova koji govori o "primerenoj naknadi" nema mesta naknadi materijalne štete pred redovnim sudovima u slučaju povrede čl. 32 st. 1 Ustava RS) nadležni su neposredno viši sudovi u odnosu na one pred kojima se povreda dešava. Izričito je predviđeno da stranka podnosi zahtev na osnovu kojeg

se isplata vrši u roku od tri meseca od dana podnošenja zahteva, i to iz budžetskih sredstava opredeljenih za rad suda. Pretpostavljamo da se ovaj zahtev podnosi sudu koji je izvorio povredu.

Međutim, iako je određeno da neposredno viši sud hitno odlučuje o povredi prava u vanparničnom postupku, nije određen rok za okončanje postupka. Takođe, uvedena je dvostepenost postupka, tako da se na odluku o postojanju povrede i visini naknade može uložiti žalba Vrhovnom kasacionom sudu. I u postupku po žalbi nije određen rok za postupanje. Takođe, postavlja se i pitanje da li pred VKS stranku mora da zastupa advokat. Iako pozitivan korak u rasterećenju Ustavnog

suda RS, čini se da postoji mogućnost prenošenja opterećenja sa Ustavnog suda na Vrhovni kasacioni sud. Zakon o uređenju sudova nije do kraja jasan, te će praksa pokazati da li su primedbe Komiteta pravnik za ljudska prava bile opravdane. Na kraju, zakonodavac bi trebalo da se izjasni i po pitanju ostvarivanja naknade štete za povrede i drugih ljudskih prava čije je utvrđivanje u nadležnosti Ustavnog suda. Situacija koja podrazumeva da se vodi parnični i izvršni postupak nakon postupka pred Ustavnim sudom, predstavlja neefikasno rešenje i stvara dodatne troškove u vidu angažovanja sudova i pravobranilaštva, kao i kamatu koja teče na štetu građana Srbije.

V.Ž. protiv Srbije: iscrpljujući put do statusa ratnog vojnog invalida

V. Ž. je ratni veteran i izbeglica iz Republike Hrvatske. Živi u Srbiji od kraja rata na prostorima bivše SFRJ. Zahtev za priznavanje statusa ratnog vojnog invalida (RVI) podneo je u februaru 1999. godine, kada i počinje njegova borba protiv sistema, u cilju ostvarivanja prava iz socijalne zaštite koje država propisima garantuje učesnicima rata.

Nedelotvornim postupanjem organa grada Beograda i gradske opštine Čukarica, kao i sudova Republike Srbije u upravnim sporovima, V. Ž. je ugroženo pravo na suđenje u razumnom roku, čime mu je onemogućeno ostvarenje prava na socijalnu zaštitu. Od „zahteva za obnovu postupka“ u septembru 2006. do dana podnošenja ustavne žalbe u decembru 2013. godine, prvostepeni organ doneo je tri odluke a drugostepeni organ šest, od kojih je jedna odluka procesna. Vođeno je tri upravna spora u kojima je doneto pet presuda. Trenutno je u toku četvrti upravni spor. Postupak odlučivanja po predlogu za ponavljanje postupka traje već sedam godina, a borba za utvrđenje statusa i ostvarenje prava, punih četrnaest godina. V. Ž. kome su navedene odluke od egzistencijalnog značaja, ovakvim postupanjem uskraćeno je ostvarivanje već utvrđenog prava na invalidsku penziju i

drugih garantovanih prava iz socijalne zaštite, upravo zbog neutvrđenog svojstva RVI kao osnova za uživanje ovih prava.

Prvi zahtev V. Ž. iz 1999. odbijen je rešenjem organa beogradske opštine Čukarica, uz obrazloženje da se utvrđena oboljenja ne mogu dovesti u vezu sa boravkom na ratištu, a V. Ž. ne poseduje nijedan medicinski dokument iz tog perioda. Gradska uprava za boračku i invalidsku zaštitu grada Beograda, kao drugostepeni organ koji je postupao po žalbi V. Ž. na pomenuto rešenje, uputila ga je na polikliniku Vojnomedicinske akademije za građanska lica, kako bi ista, na osnovu kliničkog pregleda ili medicinske dokumentacije koju V. Ž. poseduje, dala stručno mišljenje. U nalazu lekara specijaliste VMA ističe se, pored utvrđenih bolesti, i predlog veštačenja sudskim putem na osnovu kojeg Gradska uprava donosi rešenje o odbijanju žalbe i utvrđuje postojanje vojnog invaliditeta ispod 20% i to zbog nedostatka medicinske dokumentacije iz perioda ratnih dešavanja i bez sprovođenja medicinskog veštačenja.

V. Ž. u narednim godinama uspeva da pribavi dokumentaciju koja potiče iz perioda ratnih dešavanja i to prvenstveno nalaz, ocenu i mišljenje medicinske ustanove u Kninu, na osnovu kojeg je oglašen nesposobnim za vojnu službu.

U septembru 2006. godine podnosi zahtev za ponavljanje postupka odlučivanja o njegovom statusu RVI, koji je odbačen kao neosnovan od opštinskog organa. V. Ž. je blagovremeno reagovao žalbom. Sekretarijat za socijalnu zaštitu i dečju zaštitu - Sektor boračko-invalidske zaštite Gradske uprave, doneo je rešenje kojim je poništen zaključak prvostepenog organa i vraćen na ponovni postupak i odlučivanje u martu 2007. godine. V. Ž. podnosi prvu tužbu za pokretanje upravnog spora Okružnom sudu u Beogradu, u januaru 2008. godine. Okružni sud u Beogradu, u martu iste godine, donosi presudu kojom se tužba uvažava i poništava rešenje drugostepenog gradskog organa. Postupci se nastavljaju. Četvrtu tužbu podnosi Upravnom sudu, u februaru 2013. godine. Po ovoj tužbi još uvek nije doneta odluka. V. Ž. je u ovom periodu pokretao još nekoliko postupaka pred različitim organima. Inicirao je dva inspekcij-ska postupka, u februaru 2009. i martu 2010. godine, kako bi uticao na brže postupanje upravnih organa jedinica lokalne samouprave. Inspekcije su tada utvrdile povrede Zakona o upravnim sporovima. V. Ž. je podneo pritužbu građanskom braniocu grada Beograda u novembru 2009, a Zaštitniku građana RS u septembru 2009, martu 2010. i avgustu 2011. godine.

Komitetu pravnika za ljudska prava V. Ž. se obratio u novembru mesecu 2013. godine. Advokaticice YUCOM-a ustanovile su jasne elemente povrede prava na suđenje u razumnom roku od strane Republike Srbije, i podnele ustavnu žalbu početkom decembra 2013. godine. Ustavnom žalbom se zahteva utvrđenje povrede prava na suđenje u razumnom roku, zajemčenog odredbom člana 32. stav 1. Ustava Republike Srbije, utvrđenje prava na naknadu nematerijalne štete, kao i nalog Upravnom sudu RS da preduzme sve neophodne mere, kako bi se upravni spor po tužbi i upravni postupak po zahtevu za ponavljanje postupka od 21.9.2006. godine, podnosioca ustavne žalbe, okončao u najkraćem mogućem

roku. U ustavnoj žalbi je naglašeno da je u postupku po zahtevu za ponavljanje postupka, pogrešno i nedelotvorno postupanje drugostepenog upravnog organa prevashodno dovelo do neopravdano i nerazumno dugog trajanja osporenog postupka. O tome govori činjenica da je, u ovom postupku, sud u Beogradu, tako i Upravni sud RS) tri puta poništio rešenje drugostepenog organa. Prema stanovištu koje je izrazio i Evropski sud za ljudska prava, činjenica da se više puta nalaže ponavljanje razmatranja jednog predmeta pred nižom instancom može, sama po sebi, otkriti ozbiljan nedostatak u pravnom sistemu države. Odgovornost za dugo trajanje postupka nose i nadležni sudovi, bu-

dući da je odlučivanje o žalbi na presudu Upravnog suda, od strane Vrhovnog kasacionog suda, trajalo godinu i tri meseca. U ustavnoj žalbi istaknuto je da sama činjenica da postupak traje već sedam godina i dva meseca, ukazuje da postupak nije okončan u okviru razumnog roka, kao i da nije bilo složenih činjeničnih i pravnih pitanja, jer su nadležni organi bili dužni da utvrde da li je predlog za ponavljanje postupka blagovremen, te da li je okolnost na kojoj se zasniva predlog učinjena verovatnom. Takođe, postupajući upravni organi bili su dužni da ispitaju da li su okolnosti i dokazi takvi da bi mogli dovesti do drugačijeg rešenja. Postupak pred Ustavnim sudom je u toku.

Slučaj E. N: dug put do ostvarenja prava deteta

Ustavni sud RS je, povodom ustavne žalbe mal. E.N. i G.N, koje je zastupao Komitet pravnika za ljudska prava, u aprilu 2013. godine, u roku od 3 meseca doneo odluku kojom je utvrđeno da su u postupku utvrđivanja očitstva povređena prava deteta, i to pravo da sazna svoje poreklo i pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Prva podnositeljka ustavne žalbe je vanbračno dete rođeno 1997. godine. Ona i njena majka kao druga podnositeljka ustavne žalbe, podnele su dana 8.4.2002. godine Drugom opštinskom sudu u Beogradu tužbu za utvrđivanje očitstva, kojom su tražile da se utvrdi da je M.S. iz Beograda, rođen 5.10.1954. godine u selu Braljine kod Jagodine, biološki otac mal. E.N, rođene van braka dana 10.12.1997. godine u Beogradu i upisane u matičnu knjigu rođenih opštine Savski venac pod tekućim brojem XXXX za 1998. godinu, od majke G.N. iz Beograda. Sam postupak utvrđivanja očitstva trajao je gotovo 11 godina, i to uglavnom zato što je otac deteta izbegavao da primi sudske pozive i sve ostale dopise iz suda, a njegova porodica odbijala da svedoči. Iako je dva puta sud određivao veštačenje DNK analize krvi,

otac deteta se nije pojavio u ustanovi određenoj za veštačenje. To je uticalo da dete zbog dužine spornog postupka bude u stanju produžene neizvesnosti u vezi sa svojim ličnim identitetom, kao i da sve vreme bude lišena svakog izdržavanja od strane svog biološkog oca. Drugi opštinski sud u Beogradu, a nakon reforme pravosuđa Viši sud u Beogradu, ovakvim vođenjem postupka od 2002. godine, omogućio je zloupotrebu procesnih prava od strane tuženog, odnosno izbegavanje prijema tužbe, neodazivanje pozivima na ročišta i pored urednog poziva, tako što je tolerisao, odnosno nije koristio zakonske mogućnosti sankcionisanja ove zloupotrebe. Imajući u vidu da je tuženi bio sudija opštinskog suda u Beogradu a potom i sudija Vrhovnog suda Srbije u toku ovog postupka, kao i da je ta činjenica bila opštepoznata, sud je odredio postavljanje privremenog zastupnika za zastupanje tek nakon godinu i tri meseca od podnošenja tužbe. Sud je uticao na prolongiranje postupka i tako što su ročišta zakazivana i odlagana, čime je podnositeljka ustavne žalbe povređeno pravo na pravično suđenje u delu suđenja u razumnom roku. Takođe, sama činjenica da postupak utvrđivanja očitstva, koji je po svojoj prirodi hitan,

traje 10 godina, i predstavlja povredu prava na pravično suđenje u razumnom roku.

Kako je građanska parnica jedini put kojim su podnositeljke ustavne žalbe mogle utvrditi da li je tuženi detetov biološki otac, prema odredbama domaćeg prava nisu postojale mere kojima bi se tuženi obavezao da ispoštuje rešenje Opštinskog/Višeg suda da se obavi DNK analiza, niti je postojala neka direktna odredba kojom se reguliše nepoštovanje istog. Sudski organi u Srbiji su, međutim, posle procene dostavljenih dokaza mogli doneti odluku po sopstvenom diskrecionom pravu i uzeti u obzir činjenicu da je stranka u postupku opstruirala utvrđivanje relevantnih činjenica. Štaviše, pri donošenju odluke o zahtevu da se utvrdi očitstvo, od sudova se traži da posvete posebnu pažnju najboljim interesima deteta na koje se zahtev odnosi.

Organi vlasti propustili su da obezbede prvog podnositeljki ustavne žalbe "poštovanje" njenog privatnog života na koje ima pravo. Stoga je utvrđena povreda člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Ovo je samo jedan od slučajeva koji pokazuje da pravni sistem u Srbiji nema sredstvo da primora navodnog oca da ispoštuje sudske rešenja da se obavi

DNK analiza. Prema oceni Ustavnog suda, svakome je garantovano da bez lične saglasnosti ne može biti podvignut medicinskim ispitivanjima bilo koje vrste. U opisanoj situaciji, prema oceni suda, potrebno je da postoje ili da se obezbede drugi mehanizmi kojima se mogu osigu-

rati interesi i prava lica koje traži utvrđivanje očinstva. Ovakvom odlukom, Ustavni sud je potvrdio stavove Evropskog suda za Ljudska prava da su prava dece u brojnim slučajevima povređena upravo zbog nedostatka i neprimene procesnih rešenja u postupku za utvrđivanje očin-

stva. Komitet pravnika za ljudska prava apelovao je da se ovi stavovi uzmu u obzir prilikom donošenja i primene zakona u Srbiji jer će se na taj način izbeći povrede prava deteta da sazna svoje poreklo, ali i plaćanje oštete koja ide na teret građana prilikom utvrđivanja ovih povreda.

ZABRANA DISKRIMI- NACIJE

Slučaj A.P. protiv Jat Airways

A.P. protiv Jat Airways je prvi postupak za zaštitu od diskriminacije pokrenut po stupanju na snagu Zakona o zabrani diskriminacije. A.P. zaposlen kao pilot u Jat Airways-u (danas AirSerbia), koga zastupa pravni tim u kome je i advokatica YUCOM-a, podneo je još 29.6.2009. godine, tužbu radi zaštite od diskriminacije i zlostavljanja na radu, pred tada nadležnim Četvrtim opštinskim sudom u Beogradu. Nakon reforme pravosuđa postupak je prešao u nadležnost Višeg suda u Beogradu. Iako svi imperativni propisi predviđaju hitnost u radu za ovu vrstu postupka, odnosno, da se antidiskriminacione parnice moraju pravnosnažno okončati u roku od 6 meseci od dana podnošenja tužbe kao inicijalnog akta, prvostepeni postupak pred Višim sudom u Beogradu trajao je skoro 4 godine. Suprotno imperativnim odredbama Zakona o radu, Zakona o zabrani diskriminacije, kao i odredbama Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu, prvostepena presuda doneta je tek u četvrtoj kalendarskoj godini, i to nakon velikog broja uložених urgencija, pritužbi na rad sudova, izveštavanja od strane medija, kao i dve preporuke Poverenice za zaštitu ravnopravnosti.

Prvostepenom presudom Višeg suda u Beogradu od 5.1.2012. god, utvrđeno je da je tuženi Jat Airways prema A.P. postupao diskriminatorski

u dužem vremenskom periodu, te da je izvršio težak oblik diskriminacije – produžene diskriminacije iz člana 13 tačka 6 Zakona o zabrani diskriminacije, kao i zlostavljanje na radu, navodeći, između ostalog, ponižavajuće i omalovažavajuće postupanje prema tužiocu, nejednake uslove rada, nezakonito postupanje i elemente zlostavljanja na radu i to zbog činjenice da je tužilac tražio zaštitu od diskriminacije pred sudom, stavljanje tužioca u nepovoljniji položaj u odnosu na druge zaposlene pilote, uz istovremenu povredu tužiočevog prava na rad. Takođe, Viši sud je istom presudom odbacio jedan deo tužbenog zahteva, i to za vremenski period od 2000. do 2005. godine jer je, po mišljenju Višeg suda, pitanje diskriminacije prvi put uređeno tek Ustavom Republike Srbije od 2006. godine, koji je, kao i Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o sprečavanju zlostavljanja na radu stupio posle događaja koje je tužilac opredelio u svojoj tužbi. U obrazloženju ovog dela presude sud navodi da u Republici Srbiji do 2006. godine nije postojala pravna norma koja bi sankcionisala bilo koju vrstu pravljenja razlike među građanima Republike Srbije, odnosno diskriminaciju, čime Sud šalje jasnu poruku javnom mnjenju da svako ko je u Republici Srbiji diskriminisan do 2006. godine nema pravo na sudsku zaštitu. Ovakvo mišljenje Višeg suda u

Beogradu pokazuje da sud ne zna da primenjuje propise koji regulišu oblast diskriminacije, zaboravljajući čitav niz međunarodnih dokumenata kao što su Povelja Ujedinjenih nacija, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, kao i Konvencije koje je Republika Srbija odavno potpisala i ratifikovala a koje čine sastavni deo nacionalnog zakonodavstva i podrazumevaju obaveznost u primeni.

Nakon uložених žalbi, predmet se dva puta nalazio na odlučivanju pred Apelacionim sudom u Beogradu, i to u toku 2012. godine punih 9 meseci, da bi Apelacioni sud vratio predmet prvostepenom sudu samo radi ispravljanja formalnih nedostataka npr. „očiglednih grešaka u kucanju“, a drugi put skoro 6 meseci, nakon čega je Apelacioni sud rešenjem od 14.03.2013. god. ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio Višem sudu na ponovno odlučivanje. Po prijemu presude Apelacionog suda, Viši sud u Beogradu zakazao je prvo ročište za glavnu raspravu po ponovljenom postupku tek za 6 meseci, suprotno odredbama Zakona o parničnom postupku koje nalažu obavezu prvostepenog suda da se prvo ročište nakon prijema odluke drugostepenog suda, mora zakazati i održati u roku od 30 dana. Predmet se i danas vodi pred Višim sudom u Beogradu. Održana su dva ročišta za glavnu raspravu, a sud

je, shodno odredbama Zakona o parničnom postupku, odredio vremenski okvir od 6 meseci za okončanje prvostepenog postupka u ovoj pravnoj stvari, čime je ovaj predmet ušao u petu kalendarsku godinu, a nezakonitim i neažurnim radom sudova Republike Srbije obesmišljena je zaštita od diskriminacije i zlostavljanja na radu.

Ovaj slučaj privukao je medijsku pažnju. Komitet pravnika za ljudska prava je u svojim saopštenjima ukazivao na neprofesionalno i nedolično ponašanje advokata koji zastupaju nacionalnu avio-kompaniju AirSerbia-u, usmereno na odugovlačenje trajanja ovog postupka, kao i tolerisanje i nesankcionisanje takvog ponašanja od strane suda. Izveštaji medija iz sudnice svakako su doprineli promeni prakse i korišćenju zakonskih

mehanizama od strane sudije za kažnjavanje nepoštovanja odluka suda. Tako je na ročištu u decembru 2013. godine, advokat AirSerbia kažnjen sa 10.000,00 dinara, dok je AirSerbia kažnjena sa 100.000,00 dinara. Poseban problem predstavlja teret dokazivanja koji je na strani tuženog, a u smislu odredaba Zakona o zabrani diskriminacije, kao i Zakona o zabrani zlostavljanja na radu, dok se u ovom postupku, pasivnim ponašanjem tužene strane zapravo onemogućava tužiocu A.P. pravo na pristup sudu, odnosno pravdi.

Stav Evropskog suda za ljudska prava je jasan: hronična prenatrpanost i zaoštavanje sa predmetima u radu sudova nije valjano objašnjenje za prekomerno odlaganje postupka, a ponovljeno razmatranje jednog predmeta posle vraćanja na

nižu instancu može samo po sebi pokazati ozbiljan nedostatak u sudskom sistemu jedne države. Ovaj slučaj je pokazatelj očiglednih nedostataka u sistemu pravosuđa Republike Srbije, kao i nemogućnosti da sudovi pruže adekvatnu zaštitu žrtvama diskriminacije i zlostavljanja na radu, ali i stanja svesti, odnosno, pogrešnog pristupa pojmu diskriminacije, mehanizmima zaštite, kao i posledicama nepružanja adekvatne i blagovremene pravne zaštite diskriminiranim i zlostavljanim licima. Imajući u vidu da je samo prvi prvostepeni postupak trajao skoro 4 godine, ukupno vreme trajanja postupka u antidiskriminacionoj parnici ukazuje na očiglednu povredu prava na pravično suđenje garantovanog Ustavom Republike Srbije, kao i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Slučaj M.N: zastupanje braniteljke ljudskih prava

Protiv N.M. je u maju 2011. godine pokrenut parnični postupak radi zaštite od diskriminacije po osnovu političke pripadnosti. Po prijemu tužbe ona se obratila YUCOM-ovom pravnom timu, tražeći stručnu zaštitu i zastupanje u ovom postupku. Nakon uvida u tužbu, advokatice YUCOM-a su uočile da radnje navedene u tužbi kao one kojima je izvršena diskriminacija zapravo mogu predstavljati samo elemente zlostavljanja na radu, ne i diskriminacije. YUCOM pravni tim je, uvidevši nepostojanje elemenata diskriminacije i s uverenjem u profesionalni i moralni integritet N.M. kao dugogodišnje braniteljke ljudskih prava, preuzeo ovaj slučaj.

Takođe, u ovom postupku indikativna je činjenica da je u tužbi navedeno da tužilja trpi zdravstvene probleme zbog kontinuiranog diskriminatorskog tretmana od strane tužene, usled čega je u više navrata tražila hitnu medicinsku pomoć. Međutim, suprotno Zakonu o zabrani diskriminacije, tužbenim zahtevom nije traženo da sud naloži sprečavanje daljeg vršenja diskriminacije nad njom, niti sprečavanje ponavljanja

radnje kojom je diskriminacija izvršena. Traženo je da sud utvrdi diskriminatorsko postupanje prema njoj, kao i naknada štete, predložena u nerazumno visokom iznosu.

Na pripremnom ročištu, održanom u septembru iste godine, sud je naložio punomoćniku tužilje da tužbu uredi, tako što će razdvojiti radnje diskriminacije od radnji sankcionisanih Zakonom o sprečavanju zlostavljanja na radu. Postupajući po ovom nalogu, punomoćnik tužilje je precizirao tužbeni zahtev, međutim, ove radnje i dalje nisu bile razdvojene. Na osnovu činjenice da je tužbeni zahtev neuređan, odnosno da njime nije učinjeno verovatnim da je tužena postupila diskriminatorski prema tužilji, zahtevali smo od suda da odbaci tužbu kao neurednu. Postupajući sudija je, nakon održanog pripremnog ročišta, odbacio tužbu. Međutim, u rešenju nisu jasno obrazloženi razlozi za ovakvu odluku. Naime, sud je naveo da diskriminatorsko postupanje nije u dovoljnoj meri određeno te sud ne može da sprovede postupak izvodeći dokaze radi utvrđivanja činjenica koje su u samoj tužbi nejasno postavljene. U odgovoru na žalbu tužilje protiv navedenog rešenja, advokatice YUCOM-a

su navele razloge u skladu sa ZZD, kojima bi potkrepili ovakvu odluku suda. Ponovo je istaknuto da, iako tužba formalno govori o diskriminaciji, radnje diskriminacije nisu precizno određene, odnosno, navedeno ponašanje tužene može se i dalje tumačiti kao ponašanje sankcionisano Zakonom o sprečavanju zlostavljanja na radu, umesto Zakonom o zabrani diskriminacije.

Odlukom Apelacionog suda iz marta 2013. godine, predmetno rešenje je ukinuto i predmet je vraćen prvostepenom sudu na ponovni postupak. Nakon toga, održana su dva ročišta i određen je vremenski rok od dve godine za okončanje predmeta. Postupak je u toku.

Može se zaključiti da je zaštita od diskriminacije, čak i četiri godine po donošenju ZZD, još uvek nedovoljno razumljiva oblast, ne samo za građane kao potencijalne žrtve, već i za advokate i sud. Specifična procesna pravila u ovim parnicama nepravilno se tumače od strane svih aktera u postupku, brojni mehanizmi predviđeni Zakonom u praksi se i ne koriste, dok se postupci ne sprovode hitno iako je zakonom predviđeno blagovremeno postupanje i odlučivanje u slučajevima koji se tiču povreda osnovnih ljudskih prava.

Kao i uvek kada je reč o novom institutu u pravnom sistemu, potrebno je određeno vreme da on zaživi i razvije se kako bi ostvario svoju svrhu. Kontinuirana edukacija, kako sudija tako i advokata, po-

stepeno bi doprinela boljem razumevanju fenomena diskriminacije i razvijanju javnih standarda za utvrđivanje postojanja ili nepostojanja diskriminatornog postupanja. Najzad, radi delotvorne primene

antidiskriminacionih propisa i mera neophodno je prepoznati slučaje zloupotrebe prava, što je jedan od razloga zbog kojeg je YUCOM preuzeo ovaj slučaj.

OSTALI ODABRANI SLUČAJEVI

Nasilje motivisano homofobijom: adekvatna zaštita nepovredivosti fizičkog i psihičkog integriteta

U postupku pred Višim sudom u Novom Sadu protiv S.S, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično delo nasilničkog ponašanja kao i ubistva u pokušaju, Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM zastupao je oštećene, dvojicu braće, žrtve fizičkog napada, pri čemu je jedan od njih zadobio teže telesne povrede. Saslušanjem okrivljenog, jednog od oštećenih i troje svedoka, kao i saslušanjem veštaka medicinske struke na okolnosti težine telesnih povreda i uračunljivosti okrivljenog, glavni pretres u ovom postupku završen je 12. novembra 2013 godine. Narednog dana, 13. novembra, izrečena je presuda optuženom S.S, kojom je oglašen krivim za izvršenje krivičnih dela nasilničkog ponašanja i ubistva u pokušaju. Prvostepeni sud uvažio je zahteve Višeg javnog tužilaštva i okrivljenog osudio na kaznu zatvora u trajanju od sedam godina – šest godina za pokušaj ubistva i jedna za nasilničko ponašanje.

Napad je izvršen u junu 2012. godine u autobusu javnog gradskog prevoza

u Novom Sadu, kada je okrivljeni najpre pesnicama a potom i nožem napao oštećene, misleći da mu se jedan od oštećenih „nabacuje“. Oštećeni, mladi ljudi koji su se dobro raspoloženi vraćali iz grada, žrtve su mržnjom motivisanog napada koji sa sobom nosi veliku društvenu opasnost. Tom prilikom, jednom od oštećenih nanete su teške telesne povrede. Motiv ovakvog napada nesumnjivo je bio diskriminatorni. U izjavi koju je dao u policiji, napadač je sam istakao motiv napada koji je zasnovan na homofobiji. Od ove izjave odstupio je prilikom iznošenja odbrane pred sudom, kada je istakao da je u trenutku napada bio pod dejstvom opijata, vidno menjajući svoje iskaze date u pretkrivičnom postupku. Iz navedenog proizlazi da je reč o zločinu iz mržnje, što je advokatica YUCOM-a i istakla na suđenju. Prilikom odmeravanja kazne, sud je kao otežavajuću okolnost cenio činjenicu da je napad izvršen u punom autobusu javnog gradskog prevoza, kao i da oštećeni, svojim radnjama, nisu izazvali izvršenje ovih dela. Takođe, odbačeni su navodi odbrane da je okrivljeni bio u neuračunljivom stanju usled zloupotrebe alkohola i psihoaktivnih

supstanci, s obzirom na to da je u potpunosti rekonstruisao događaj. Činjenicu da je okrivljeni dela počinio zbog pretpostavljene seksualne orijentacije oštećenih, sud nije cenio kao posebno otežavajuću okolnost jer se napad desio pre uvođenja instituta zločina iz mržnje u sistem krivičnopravne zaštite.

Na inicijativu GSA (Gej strejt alijanse) i YUCOM-a institut zločina iz mržnje je poslednjim izmenama Krivičnog zakonika uveden u sistem krivičnopravne zaštite u Srbiji kao posebno otežavajuća okolnost koju sudija mora da primeni pri odmeravanju kazne, ukoliko je diskriminatorni motiv dokazan.

Ovaj predmet je primljen u sud 15. januara 2013. Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM ocenio je, u saopštenju za javnost, da je reakcija nadležnih organa blagovremena, a izrečena kazna srazmerna učinjenom delu. U saopštenju je navedeno i da su *efikasna reakcija policije i tužilaštva i adekvatan odgovor suda neophodni u svim slučajevima napada na fizički integritet građana, posebno kada je to motivisano mržnjom, šovinizmom, homofobijom ili diskriminacijom.*

Govor mržnje u medijima

Komitet pravnika za ljudska prava podneo je tužbu protiv dnevnog lista Kurir, autora članka i odgovorne urednice digitalnog izdanja Kurir-info, zbog povre-

de zabrane govora mržnje koja je izvršena objavljivanjem teksta pod naslovom „BRUKA: Čedin direktor slavio Dan albanske zastave!“, krajem 2012. godine. Neovlašćenim objavljivanjem pri-

vatnih slika, autorka teksta predstavila je iskazivanje naklonosti funkcionera grada Beograda albanskoj nacionalnoj manjini, istovremeno osuđujući ovo kao nedopušteno ponašanje. Jasna po-

ruka autorke teksta da je slikanje sa albanskom zastavom akt izdaje, upućuje na stvaranje i raspirivanje mržnje koja je iracionalna i usmerena ka čitavom albanskom narodu, kako onom delu koji živi u Albaniji, tako i onom koji živi na Kosovu i u drugim delovima Republike Srbije.

Svaka zainteresovana osoba je mogla (i može još uvek) da pošalje putem interneta komentar na navedeni tekst, što je do sada i učinilo više od 250 osoba. Iako je Zakonom o javnom informisanju i Zakonom o zabrani diskriminacije propisana zabrana govora mržnje, većina komentara sadrži najprizemnija vređanja, pozive na ubistva, kvalifikacije o kriminalnoj prirodi celokupnog albanskog stanovništva, a predlaže se i „da se uvede javno pogubljenje“ itd. Navedeni tekst i komentari čitalaca sadrže ideju da je albansko stanovništvo samo po sebi nepoželjno i kriminogeno, da je opravdano mrzeti i pozivati na ubijanje onih koji iskažu naklonost ovoj nacionalnoj manjini u Srbiji. Komentari pravdaju već postojeću mržnju prema albanskoj nacionalnoj manjini, oštro osuđuju i pozivaju na linč, ubistvo i progon onih koji ne gaje osećanje mržnje prema albanskoj nacionalnoj manjini. Objavljivanjem ovakvog teksta i navedenih komentara, podstiče se i širi mržnja prema grupi lica po naci-

onalnoj osnovi jer se navodne pristalice albanskog naroda, kao i sam albanski narod, predstavljaju kao zlo i grupa lica koja oseća patološku mržnju prema stanovnicima Beograda, dok se oni koji nemaju negativan stav prema Albancima, njihovim nacionalnim simbolima i nošnji proglašavaju izdajnicima.

U zemlji poput Srbije, koja je nedavno izašla iz krvavih sukoba na Kosovu i u drugim delovima bivše Jugoslavije, svako raspirivanje nacionalne i verske mržnje i netrpeljivosti mora izazvati reakciju državnih organa kako bi se stvorile mogućnosti za miran život sa narodima koji žive u okruženju, ali i sa onima u našoj državi. Sam tekst i komentari čitalaca u kojima je oličena mržnja prema D. R. ali i prema albanskom narodu i svim albanskim nacionalnim obeležjima, imali su za posledicu otvoreni linč od strane građana. U spornom tekstu i u komentarima čitalaca objavljene su ideje kojima se podstiče diskriminacija, mržnja i nasilje protiv albanskog stanovništva, i to samo zbog njihove nacionalne pripadnosti. Stoga, navedeni tekst tuženih i objavljeni komentari, predstavljaju govor mržnje, po kom osnovu tužilac traži sankcionisanje istog od strane suda.

U odgovoru na tužbu, advokati su istakli da ne postoji odgovornost ni Kurira ni odgovornih urednika za objavljene

ne komentare čitalaca, a da je autorka članka izveštavala objektivno, s obzirom na to da je, po nalaženju Kurira, gradski čelnik povredio obaveze iz preambule Ustava RS. Iako je, po nalaženju YUCOM-a, govor mržnje bio usmeren na albansku nacionalnu manjinu i narod, advokati tuženih smatrali su da je tekst uperen na osudu ponašanja D. R, te da YUCOM zastupa njega, pa su tražili odbacivanje tužbe zbog izostanka pismenog pristanka D.R, a kojim bi YUCOM bio ovlašćen da podnese tužbu. Prvo (pripremljeno) ročište održano je sredinom novembra 2013. godine pred Višim sudom u Beogradu, 11 meseci nakon podnošenja tužbe. Sledeće je zakazano za mart 2014. godine.

Govor mržnje je, po nalaženju srpskih sudova, česta pojava u medijima u Srbiji. Upravo ova činjenica nalaže da sudovi budu oštriji u osudi ove pojave, a ne da procenjuju, od slučaja do slučaja, da li je konkretan govor mržnje u odnosu na zastupljene bio dovoljno „jak“ da zasluži osudu. Ovaj slučaj predstavlja izazov jer se radi o prikrivenom govoru mržnje, što je često obeležje ove pojave, a imajući u vidu da se sudovi u Srbiji ustežu od jasne osude govora mržnje pogrešno se pozivajući na slobodu mišljenja i izražavanja koja, ipak, ima svoje granice.

Sloboda okupljanja i pritisci na branitelje i braniteljke ljudskih prava

M.U. iz organizacije Ž.U.C. obratio se YUCOM-u za podršku, u novembru 2013. godine. Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenulo je postupak protiv njega pred Prekršajnim sudom u Beogradu, stavljajući mu na teret da je za vreme održavanja skupa u pokretu 8. marta 2013. godine, prekršio Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima. Organizacija Žene u crnom je, u skladu sa Zakonom o okupljanju građana, prijavila održavanje skupa povodom 8. marta, Dana žena, i to tzv. „skup u pokretu“. Kako već godinama organizuje slične skupove, ova organizacija

načelno ima dobru saradnju sa policijskim stanicama PU Beograd, kojima se i prijavljuju skupovi u centru Beograda, i poštuje njihova uputstva o pribavljanju dodatnih dozvola drugih organa, u zavisnosti od prirode skupa. Prilikom prijave ovogodišnjeg osmomartovskog okupljanja, MUP nije uputio ŽUC da pribavi posebne dozvole. Ipak, u svojoj prijavi MUP, PU Beograd, Odeljenje za obradu i rasvetljavanje saobraćajnih prekršaja u Beogradu navodi da je M. U, zajedno sa nepoznatim licima, zauzimao kolovoz i nije dozvoljavao kretanje saobraćaja, uprkos upozorenjima saobraćajne policije da je organizaciji za to potrebno rešenje o korišćenju kolovoza

i preusmeravanju saobraćaja od Gradske uprave Sekretarijata za saobraćaj.

Ž.U.C. su više puta podnosile zahtev za donošenje pomenutog rešenja Gradskom sekretarijatu za saobraćaj, ali ga nikad nisu dobile. Do ovog slučaja, očigledno nefunkcionisanje ovog organa na koji je i beogradska policija prestala da upućuje, nije predstavljalo smetnju za održavanje skupa. Dodatno zabrinjava i činjenica da Zakon o okupljanju građana ni na koji način ne upućuje na pribavljanje ovog rešenja kako bi se održao skup u pokretu. Ometanje javnog saobraćaja, po Zakonu koji predstavlja lex specialis, predstavlja osnov za fakultativnu zabranu

pre održavanja skupa kao i fakultativnu zabranu daljeg održavanja skupa (prekidanje). Istaknuta kolizija Zakona o okupljanju građana i Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima još jedan je dokaz da je Zakon o okupljanju građana potrebno menjati i ustanoviti pravnu sigurnost u oblasti ostvarivanja jedne od najvažnijih ljudskih sloboda.

Naime, u martu 2012. godine, Ustavni sud Srbije doneo je, po ustavnoj žalbi koju je u ime Žena u crnom podneo YUCOM, odluku da je ovoj organizaciji, zabranom skupa Sto godina borbe, 8. marta 2008. godine, povredila niz ljudskih prava - pravo na slobodu okupljanja, pravo na pravično suđenje, pravo na suđenje u razumnom roku i pravo na delotvorni pravni lek. Njihovo okupljanje tada je zabranjeno bez obrazloženja, a u postupku koji je usledio pred državnim organima i sudovima, Direkcija policije je navela

da predmetni skup nije odobren jer je “kritičnog dana na teritoriji grada Beograda održano više sportskih, kulturnih i drugih manifestacija povišenog rizika, gde se osnovano moglo očekivati okupljanje neformalnih grupa i ekstremnih navijačkih grupa, što bi za posledicu imalo ugrožavanje bezbednosti i imovine”. Istovremeno, da podsetimo, 8. mart su na Trgu Republike proslavljale mnoge organizacije.

Tadašnja odluka da se braniteljka ma ljudskih prava zabrani održavanje skupa u pokretu predstavljala je arbitrarnu odluku zasnovanu na političkim motivima. Međutim, proces koji je Komitet pravnika za ljudska prava vodio do najviših instanci, pokazao je većinu nedostataka regulacije slobode okupljanja, pre svega nepostojanje delotvornih pravnih sredstava za njenu zaštitu. “Ustavni sud je ovako zaključio, imajući u vidu stanovište Evrop-

skog suda za ljudska prava izneto u navedenom predmetu Baczkowski i drugi protiv Poljske. Taj sud je naglasio da je za efektivno uživanje slobode okupljanja važno da se zakonom propišu rokovi u kojima nadležni organi treba da donesu odluke. Za razliku od toga, ukoliko ne postoji obaveza konačnog odlučivanja pre planiranog datuma održavanja skupa, ne može se zaključiti da sredstva koja žalilac ima na raspolaganju – s obzirom na njihov post hoc karakter, omogućavaju adekvatnu zaštitu zbog ograničavanja slobode okupljanja.”

Niz odluka Ustavnog suda povodom povrede slobode okupljanja, kao i slučaj koji smo predstavili, pokazuju da se sadašnji Zakon o okupljanju građana mora hitno izmeniti i na taj način omogućiti ostvarivanje i zaštita slobode okupljanja u skladu sa demokratskim standardima.

Slučaj B.P: sloboda izražavanja i zaštita braniteljke od pritisaka

Borka Pavićević, direktorka Centra za kulturnu dekontaminaciju, gostovala je u oktobru 2009. godine u emisiji „Stanje nacije“ na TV B92. Tom prilikom je, izoseći svoje stavove o aktuelnoj političkoj situaciji u zemlji, navela da se na tribinama koje se organizuju na Mašinskom fakultetu iznose ideje suprotne njenim i koje su, po njenom mišljenju, štetne za društvo u celini. Povodom ove izjave, protiv nje je podneta tužba za krivično delo „Uvreda“, od strane udruženja građana „Dveri“. Kako uz tužbu nije dostavljen nikakav dokaz o navodnom krivičnom delu – ni transkript ni snimak emisije, tužba je najpre vraćena privatnom tužiocu na uređenje. Obzirom da tužilac nije jasno postupao po nalogu suda, tužba je i odbačena. Nakon žalbe „Dveri“ protiv rešenja o odbacivanju tužbe, postupak je nastavljen.

U ponovnom postupku, krivična tužba „Dveri“ je odbijena zbog nedostatka dokaza. I protiv ove odluke tužilac je uložio žalbu, nakon čega je po-

stupak vraćen Prvom osnovnom sudu u Beogradu na ponovni postupak. Isti scenario se odigrao i u ponovljenom postupku. Pre donošenja odluke kojom je ovaj put tužba odbijena, okrivljena i zastupnik privatnog tužioca saslušani su - najpre u istrazi, a potom i na glavnom pretresu. Advokatica YUCOM-a je insistirala da ne postoji dokaz da je ovo krivično delo izvršeno i da okrivljena ni u kom trenutku prilikom gostovanja nije pomenula Dveri. Takođe, insistiralo se na tome da je njena izjava bila deo kritički izraženog mišljenja, koji čini suštinu slobode izražavanja. Citirala je i presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Dalban protiv Rumunije, gde je sud zauzeo stav da je neprihvatljivo da se zabrani izražavanje vrednosnih sudova, ukoliko se ne može dokazati da su istiniti.

U aprilu 2013. godine, Apelacioni sud u Beogradu ukinuo je rešenje Prvog osnovnog suda i naložio da se postupak nastavi, nakon čega je vanraspravno veće Prvog osnovnog suda, u decembru 2013. godine, odlučilo o

konačnoj obustavi postupka, a usled nastupanja apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja.

Kroz niz rešenja, kako procesnih tako i meritornih, sud je zauzimao stav da u konkretnom slučaju nema mesta krivičnom gonjenju. Sa druge strane, brojne žalbe privatnog tužioca u periodu od tri godine, predstavljaju na prvom mestu pritisak na branitelje ljudskih prava. Nezanemarljiv je pritisak i na sam sud, obzirom da se, insistiranjem na daljem vođenju postupka posredno tražilo zapravo mešanje javnih vlasti u slobodu izražavanja kritičkog mišljenja. Na ovaj način, negira se sloboda izražavanja, koja čini temelj demokratskog društva i važan uslov za dostizanje vladavine prava. Pravo da se uputi kritika na neko pitanje od javnog interesa neophodan je preduslov za obezbeđivanje odgovornosti nosilaca javnih funkcija i najviših predstavnika javne vlasti, čiju suštinu čini upravo pravo na slobodu političkog govora.

Socijalna zaštita izbeglica: dvadesetogodišnja borba porodice D.V.

Stranka u upravnom postupku D.V. iz Beograda, izbeglica iz Hrvatske, pokušava od 1992. godine da ostvari pravo na porodičnu invalidninu po palom borcu. Poslednji zahtev po kome je doneto nezakonito, konačno rešenje Sektora za boračku i invalidsku zaštitu Gradske uprave grada Beograda, podnela je 01.11.2007. godine.

Sekretarijat za socijalnu zaštitu – Sektor za boračku i invalidsku zaštitu Gradske uprave grada Beograda, u postupku revizije prvostepenog rešenja, tri puta odbija zahtev stranke u upravnom postupku, i to dva puta suprotno stavu Upravnog suda. Upravni sud Republike Srbije, u obrazloženju presuda 3U 14351/10 od 16. juna 2010. godine i 19U 30275/10 od 17. novembra 2011. godine, dva puta je izneo stav o povredi zakona u ovom predmetu. Pri donošenju druge presude u istoj stvari, Uprav-

ni sud navodi: „U konkretnom slučaju, prvostepeno rešenje od 14.09.2010. godine je doneto u izvršenju drugostepenog rešenja od 22.7.2010. godine, kojim je, postupajući po presudi Upravnog suda 3U 14351/10 (2009) od 16.6.2010. godine (kojom je tužba tužilje uvažena i poništeno drugostepeno rešenje od 02.12.2008. godine) poništeno prvostepeno rešenje od 20.10.2008. godine, dakle osporeno rešenje je, u postupku revizije, doneto u istoj pravnoj stvari na koju se odnosi navedena presuda. Pri tome je, i tom presudom, ocenjeno da je pogrešan zaključak tuženog, kao i prvostepenog organa, da tužilja ne ispunjava uslov iz odredbe čl. 13 stav 3. Zakona o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca („Službeni list SRJ“, br. 24/98 25/00) za ostvarivanje prava na porodičnu invalidninu po palom borcu, pa, ovaj sud takođe nalazi da tuženi organ nije u ponovnom po-

stupku postupio po primedbama i pravnom shvatanju suda iz navedene presude, što je obaveza propisana odredbom čl. 69 Zakona o upravnim sporovima („Službeni glasnik RS“, broj 11/09), odnosno odredbom člana 61. Zakona o upravnim sporovima („Službeni list SRJ“, broj 46/96), na koju se pozvao sud u navedenoj presudi. Sekretarijat za socijalnu zaštitu Gradske uprave grada Beograda - Sektor za boračku i invalidsku zaštitu nije poštovao ponovljene primedbe i pravno shvatanje Upravnog suda o pogrešnoj primeni materijalnog prava, te je 10.01.2012. godine ponovo odbio zahtev D.V, navodeći da je prilikom donošenja rešenja imao u vidu primedbe i pravno shvatanje Upravnog suda... Međutim, našao je da je u ovom slučaju u obavezi da primeni pravni stav koji su po istovetnom pitanju zauzeli Vrhovni sud Srbije kao i Vrhovni kasacioni sud.

Postupak pred Zaštitnikom građana:

Zaštitnik građana RS, po sprovedenom postupku kontrole zakonitosti i pravilnosti rada, utvrdio je da je Sekretarijat za socijalnu zaštitu Gradske uprave grada Beograda - Sektor za boračku i invalidsku zaštitu načinio propust u radu jer nije postupio po pravosnažnoj odluci Upravnog suda Srbije, uprkos tome što je Ustavom i zakonom propisana obaveza postupanja po sudskim odlukama. Takođe, naveo je da je potrebno da Sekretarijat za socijalnu zaštitu utvrdi i odgovornost postupajućeg službenog lica, odnosno, službenih lica za načinjeni propust, što predstavlja retkost u praksi Zaštitnika građana.

Postupak pred Ministarstvom rada, zapošljavanja i socijalne politike: Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM 2013. godine obratio se i Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike zahtevajući da hitno reaguje u skladu sa nadležnostima i ukine rešenje Sekretarijata za socijalnu zaštitu - Sektor za boračku i invalidsku zaštitu Gradske uprave grada Beograda, po osnovu služ-

benog nadzora zbog očigledne povrede zakona. YUCOM je smatrao da je reagovanje Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike neophodno jer, i pored reagovanja Zaštitnika građana RS, Sekretarijat za socijalnu zaštitu Gradske uprave grada Beograda - Sektor za boračku i invalidsku zaštitu ne poštuje presude Upravnog suda, već u izjašnjenju Zaštitniku građana navodi da stav Upravnog suda nije prihvatljiv. Štaviše, kao objašnjenje za neprihvatanje stavova Upravnog suda na koje je obavezan shodno čl. 69 Zakona o upravnim sporovima, navodi određene presude Vrhovnog kasacionog suda i Vrhovnog suda Srbije, u kojima je navodno zauzet pravni stav po tom pitanju. Ove presude nisu ni objavljene u Biltenu sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda, što ukazuje da one nisu načelni pravni stavovi, kako to ovaj organ u svom obrazloženju za nepoštovanje sudske odluke Upravnog suda navodi. YUCOM je pozvao Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike kako bi ukinuo nezakonito rešenje zasnova-

no na očiglednoj povredi materijalnog prava, o čemu je Upravni sud Republike Srbije dva puta izneo stav u pravosnažnim i izvršnim presudama a isti stav zauzeo je i Zaštitnik građana RS u postupku kontrole rada uprave. Državni sekretar Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike pozvao je advokaticu Komiteta pravnika za ljudska prava kako bi je obavestio da je Ministarstvo ispitalo slučaj, ali da ne može da reaguje jer je u toku izrada odluke Upravnog suda, te da će po okončanju trećeg upravnog spora u ovom slučaju, po potrebi reagovati. Na sastanku je navedeno da je Ministarstvo preduzelo mere kako bi odgovorna lica za nezakonito postupanje u ovom predmetu bila kažnjena po zakonu.

Presuda Upravnog suda RS (spor pune jurisdikcije): Povodom trećeg upravnog spora u kome je Komitet pravnika za ljudska prava pružio stručnu podršku D.V, Upravni sud je, u sporu pune jurisdikcije koji predstavlja raritet u našoj sudskoj praksi, odlučio o zahtevu D.V. i utvrdio joj pravo na porodičnu invalidninu, tako što je dao saglasnost na rešenje Odeljenja za društvene delatnosti, informisanje i mesnu samoupravu gradske opštine Savski venac broj 580-91/10 od 14. septembra 2010. godine, kao jedinom rešenju na osnovu kojeg je stranki bilo priznato pravo na porodičnu invalidninu.

Postupak za izvršenje odluke Upravnog suda RS: Komitet pravnika za ljudska prava pružio je strankama podršku u sprovođenju izvršenja ove odluke pred organima jedinice lokalne samouprave Savski venac jer je uočeno da je rešenje na koje je Upravni sud RS dao saglasnost, takođe, u izreci, protivno zakonu, utvrđivalo da se vanbračnoj supruzi palog borca pok. R.V, priznaje pravo na porodičnu invalidninu po palom borcu, u mesečnom iznosu od 10% od osnova. YUCOM je u upravnom postupku podneo zahtev za ispravljanje grešaka u rešenju na osnovu čl. 209 Zakona o opštem upravnom postupku, tako što će se umesto 10% uneti broj 60% u izreci rešenja, što će proizvoditi pravno dejstvo od dana od koga proizvodi pravno dejstvo rešenje koje se ispravlja. Komitet pravnika za ljudska prava istakao je da je osnov za predloženu ispravku greške odredba člana 33 stav 2 Zakona o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca, koja predviđa da porodična invalidnina za korisnika koji je to pravo ostvario kao član porodice palog borca (...), iznosi 60% od osnova.

Odeljenje za društvene delatnosti, informisanje i mesnu samoupravu gradske opštine Savski venac postupilo je po zahtevu YUCOM-a, nakon čega je D.V. isplaćena zaostala porodična invalidnina u zakonitom iznosu, koju i danas ostvaruje.

4

ANTIDISKRI-
MINACIONI
MEHANIZMI
U PRAKSI:
**KA JEDNA-
KIM ŠAN-
SAMA ZA
ADEKVATNO
STANOVANJE**

STANJE I KONTEKST

Pravo na adekvatno stanovanje je jedna od oblasti u kojoj već dugo godina, u Srbiji, postoji opasnost od sistemske diskriminacije. Marginalizovanim, socijalno ugroženim grupama je neophodna dodatna podrška države za obezbeđivanje uslova stanovanja dostojnih svakog pojedinca. Socijalno najugroženijim građankama i građanima a ponekad i čitavim grupama, često se, prilikom primene zakona i Ustava, opštim i pojedinačnim odlukama i radnjama javnih službenika, onemogućava ostvarivanje ovog prava. Ono spada u korpus osnovnih socijalnih i ekonomskih prava i važan je segment prava na adekvatan životni standard. **Romi, izbeglice, interno raseljena lica i povratnici po sporazumu o readmisiji**³ su u stanju najveće potrebe za programima kao što su socijalno stanovanje i socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima (SSZU). Romi su najviše diskriminisana grupa u društvu i veliki deo populacije Roma živi u neformalnim („nehigijenskim“) naseljima koja su sistemski raseljavana, često bez obezbeđenog adekvatnog smeštaja.⁴ S druge strane, usled posleratnog nasleđa, u Srbiji i dalje živi najveći broj izbeglica i interno raseljenih lica (IRL) u Evropi, kojima je nužno obezbediti adekvatan smeštaj i na taj način im omogućiti da nastave normalno da žive u novonastalim okolnostima. Takođe, iako se Srbija danas smatra bezbednom državom, i dalje je u vrhu liste zemalja iz koje su poreklom tražioci azila u Zapadnoj Evropi. Iz na-

vedenog razloga potrebno je omogućiti adekvatne stambene uslove i za povratnike na osnovu sporazuma o readmisiji. Socijalno ugroženim osobama je nužno obezbediti pravo na socijalno stanovanje, budući da im je ova vrsta pomoći najpotrebnija jer predstavlja najviši finansijski izdatak. Među navedenim kategorijama često se nalaze osobe koje su po više osnova u stanju društvene segregacije (npr. Romi koji su ujedno interno raseljena lica ili povratnici po sporazumu o readmisiji, a pri tome su i socijalno ugroženi).

Nakon pada socijalizma i raspada Jugoslavije došlo je do brze liberalizacije politike stanovanja, što je u nekim slučajevima dovelo do toga da ovaj sektor bude manje regulisan nego u nekim zemljama Zapadne Evrope. Prema *Smernicama za socijalno stanovanje Ekonomske komisije OUN za Evropu (UNECE)*, najvažnije promene u politici stanovanja bile su: opšta deregulacija (uglavnom cena) i smanjenje državnih intervencija; privatizacija stambenog sektora; privatizacija stambenog fonda i podrška vlasništvu stanova; smanjenje državnih subvencija, posebno za izgradnju stambenih objekata. S obzirom na to da je većina ovih promena sprovedena bez prethodne institucionalizacije i adekvatnog pravnog i institucionalnog okvira, došlo je do slabljenja sektora socijalnog stanovanja u postsocijalističkim zemljama Zapadne Evrope. Brza privatizacija ostavila je premalo stanova za socijalno stanovanje ili stanova sa ce-

3 Sporazum o readmisiji između Evropske zajednice i Republike Srbije potpisan je (zajedno sa Sporazumom o viznim olakšicama 18. septembra 2007, uz koji predstavlja prvi korak ka uspostavljanju bezviznog režima). Cilj ovog sporazuma je uspostavljenje brze i efektivne procedure identifikacije i bezbednog povratka osoba koje (više) ne ispunjavaju uslove ulaska, boravka ili nastanjanja na teritoriji bilo koje države članice Evropske unije ili Srbije. Ovi sporazum je stupio na snagu 1. januara 2008. Izvor: Vlada Republike Srbije, Kancelarija za evropske integracije <http://www.seio.gov.rs>

4 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1312896/Amnesti+osu%C4%91uje+iseljavanje+Roma.html>

nom zakupa koja je prihvatljiva za ranjive grupe, kao i neadekvatan pravni okvir za socijalno stanovanje. Glavni akteri u oblasti izgradnje stanova postali su privatni akteri koji grade po tržišnim cenama, što je pojačalo zahteve za većom ulogom države u uređivanju socijalnog stanovanja. Prema procenama UNHCR-a iz 2011. godine, usled nasilnih konflikata na ovoj teritoriji tokom devedesetih godina, u Srbiji je registrovano 70.550 izbeglica sa prostora bivše Jugoslavije i 981 povratnik. Prema istim procenama, od 210.000 interno raseljenih lica sa Kosova, 80.000 su pripadnici romske populacije, Aškalija i Egipćana. Potrebu za pronalazanjem trajnije opcije smeštaja izrazilo je 80% od oko 97.000 IRL. Većina je smeštena u kolektivnim centrima i neadekvatnom privatnom smeštaju. U cilju integracije među lokalno stanovništvo, potrebno je pronaći trajno i adekvatno rešenje njihovih stambenih pitanja.

Romi, kao jedna od najbrojnijih nacionalnih manjina, žive u daleko lošijim uslovima nego ostatak stanovništva – uglavnom stanuju u prenaseljenim naseljima lošeg kvaliteta, izolovanim krajevima, bez vode ili struje.⁴ Uprkos lošim stambenim uslovima, pinudno iseljavanje ostaje stalan problem koji utiče na romsku zajednicu u Srbiji. Skoro sva prinudna iseljenja praćena su povredama ljudskih prava usled neobezbeđivanja adekvatnog ili alternativnog smeštaja. Činjenica je da su Romi u posebnom riziku od neadekvatnog stambenog zbrinjavanja, a budući da su uslovim u kojima žive ispod minimalnih kriterijuma za adekvatno stanovanje, neophodno je preduzeti ozbiljne akcije u pogledu zbrinjavanja socijalno ugroženih pripadnika ove grupe. Stanovanje pripadnika romske populacije retko se posmatra odvojeno od njihove socijalne marginalizacije, siromaštva, isključenosti i obespravljenosti. Romi najčešće žive bez pristupa osnovnim servisima i uslugama, dok je izuzetno mali broj romskih naselja legalizovan ili u procesu legalizacije. Prema podacima Platforme za ostvarivanje prava na ade-

kvatno stanovanje, u periodu od 2009. do 2011. godine dokumentovano je 15 prinudnih iseljenja preko 330 romskih porodica i preko 1.500 Roma i Romkinja. Većina prinudnih iseljenja sprovedena je u kratkom roku, bez konsultacija sa progonjenim stanovništvom, bez zaštite njihove lične imovine, pružanja adekvatnog alternativnog smeštaja i bez prava na adekvatan pravni lek.⁵

Interno raseljeni Romi suočavaju se sa dodatnim poteškoćama u ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje. Prema podacima Komesarijata za izbeglice i Vlade Republike Srbije, oko 22.500 Roma IRL evidentirano je u bazi podataka Komesarijata, dok je samo njih 1.200 smešteno u kolektivnim centrima.⁶ To pokazuje da je veoma visok procenat interno raseljenih Roma koji su posle raseljavanja ostali bez podrške sistema. Još jedan problem s kojim se suočavaju pripadnici ove populacije jeste i postojanje „nevidljivih“, odnosno osoba koje nemaju nikakav lični dokument. S druge strane, da bi dokazali da ispunjavaju kriterijume za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje, nužno je da poseduju lična dokumenta kako bi mogli da prikupe traženu dokumentaciju. Romske organizacije se trude da omoguće bar jednom članu svake romske porodice da dobije lična dokumenta, kako bi se porodici olakšalo rešavanje stambenog pitanja.

Prema podacima Komesarijata za izbeglice i migracije Na području Republike Srbije, u ovom trenutku postoji 29 kolektivnih centara u kojima živi 2.438 lica.⁷ Značajan broj socijalno ugroženih izbegličkih porodica ne uspeva da zadovolji kriterijume i ispuni uslove za korišćenje socijalnih stanova tako da žive u neizvesnoj, nerazrešenoj i teškoj situaciji (u kolektivnom ili privatnom smeštaju). *Izbeglice i interno raseljena lica, kao i povratnici po sporazumu o readmisiji*, često ne mogu da ispune kriterijume konkursa jer nemaju prebivalište (u poslednjih pet godina) na teritoriji opštine koja raspisuje konkurs. Izbeglice nemaju ni državljanstvo Republike Srbije, dok povratnici koji

5 Analiza glavnih prepreka i problema u pristupu Roma pravu na adekvatno stanovanje, Praxis, Beograd, 2013, str. 8 – 9

6 <http://www.crnps.org.rs/wp-content/uploads/Platforma-za-ostvarivanje-prava-na-adekvatno-stanovanje.pdf>

7 Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine, Službeni glasnik RS br. 17/2011

8 www.kirs.gov.rs

su državljani Srbije, teško to dokazuju. Najveći deo do sada realizovanih projekata izgradnje stambenih jedinica, bio je namenjen rešavanju stambenog pitanja lica iz kolektivnih centara i u funkciji njihovog zatvaranja. S druge strane, *povratnici po readmisiji* najčešće se suočavaju sa mnogo težim uslovima od onih koje su uživali u nekoj stranoj

zemlji u kojoj su prethodno bili stacionirani. Najčešće su to jednosobne ili dvosobne neuslovne stambene jedinice za višegeneracijske porodice, su izložene lošim higijenskim uslovima. Prema najnovijim podacima, u Srbiji je 2.128 lica koja su povratnici po Sporazumu o readmisiji, od kojih je 114 bez obezbeđenog smeštaja.⁸

9 http://www.kirs.gov.rs/docs/read/Izvestaj_2013.pdf

PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

MEĐUNARODNI OKVIR

Pravo na adekvatno stanovanje garantovano je mnogim međunarodnopravnim dokumentima i definisano na različite načine. Međutim, principi sadržani u ovim pravnim instrumentima su isti, a oni su: *pravo na ljudsko dostojanstvo, princip nediskriminacije, pravo na pristojne uslove za život, pravo izbora mesta stanovanja, pravo na slobodu udruživanja i izražavanja, pravo na bezbednost pojedinca, pravo pristupa informacijama, pravo na pravdu i nemešanje u ličnu privatnost, porodični život, nepovredivost stana ili prepiske.*

Član 25, stav 1 *Opšte deklaracije o pravima čoveka* iz 1948. godine, ističe da „svako ima pravo na standard života koji obezbeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odeću, stan i lekarsku negu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usled okolnosti nezavisnih od njegove volje,“ i jasno

predstavlja potrebu svakog pojedinca da, između ostalog, ima i adekvatan smeštaj.¹⁰ S druge strane, *Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* iz 1966. članom 11 naglašava da države članice priznaju pravo svakom licu na životni standard dovoljan za njega samog i njegovu porodicu, ubrajajući tu i dovoljnu hranu, odeću i smeštaj, kao i stalno poboljšanje njegovih uslova života, te da će države preduzeti odgovarajuće mere radi osiguranja ostvarenja ovog prava i u tom cilju one priznaju bitni značaj slobodno izabrane međunarodne saradnje.¹¹ *Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* obavezuje države članice da zabrane i ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da svakome jemče pravo na jednakost pred zakonom, bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko poreklo, naročito u pogledu uživanja određenih prava, među kojima je i pravo na stan.¹² Slične odredbe sadrži i *Konvencija Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika diskrimi-*

10 *Opšta deklaracija o pravima čoveka*, član 25, Službeni list FNRJ br. 0/48

11 *Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima*, član 11, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori br. 7/1971

12 *Međunarodna konvencija o ukidanju svakog oblika rasne diskriminacije*, član 5, Službeni glasnik SFRJ - Međunarodni ugovori br. 6/67

nacije žena, koja članom 14 obavezuje državu da obezbedi adekvatne životne uslove, posebno u pogledu stanovanja.¹³

Konvencija o statusu izbeglica reguliše pitanje stanovanja tako što će države ugovornice, prema članu 21, ukoliko to pitanje pada pod udar zakona i propisa ili podleže kontroli od strane javnih vlasti, primenjivati prema izbeglicama koje redovno borave na njihovoj teritoriji, što je moguće povoljniji postupak koji, u svakom slučaju, ne može biti manje povoljan od onog koji se, pod istim okolnostima, primenjuje na strance uopšte. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica navodi da će radnici migranti uživati jednak tretman kao državljani države zaposlenja u odnosu na pravo na stan, uključujući beneficirane programe stanovanja i zaštitu od zloupotrebe u odnosu na stanarine.¹⁴ Pored navedenih, slične odredbe sadrže i *Međunarodna konvencija o pravima deteta* (član 27), kao i *konvencije Međunarodne organizacije rada* koje se odnose na pravo na adekvatno stanovanje i životne standarde (Konvencije broj 82, 110, 117, 161, 169).

Za razliku od navedenih konvencija koje su pravno obavezujuće, postoji i nekoliko dokumenata koji se odnose na ovu oblast a koji su politički obavezujući. Član 10 *Deklaracije socijalnog razvoja i progresa* iz 1969. govori o potrebi poboljšanja uslova života svih članova društva, tako što će se omogućiti svima, a posebno osobama sa niskim primanjima i porodicama sa više članova, adekvatno stanovanje i socijalna zaštita. *Revidirana evropska socijalna povelja*, garantuje socijalna i ekonomska ljudska prava. Član 31 ove povelje glasi: „Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na stan, strane ugovornice preduzimaju mere koje imaju za cilj unapređivanje pristupa stambenom smeštaju odgovarajućeg standarda, sprečavanje ili umanjivanje pojave beskućnika kako bi se ona postepeno uklonila; da učine da cene stambenog smeštaja budu dostupne onima koji nemaju dovoljno sredstava.“¹⁵ *Povelja o osnovnim pravi-*

ma Evropske Unije u članu 34 garantuje pravo na socijalnu pomoć i pomoć za stanovanje, kako bi obezbedila dostojnu egzistenciju svima koji nemaju dovoljno sredstava.¹⁶ Međutim, i pored širokog pravnog okvira unutar Evropske unije, ne postoji standardizovani model politike stanovanja među zemljama članicama. U aprilu 2006. godine, Evropski parlament doneo je *Evropsku povelju o stanovanju*, a u maju 2007. godine i *Odluku Evropskog parlamenta o stanovanju i regionalnoj politici*, koje daju veliki politički značaj neophodnom poboljšanju uslova stanovanja u EU. Takođe, na drugoj UN Konferenciji o ljudskim naseljima, održanoj 1996. u Istanbulu, na kojoj su, osim država, učestvovala i pojedine nevladine organizacije, usvojena je *Istambulska deklaracija* koja obavezuje na postizanje ciljeva obezbeđenja stambenog prostora za sve stanovnike i uspostavljanje održivog razvoja ljudskih naselja u kontekstu progresivne urbanizacije u celom svetu. U tom procesu trebalo bi da učestvuju ne samo vlade država nego i drugi vladini partneri, poput organizacija civilnog društva, a u cilju osiguravanja zaštite od diskriminacije i jednakog pristupa adekvatnom stanovanju za sve ljude i njihove porodice. Na istoj konferenciji usvojena je Habitat Agenda, koja u članu 11 naglašava da „svako ima pravo na adekvatne životne standarde za sebe i svoju porodicu, uključujući (...) adekvatno stanovanje (...) i stalno poboljšanje životnih uslova“.

Prema *UN Habitat-u* „prava na stanovanje se smatraju progresivnim zakonskim obavezama, što podrazumeva da su države dužne da neprestano nastoje da ojačaju ekonomska, socijalna i kulturna prava, uključujući i pravo na adekvatno stanovanje. Ideja progresivne realizacije obavezuje državu da nastoji da što brže, što efikasnije i u potpunosti, ostvari pravo na stanovanje. Jedan način da se to ostvari jeste usvajanje zakonodavstva koje se tiče stanovanja. UN Habitat ističe da sve države, bez obzira na njihov nivo ekonomskog razvoja i raspoloživih resursa,

13 Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, broj 11/81, Opcioni protokol uz Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, sa Zakonom o potvrđivanju, Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori br. 13/02

14 Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, član 43

15 Revidirana Evropska socijalna povelja, član 31, Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori br. 42/09

16 Povelja o osnovnim pravima EU, član 34

17 *Međunarodni instrumenti o pravu na stanovanje UN-Habitata*, konsultativni izveštaj koji je sastavio Centar za pravo na stanovanje i iseljenja (COHRE), 2003, str. 31., ENG: *INTERNATIONAL INSTRUMENTS ON HOUSING RIGHTS UN-HABITAT* consultancy report compiled by the Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE), 2003, p. 31.

18 Specijalni izveštaj Podkomisije za promociju i sprovođenje prava na adekvatno stanovanje, Propisi o pravu na stanovanje *Pregled međunarodnih i nacionalnih pravnih instrumenata*, izvor (eng): UN Habitat, http://www.unhabitat.org/downloads/docs/3667_74890_HS-638.pdf.

imaju minimalnu, osnovnu obavezu da zadovolje minimalni, osnovni stepen prava obećanih u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Prema tome, država u kojoj značajan broj ljudi nema osnovno sklonište i adekvatno stanovanje, prima facie ne ispunjava svoje obaveze prema

paktu.”¹⁷ UN Habitat takođe podseća da prava na stanovanje ponekad mogu biti u konfliktu sa privatnim imovinskim pravima, ali da je međunarodni pravni konsenzus da pravo na imovinu nedvosmisleno mora popustiti pred većim društvenim dobrom zajednice.¹⁸

NACIONALNI OKVIR

Ustav Republike Srbije iz 2006. godine članom 21 zabranjuje diskriminaciju i ističe da je zabranjena svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.¹⁹ Treba pomenuti i član 48 koji reguliše podsticanje uvažavanja razlika i glasi: „Merama u obrazovanju, kulturi i javnom obaveštavanju, Republika Srbija podstiče razumevanje, uvažavanje i poštovanje razlika koje postoje zbog posebnosti etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta njenih građana.“ U Ustavu RS ne postoji jasna odredba o pravu na adekvatno stanovanju, ali stav 1 člana 69 koji se odnosi na socijalnu zaštitu glasi: „Građani i porodice kojima je neophodna društvena pomoć radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća i stvaranja uslova za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, imaju pravo na socijalnu zaštitu, čije se pružanje zasniva na načelima socijalne pravde, humanizma i poštovanja ljudskog dostojanstva“ tako da se može zaključiti da ove kategorije osoba imaju pravo i na socijalno stanovanje. *Osnov zakonskog regulisanja koncepta socijalnog stanovanja nalazi se u članu 97, kojim se utvrđuje da: “Republika Srbija uređuje i obezbeđuje sistem socijalne sigurnosti, održivi razvoj, osnovne ciljeve i pravce re-*

gionalnog i socijalnog razvoja, politiku i mere za usmeravanje i podsticanje razvoja, svojinske i obligacione odnose, i druge odnose koji su od interesa za Republiku Srbiju”.

Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine, definiše diskriminaciju kao svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje na osnovu pretpostavljenih ili stvarnih ličnih svojstava među kojima su i nacionalna pripadnost i etničko poreklo. U ovom zakonu postoji poseban deo koji se uže odnosi na diskriminaciju nacionalnih manjina i koji zabranjuje diskriminaciju nacionalnih manjina i njihovih pripadnika na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, verskih uverenja i jezika.

Član 2 *Zakona o stanovanju*²⁰ nalaže da država preduzima mere za stvaranje povoljnih uslova za stambenu izgradnju i obezbeđuje uslove za rešavanje stambenih potreba socijalno ugroženih lica u skladu sa zakonom. S druge strane, član 5 reguliše uslove pod kojima se neko može (odnosno, ne može) prisilno iseliti, i glasi: „Ako se neko lice useli u stan ili zajedničke prostorije stambene zgrade bez pravnog osnova, ili koristi stan bez zaključenog ugovora ili je poništen pravni osnov po kome je zaključen ugovor, vlasnik stana, odnosno, lice koje ima pravni interes, može kod opštinskog organa nadležnog za stambene poslove da zahteva njegovo iseljenje.“

19 *Ustav Republike Srbije*, Službeni glasnik RS br. 98/2006

20 *Zakon o stanovanju*, Službeni glasnik RS br. 99/2011

Zakon o socijalnom stanovanju članom 2 definiše socijalno stanovanje kao *stanovanje odgovarajućeg standarda koje se obezbeđuje uz podršku države, u skladu sa strategijom socijalnog stanovanja i programima za realizaciju strategije, domaćinstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu da obezbede stan po tržišnim uslovima.*²¹ Stav 3 člana 10 ovog zakona daje prednost za obezbeđivanje socijalnog stanovanja licima koja pripadaju ranjivim društvenim grupama, a to su mladi, deca bez roditeljskog staranja, samohrani roditelji, porodice sa više dece, samačka domaćinstva, lica preko 65 godina starosti, osobe sa invaliditetom, lični vojni invalidi, porodični vojni invalidi, civilni invalidi rata, izbeglice i interno raseljena lica, Romi i pripadnici drugih socijalno ranjivih grupa. Ovaj zakon govori o nužnosti usvajanja Nacionalne strategije o socijalnom stanovanju, u cilju realizacije utvrđene nacionalne stambene politike i mera za njeno sprovođenje.

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije ističe da se sve posebne mere (mere afirmativne akcije), uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju, ne smatraju diskriminacijom. Reč je o merama koje predstavljaju intervenciju države i koje su regulisane zakonom, a čija je suština postizanje pune ravnopravnosti određene grupe lica.²² Mere su privremene jer se postizanjem ravnopravnosti potreba za njihovim postojanjem iscrpljuje. Tačka 4.1 Strategije naglašava: „Osetljive društvene grupe naročito su izložene diskriminaciji i diskriminatorskom postupanju u pojedinim oblastima. (...) uočljivo je da su diskriminaciji i diskriminatorskom postupanju više izložene osobe i grupe

po sledećim osnovama: po osnovu pripadnosti nacionalnim manjinama; (...) izbeglice, interno raseljena lica i druge ugrožene migrantske grupe; (...)“. Strategija jasno upućuje na koji način će ove društvene grupe biti dodatno zaštićene; na koji način će se obezbediti načelo jednakosti, jednakih prava i jednakog postupanja; u kojim oblastima su slučajevi diskriminacije najčešći prema osetljivim društvenim grupama; kako unaprediti stanje u određenim oblastima; u kom pravcu treba “delovati” u cilju daljih zakonodavnih reformi i donošenja podzakonskih akata kao i u cilju unapređenja njihove zaštite i dr. Teži se punoj integraciji nacionalnih manjina u društveni život, uz dalje očuvanje i razvijanje njihove nacionalne i kulturne posebnosti. Među merama za ostvarenje ovih ciljeva predlaže se i obezbeđivanje aktivnog učešća Roma u planiranju njihovog stanovanja, poštujući njihove potrebe i pravo na učešće u donošenju odluka u vezi sa svim pitanjima koja se na njih odnose, naročito u jedinicama lokalne samouprave, uključujući i preselejenje i način društvene integracije i obezbeđivanja uslova za socijalno stanovanje, saglasno međunarodnim standardima i smernicama za raseljavanje građana iz neformalnih naselja. Takođe, navodi se da je status izbeglica i interno raseljenih lica unapređen brojnim merama Republike Srbije, ali je neophodno sprovesti i druge mere kako bi njihov položaj bio dodatno poboljšan. Što se tiče socijalnog stanovanja, u delu „Stanovanje“ ističe se da će se, osim stanovanja u socijalno zaštićenim uslovima, podsticati i drugi vidovi stanovanja za izbeglice i interno raseljena lica (socijalno stanovanje u zakup ili vlasništvo), čime bi se postigao veći stepen pristupa pravu na adekvatno stanovanje ovih ugroženih kategorija.

21 Zakon o socijalnom stanovanju, Službeni glasnik RS br. 72/2009

22 Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije, Službeni glasnik br. 60/13

23 Strategija za unapređivanje položaja Roma, Službeni glasnik RS br. 27/09

Strategija za unapređivanje položaja Roma na nekoliko mesta ističe potrebu adekvatnog stanovanja, te precizira međunarodni i nacionalni pravni okvir koji omogućava adekvatno stanovanje pripadnicima romske populacije.²³

Strategija navodi da je rešavanje stambenih problema socijalno ugroženih grupa u Republici Srbiji odgovornost jedinica lokalne samouprave i njihove odgovarajuće službe. Postoji poseban deo Strategije koji opisuje postojeće stanje. Nagla-

šava se da većina Roma živi u veoma lošim stambenim uslovima, da su naselja u kojima žive najčešće nelegalna, prenaseljena, sa malim brojem stambenih jedinica i velikom udaljenošću od osnovnih društvenih sadržaja i servisa. Većina Roma ne poseduje odgovarajuću dokumentaciju o vlasništvu nad svojim domovima ili zemljištem, što dodatno komplikuje probleme stanovanja Roma. Najteža je stambena situacija Roma raseljenih sa Kosova i Metohije i povratnika (što je dvostruki razlog za obezbeđivanje socijalnog stanovanja pod zaštićenim uslovima) uglavnom iz zemalja EU, jer je dodatno opterećena neregulisanim pitanjem prebivališta ili prihvatanja, kao i problemima pravne reintegracije. *Posebno je značajno napomenuti da u slučaju izbacivanja stanara iz stana ili poseda, važeće zakonodavstvo ne pruža nikakvu zaštitu ili garancije licima koja su se nezakonito naselila na zemlji ili u zgradi, pa su u većini slučajeva ova lica prepuštena sama sebi. Prema međunarodnom pravu ljudskih prava, pojedinci imaju pravo na zaštitu od nasilnog izbacivanja, što uključuje sigurnost prava poseda i pravnu zaštitu od prinudnog iseljavanja.* Strategija potom navodi nekoliko primera dobre prakse, odnosno postojećih inicijativa za uređenje i unapređivanje romskih naselja. One se odvijaju kroz četiri ključna kanala - kroz aktivnosti Vlade Republike Srbije

i nadležnog ministarstva, kroz akcije lokalnih samouprava, kroz saradnju sa međunarodnim organizacijama i kroz rad udruženja građana. Najznačajniji deo predstavljaju preporuke za dalju akciju koje definišu dugoročne aktivnosti koje se moraju kontinuirano sprovesti i unapređivati, u skladu sa najvažnijim principima koje treba imati u vidu prilikom planiranja i vođenja procesa i definisanja mera za poboljšanje situacije u romskim naseljima i stambene situacije Roma (jedna od mera je i puno učešće Roma u procesu poboljšanja uslova stanovanja - u formulisanju stambene politike, definisanju programa i projekata za unapređivanje naselja i stambenog prostora). *Glavni cilj poboljšanja stambenih prilika „treba da bude obezbeđivanje legalnog korišćenja stana i poseda u svim aspektima, omogućavanje zdravog života porodice i pojedinca, olakšanje života žene i deteta, obezbeđivanje adekvatnih uslova za način života koji je prihvatljiv Romima, kao i negovanje kulture stanovanja kakva je prihvaćena u celini društva.“* Među preporukama u vezi sa stambenim prilikama, kao veoma značajna može se izdvojiti: *„Povratnike treba uključiti u programe stambenog zbrinjavanja, socijalnog stanovanja i alternativnih oblika stambenog zbrinjavanja (otkup napuštenih domaćinstava, zajednički život sa staračkim domaćinstvima itd.).“*

Akcioni plan za sprovođenje Strategije za unapređivanje položaja Roma u Republici Srbiji za period do 1.1.2015. godine, predviđa nekoliko afirmativnih mera u vezi sa ostvarivanjem prava na socijalno stanovanje. Mera 2.6. odnosi se na rešavanje stambenih pitanja oko 500 romskih porodica iz programa raseljavanja i povratnika po sporazumu o readmisiji, kroz programe socijalnog stanovanja. U okviru ove mere predviđa se pribavljanje i dodela stanova za stanovanje u zakup u javnoj svojini, rešavanje stambenih potreba Roma pribavljanjem i dodelom seoskih kuća sa okućnicama, kao i dodela pomoći za

unapređenje uslova stanovanja izvan programa unapređenja romskih naselja. Mera 4.6. odnosi se na rešavanje stambenih pitanja Roma – interno raseljenih lica. Ovom merom predviđaju se programi stambene podrške za Rome – IRL koji žive u formalnim i neformalnim kolektivnim centrima, ravnopravno uključivanje Roma – IRL u programe za rešavanje neformalnih naselja, obezbeđivanje sredstava od međunarodnih donatora i iz IPA fondova i zbrinjavanje Roma već smeštenih u kolektivnim centrima do obezbeđivanja stambenog rešenja. Konačno, mera 5.5. uređuje rešavanje pitanja stanovanja i smeštaja povratnika u prihvatne centre,

i predlaže održavanje smeštajnih kapaciteta postojećih centara i finansiranje usluga smeštaja i ishrane u prihvratnim centrima, uključivanje povratnika po Sporazumu u readmisiji u lokalne akcijske planove (LAP) za rešavanje izbeglica

i IRL, kao i uključivanje povratnika u programe stambenog zbrinjavanja, socijalnog stanovanja i alternativne oblike stambenog zbrinjavanja. Sve navedene mere bi trebalo da budu sprovedene do kraja 2014. godine.

Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine

predstavlja izraz političke volje da se svim izbeglim i interno raseljenim licima ponude pomoć i konkretna rešenja kako bi mogli da samostalno donesu odluku o svojoj budućnosti.²⁴ U delu 5, koji se odnosi na socijalnu zaštitu, ističe se da izbeglicama pripada deo prava iz oblasti socijalne zaštite, u koje spada i jednodnevna materijalna pomoć, kao i pravo na smeštaj u objekte za socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima, u skladu sa odlukama jedinica lokalne samouprave o proširenim pravima.

U delu 6 koji se odnosi na uslove stanovanja, naglašeno je da se, osim stanovanja u socijalno zaštićenim uslovima kao dodatnim oblikom socijalne zaštite, više od polovine lica smeštenih u kolektivnim centrima opredelilo i za socijalno stanovanje sa mogućnošću kupovine

stana. U cilju unapređivanja sistema rešavanja stambenih pitanja izbeglica, posebno najugroženijih kategorija, koji bi se zasnivao na jasno definisanim potrebama, kriterijumima, prioritetima i koordiniranoj saradnji nacionalnih, lokalnih i međunarodnih subjekata, kao i pokretanja njegove primene, neke od predloženih mera koje se tiču socijalnog stanovanja su: obezbeđivanje stambenih rešenja za korisnike kolektivnih centara koji se zatvaraju (pomoć u građevinskom materijalu, kupovina domaćinstava sa okućnicom, montažne kuće, socijalno stanovanje, stimulisanje izgradnje jeftinih stambenih jedinica i omogućavanje kupovine pod povoljnim kreditnim uslovima), primena odredaba Zakona o izbeglicama koje se odnose na rešavanje stambenih potreba izbeglica, kao i Zakona o socijalnom stanovanju za sve izbeglice - korisnike stanova za socijalno stanovanje.

24 Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2011. do 2014. godine, Službeni glasnik RS br. 17/11

Strategija reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji, u delu koji se odnosi na stambenu politiku, naglašava da se iz dostupnih informacija o strukturi povratnika može zaključiti da veliki broj pripada romskoj nacionalnoj manjini, koja se u Republici Srbiji suočava s velikim egzistencijalnim problemima.²⁵ Zadovoljavanje stambenih potreba Roma prepoznato je kao prioritarno pitanje, a kao osnovni cilj integracije romskih naselja ističe se obezbeđivanje osnovnih uslova stanovanja, kao što su pristup osnovnim javnim uslugama i infrastrukturi. Jedna od predviđenih aktivnosti je stvaranje uslova i obezbeđivanje podrške za jačanje kapaciteta lokalne samouprave za stambeno zbrinjavanje povratnika, koja obuhvata i podršku u obezbeđivanju sredstava i uslova stanovanja povratnika

kroz programe socijalnog stanovanja i regulisanje pravnog statusa nelegitimenih naselja i izgradnje osnovne infrastrukture, što će takođe doprineti rešavanju problema stanovanja..

Kao jedan od najbitnijih razloga za donošenje **Nacionalne strategije socijalnog stanovanja**, Vlada ističe ogroman raskorak između potreba i mogućnosti velikog broja domaćinstava u Republici Srbiji da samostalno reše stambene potrebe, kao i skoro potpuno odsustvo sistemskih mera stambene podrške takvim domaćinstvima.²⁶ Neophodno je da država pruži veću podršku najslabijima u sferi socijalnog stanovanja, kao i da se unaprede standardi stanovanja, za šta privatni stambeni investitori nemaju sredstava a ni interesa. Preporučuje se primena kvazitržišnih mehanizama, kao što je podsti-

25 Strategija reintegracije povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji, Službeni glasnik RS br. 15/09

26 Nacionalna strategija socijalnog stanovanja, Službeni glasnik RS br. 13/12

canje konkurencije, otvaranje socijalnog stanovanja ka socijalno osetljivijim akterima iz privatnog i neprofitnog sektora, podsticanje različitih oblika privatno-javnog partnerstva, uvođenje standarda kvaliteta usluga itd. ***U Strategiji je dobro uočeno da Ustav Republike Srbije ne uređuje direktno pravo na stan, niti definiše javni interes u ovoj oblasti. Takođe, stambeno siromaštvo nije uključeno u sistem socijalne zaštite, niti je utvrđena mera za ugroženost onih koji nemaju dovoljno sredstava da zadovolje minimalne stambene potrebe. Navodi se i da preciznije podatke o stambenim potrebama socijalno ugroženih, osoba sa invaliditetom, starih ljudi i drugih osoba usmerenih na institucionalni smeštaj, treba da prate centri za socijalni rad u koordinaciji sa drugim organima, ali i da takva obaveza nije propisana zakonom i ne postoji jedinstvena metodologija za praćenje. Stoga će za istraživanje socijalnih stambenih potreba biti zaduženi centri za socijalni rad, lokalne stambene agencije, kao i drugi nadležni organi i institucije gradskih i opštinskih samouprava. Strategija jasno razgraničava nadležnosti centralnog i lokalnog nivoa vlasti koje su utvrđene Zakonom o socijalnom stanovanju, i apeluje na dobru saradnju ključnih aktera. Budući da se veliki teret prebacuje sa centralnog na lokalni nivo, nužno je ciljati na stvarne potrebe korisnika koje je jedino moguće evidentirati na lokalnom nivou. Ovaj zadatak treba da obave lokalne stambene agencije, a ukoliko one nisu formirane, odgovarajući organ lokalne samouprave. U početku se treba fokusirati na procenu okvirnih stambenih potreba u lokalnim stambenim strategijama, na osnovu kriterijuma iz Strategije, a kasnije i preciznijih informacija o stvarnim potrebama, na osnovu rezultata iz sprovedenih programa socijalnog stanovanja. Predlaže se i uspostavljanje sistema za stalno praćenje socijalnih stambenih potreba, za šta je neophodno tehnički i profesionalno ojačati kapacitete lokalnih stambenih agencija i sprovesti stalnu obuku profesionalnih kadrova.***

Deo Strategije koji se odnosi na pribavljanje stanova za stanovanje u programima socijalne zaštite, kao korisnike ovih programa (kojima je posebno potrebna stambena podrška) navodi i izbeglice i interno raseljena lica, povratnike po osnovu sporazuma o readmisiji i domaćinstva koja žive u neformalnim naseljima. Kao oblik dobre postojeće prakse dat je primer programa "Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima", koji je usmeren pre svega na zatvaranje kolektivnih centara za smeštaj izbeglica i interno raseljenih lica. Deo Strategije koji se odnosi na izgradnju stanova za kupovinu pod neprofitnim uslovima naglašava da „u slučaju da za određene društvene grupe postoji poseban javni interes za prikupljanje i usmeravanje sredstava za rešavanje stambenih potreba kroz ovakav vid stambene podrške, nadležne institucije, tj. ministarstva (odbrane, prosvete, unutrašnjih poslova, zdravstva) ili Komesarijat za izbeglice, u slučaju izbeglica i IRL, formulišu, uz stručnu pomoć Republičke agencije za stanovanje (RAS), posebne programe koje odobrava Vlada. Odobrene programe sprovodi RAS, a u slučaju izbegličke i IRL populacije odobrene programe sprovodi Komesarijat za izbeglice.“ **Subjektivna subvencija, stambeni dodatak kod plaćanja zakupnine, predstavlja još jedan oblik stambene podrške.** Namenjena je svim korisnicima socijalnog stanovanja, kao dopunska mera prethodno navedenim stambenim programima. Osnovna svrha ovakvih mera jeste pokrivanje realnih troškova koje korisnik ne može da plati zbog niskih primanja, kao i povećanje cenovne dostupnosti ovih programa za pojedina domaćinstva. Takođe, u Strategiji se predviđaju i **poreske olakšice za stanovanje** koje su takođe vid stambene podrške. Predstavljaju tip subvencionisanja bez direktnih novčanih davanja i mogu da budu usmerene na lica koja ostvaruju pravo na rešavanje stambenih pitanja na osnovu Zakona o socijalnom stanovanju (korisnici socijalnog stanovanja) i/ili fizička ili pravna lica koja pribavljaju, izdaju ili prodaju stan

po neprofitnim uslovima za korisnike socijalnog stanovanja, i ukoliko to bude predviđeno programom koji donosi vlada. Iako je Zakonom o socijalnom stanovanju predviđeno samo finansiranje iz budžeta Republike Srbije, zbog velike finansijske zahtevnosti stambenih programa i nedostatka sredstava u državnom i lokalnim budžetima, Strategija navodi da je neophodno da se kod pribavljanja stanova za socijalno

stanovanje vrši kombinovanje sredstava sa državnog i lokalnog nivoa, u što većoj meri. Predlaže se da dodatni izvor finansiranja budu donacije koje dolaze iz fondova međunarodnih institucija i usmerene su na najugroženije i na specifične grupe (izbeglice, IRL, Romi, stanovnici kolektivnih centara), ali i da ove donacije ne predstavljaju izvor finansiranja dugoročnih programa.

PRIMENA PROPISA I PREPREKE U OSTVARIVANJU PRAVA

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima (SSZU) je program stambenog i socijalnog zbrinjavanja najugroženijih građana – izbeglica, interno raseljenih lica, Roma, osoba sa invaliditetom, osoba sa hroničnim bolestima i osoba koje žive na ulici. Ovaj koncept u Srbiji je pokrenula međunarodna nevladina organizacija Housing Centar 2003. godine, koja je i omogućila njegovo ostvarivanje uz finansijsku podršku međunarodnih institucija preko Ministarstva rada i socijalne politike Republike Srbije i Komesarijata za izbeglice i migracije.²⁷ SSZU ne predstavlja zakonsku obavezu, već je deo višegodišnjeg projekta, a regulisano je i u nekoliko lokalnih akcionih planova.²⁸ Nakon usvajanja Zakona o socijalnoj zaštiti 2011. godine, koji ne prepoznaje ovaj koncept kao posebnu vrstu usluge, jedan broj lokalnih samouprava je usvojio opšte akte – odluke o pravima (i obavezama)

iz socijalne zaštite kojima se utvrđuju usluge socijalne zaštite koje pruža jedinica lokalne samouprave i način ostvarivanja utvrđenih prava. Ovaj koncept nastao je kao težnja da se adekvatno rešavaju stambena pitanja izbeglih i raseljenih lica od kojih mnoga još uvek žive u tzv. kolektivnim centrima. Uslovi za SSZU nisu jednoobrazno definisani u opštim aktima lokalnih samouprava što može voditi pravnoj nesigurnosti i nejednakom tretmanu u ostvarivanju prava građanki i građana. U suštini, SSZU podrazumeva pravo na smeštaj u posebnim objektima socijalnog stanovanja za socijalno ugrožene porodice i pojedince koji su korisnici prava na novčanu socijalnu pomoć, izbegla ili interno raseljena lica koja su stambeno ugrožena, odnosno, nemaju stan ili porodičnu stambenu kuću na teritoriji Republike Srbije u svojini ili susvojini, koja ne koriste društveni ili

27 <http://www.housingcenter.org.rs/index.php/socijalno-stanovanje-u-zasticenim-uslovima>

28 Housing Centar se bavi izgradnjom stambenih jedinica i stvaranjem okruženja podrške korisnicima, koju pružaju i centri za socijalni rad. Prema njihovim statistikama, izgrađena je 931 stambena jedinica u 42 opštine u Srbiji i u njima je smešteno oko 2.800 lica. Izvor: <http://www.housingcenter.org.rs/index.php/socijalno-stanovanje-u-zasticenim-uslovima>

državni stan po osnovu zakupa i nema-ju mogućnosti da reše stambeno pitanje na drugi način a ne ispunjavaju uslove za smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu. O pravu na korišćenje ove usluge odlučuje lokalna ustanova socijalne zaštite – centar za socijalni rad, koji uz saglasnost lokalnog organa uprave nadležnog za poslove socijalne zaštite, određuje iz reda korisnika socijalnog stanovanja tzv. domaćina objekta za socijalno stanovanje. S njim se zaključuje ugovor i

plaćen je mesečno od grada (opštine) da se stara o uslovima stanovanja u objektu i to: o poštovanju kućnog reda, održavanju zajedničkih prostorija, očuvanju imovine u objektu kao i da pruža pomoć i podršku korisnicima u vezi sa pravima i obavezama u vezi sa stanovanjem. Korisnici SSZU su, uglavnom, delimično oslobođeni od plaćanja komunalnih usluga u ovim stanovima. Puni efekti SSZU se tek očekuju u predstojećem periodu.

29 Regional Housing Programme:
<http://www.regionalhousingprogramme.org/28/about-rhp-overview.html>

30 Među aktivnostima Komesarijata za izbeglice i migracije RS u 2013 godini se može se istaći Još 15 ugroženih izbegličkih i porodica interno raseljenih usele se početkom 2014. godine u seoska domaćinstva. Oko 12 miliona dinara, kolika je vrednost svih kuća, prikupljeno je od akcije naplate poštanske marke „Ključ“ koja je od 30. januara do 14. februara ove godine naplaćivana za poštanske pošiljke u unutrašnjem poštanskom saobraćaju. Ugovori o otkupu seoskih domaćinstava za izbeglice i interno raseljene sklopljeni su sa 12 jedinica lokalnih samouprava (Sečanj, Kragujevac, Grocka, Lučani, Bačka Topola, Bačka Palanka, Kuršumlija, Svrlij, Kučevo, Paraćin, Vladimirci, Sremska Mitrovica). U Kragujevcu, Lučanima i Grockoj planirano je da se stambeno zbrinu po dve porodice, a u ostalim mestima po jedna. Izvor, Komesarijat za izbeglice i migracije RS:
<http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=-SER&id=1986&date=0>

Regionalni stambeni program (RSP) je zajednička regionalna inicijativa Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije, koja je sastavni deo Sarajevskog procesa za izbeglice i raseljena licima. Ovaj proces je pokrenut 2005. godine a ponovo aktiviran u martu 2010. godine na Beogradskoj konferenciji i sa usvajanjem Beogradske deklaracije (novembar 2011.).²⁹ Cilj ove inicijative jeste da doprinese rešavanju dugotrajnog raseljavanja i neadekvatnog stambenog smeštaja izbeglica i raseljenih lica na prostoru bivše Jugoslavije, između ostalog, pružajući im trajna, adekvatna stambena rešenja. Inicijativa ima podršku međunarodne zajednice, uključujući Evropsku uniju, Sjedinjene Američke Države, Savet Evropske banke za razvoj (CEB), Visokog komesarijata UN za izbeglice (UNHCR) i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Glavna

državna institucija za sprovođenje RHP je Komesarijat za izbeglice i migracije. Stambena rešenja RHP sprovode se na 3 načina: vraćanjem u mesto porekla (povratak), u mesto prvobitnog raseljavanja (lokalna integracija) i osiguranjem smeštaja u ustanovama socijalne zaštite. Skupština donatora Regionalnog stambenog programa odobrila je 6. decembra 2013. godine na trećem sastanku Upravnog odbora RSP-a treći talas projektnih predloga. Reč je o dva nova projekta koji će biti finansirani iz Fonda RSP-a.³⁰ Iznos od 11 miliona evra bespovratnih sredstava namenjen je za osiguranje trajnih stambenih rešenja u mestima lokalne integracije za 715 izbegličkih porodica u Republici Srbiji, kroz četiri različita modela stambenog zbrinjavanja. U Srbiji su to 235 stanova, 80 montažnih kuća, 350 paketa građevinskog materijala i 50 seoskih kuća.

PODACI O PRUŽENIM USLUGAMA SOCIJALNE ZAŠTITE U VEZI SA STA- NOVANJEM

Metodologijom slanja zahteva za pristup informacijama od javnog značaja centrima za socijalni rad u nekoliko gradova, želeli smo da utvrdimo primenu mera socijalne zaštite i olakšica građanima koje su u vezi sa stanovanjem. Zahtevali smo javne podatke o broju aktivnih korisnika stalne, odnosno, jednokratne novčane pomoći **za prvih deset meseci 2013. godine**, kao i da li postoje dodatna sredstva koja se izdvajaju za socijalno ugrožene kategorije i pokrivaju komunalne usluge ili stanarine, i broj korisnika ovih usluga. Uvideli smo da postoji veliki

broj korisnika socijalne pomoći, ali da samo nekoliko gradova u Srbiji izdvaja dodatna sredstva kako bi se socijalno ugroženim osobama olakšalo ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje. S druge strane, gradovi koji izdvajaju dodatna sredstva, njima pokrivaju deo naknada za komunalne usluge, usluge električne energije, deo stanarine pa i pun iznos ekonomske cene stanarine. *Zahtevi su poslani centrima za socijalni rad u Beogradu i u još deset gradova u Srbiji. Obuhvaćeni su veći gradovi, kao i oni u kojima postoje najslabiji problemi u ostvarivanju prava Roma, izbeglica, IRL i povratnika po readmisiji, pri čemu smo vodili računa o geografskoj rasprostranjenosti.*

Ustanova socijalne zaštite	Broj porodica/ pojedinaца koji su koristili pravo na jednokratnu novčanu pomoć	Broj porodica/ pojedinaца koji su koristili pravo na stalnu novčanu pomoć	Broj svih korisnika/ca popu- sta – subvencija po osnovu izdataka za komunalne proi- zvođe i usluge i stanarine
CSR 'Solidarnost', Pančevo	2672	1297	2000
CSR 'Solidarnost', Kragujevac	3607	3187	nema podataka
CSR Kraljevo	5676	1807	nije regulisano
CSR Valjevo	1450	750	73
CSR Vranje	68	1629	nije regulisano
CSR Ruma	1047	1286	80
CSR Zrenjanin	1883	2316	nije regulisano
CSR "Sveti Sava" Niš	1436	3410	nema podataka
CSR Novi Sad	2504	4404	762

Podaci dobijeni od Centara za socijalni rad za period od 1.1.2013. do 31.10.2013.

U nekim gradovima, korisnicima usluge socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima, obezbeđene su subvencije za komunalne troškove i to lokalnim Odlukama o socijalnoj zaštiti koje su donete nakon usvajanja Zakona o socijalnoj zaštiti 2011. godine. U drugim pak, ovakve olakšice nisu obezbeđene. U **Beogradu** je ustanovljena vrsta usluge - subvencije po osnovu izdataka za komunalne proizvode i usluge i stanarinu Odlukom *Skupštine grada o interventnim merama zaštite najugroženijih građana* iz 1995. godine. Poslednjom objavljenom izmenom ove odluke iz 2010, javna komunalna preduzeća – Beogradski vodovod i kanalizacija, Beogradske elektrane, Gradska čistoća i Javno preduzeće za stambene usluge,

obavezuju se da obezbede popust, odnosno subvenciju, za komunalne proizvode i usluge i stanarinu koji se plaćaju preko objedinjene naplate Infostana za domaćinstva u stanju socijalne potrebe. Korisnici ovih usluga su: korisnici prava na materijalno obezbeđenje (odnosno novčanu socijalnu pomoć), osobe sa invaliditetom, hraniteljske porodice u koje su smeštene deca bez roditeljskog staranja. U odluci grada iz 2010, pravo na popust na komunalne proizvode i usluge, utvrđene ovim zaključkom imaju i podstanari, ali samo pod uslovom da imaju prebivalište u Beogradu, što u praksi isključuje veliki broj Roma, raseljenih lica i povratnika po readmisiji koji faktički žive na teritoriji grada, uglavnom u neformalnim naseljima.

Prema *Odluci o pravima i obavezama iz socijalne zaštite*³¹ Grada Beograda iz decembra 2011. godine, troškove stanovanja (struja, telefon, voda, grejanje i druge komunalne usluge i naknade), kao i troškove tekućeg održavanja stanova snose korisnici usluga. Izuzetno od stava 1 ovog člana, grad Beograd, u zavisnosti od ukupnih prihoda domaćinstva korisnika usluge, snosi troškove iz stava 1 ovog člana u celini ili delimično u skladu sa normativima i standardima troškova koji se utvrđuju posebnim aktom koji donosi organizaciona jedinica Gradske uprave nadležna za poslove socijalne zaštite. Uslugu socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima, u Beogradu mogu da ostvare socijalno ugrožena i stambeno neobezbeđena lica iz člana 2 stavovi 1 i 3 ove odluke: državljani Republike Srbije koji imaju prebivalište na teritoriji grada Beograda i lica raseljena sa Kosova i Metohije koja imaju boravište na teritoriji grada Beograda. Prava i usluge socijalne zaštite utvrđene ovom odlukom ne mogu da ostvare strani državljani sa stalnim nastanjenjem na teritoriji grada Beograda. Izuzetno od stava 1 ovog člana, uslugu socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima i subvenciju po osnovu izdataka za komunalne proizvode, usluge i zakupninu (stanarinu) mogu da ostvare izbegla lica koja imaju boravište na teritoriji Grada Beograda.³² *CSR Beograd nam nije dostavio podatke o broju korisnika usluga subvencija za komunalne usluge i stanarinu ni nakon ponovljenog zahteva.*

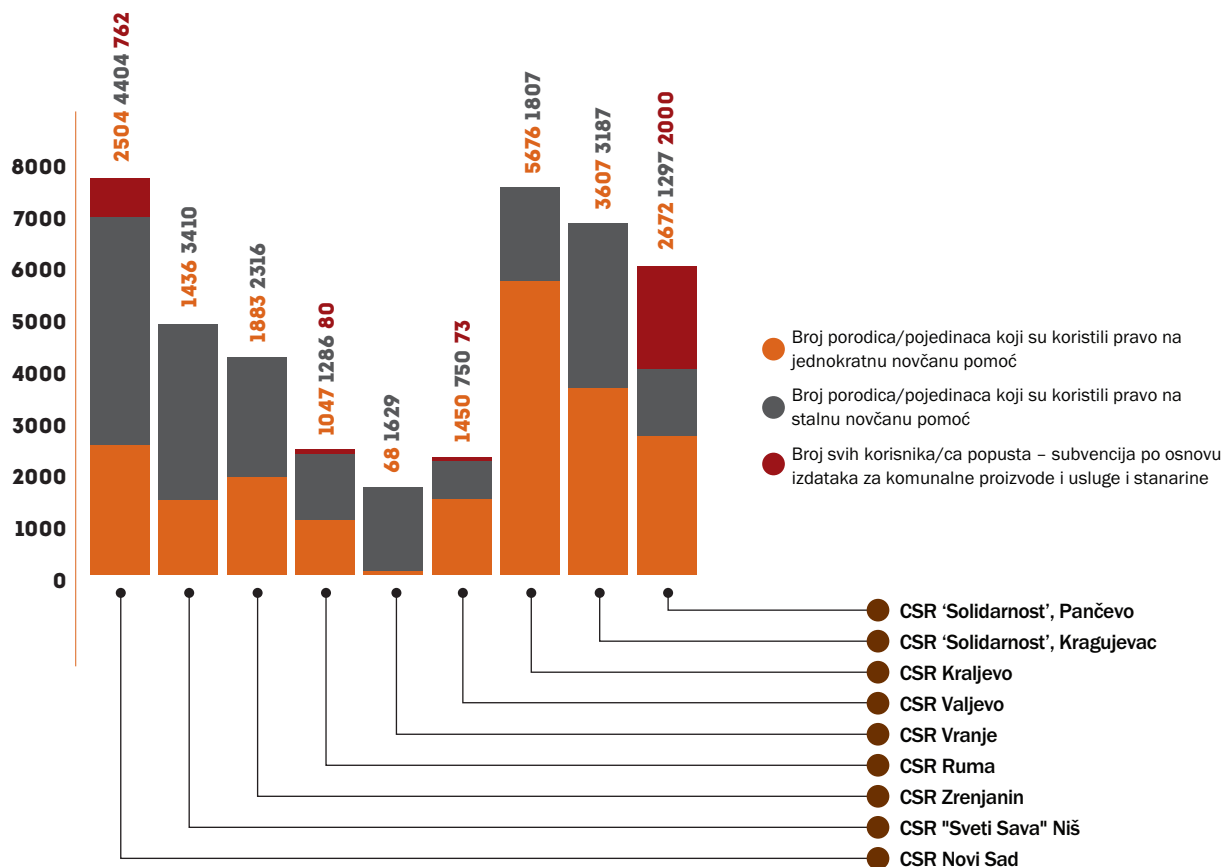
U **Novom Sadu** postoji *Odluka o utvrđivanju kriterijuma za oslobađanje dela obaveze plaćanja komunalnih proizvoda i usluga* iz 1995. godine, po kojoj pravo na oslobađanje dela obaveze plaćanja komunalnih proizvoda i usluga ima pojedinac, odnosno porodica, koja na osnovu pravosnažnog rešenja nadležnog organa ostvari pravo na materijalno obezbeđenje (sada novčana socijalna pomoć) i dodatak za negu i pomoć drugog lica i to za komunalne proizvode i usluge (50% od utvrđene cene za svaki komunalni

proizvod i uslugu): proizvodnju i isporuku toplotne energije, toplu potrošnu vodu, proizvodnju i distribuciju vode, odvođenje otpadnih voda putem kanalizacione mreže i iznošenje, odvoz i deponovanje smeća. Broj porodica koje su ostvarile pravo na subvencije za komunalne proizvode i usluge po osnovu toga što su korisnici novčane socijalne pomoći, menja se u toku godine (kao što se menja i broj korisnika novčane socijalne pomoći). Najveći broj porodica u 2013. godini zabeležen je u avgustu – 762 porodice. U **Nišu**, svi korisnici socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima imaju pravo na delimično oslobađanje od plaćanja komunalnih usluga za utrošenu vodu i ostale komunalne usluge, u skladu sa kriterijumima i merilima predviđenim ovom odlukom. Svi korisnici sami snose troškove za utrošenu električnu energiju u stambenim jedinicama u kojima su smešteni. Troškove za zajednički utrošenu električnu energiju i telefon snose svi korisnici zajedno. Sredstva potrebna za nabavku energenata za grejanje objekata isplaćuju se iz budžeta grada Niša. **Odlukom o socijalnoj zaštiti grada Kragujevca** regulisano je pravo na subvenciju za komunalne usluge za korisnike socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima, i to za korisnike čiji su prihodi do ili ispod iznosa novčane socijalne pomoći. Troškovi se obezbeđuju iz budžeta grada i to: za potrošnju električne energije do 300KW po domaćinstvu i za potrošnju vode do 3m³ po članu domaćinstva. Takođe, u odgovoru CSR iz Kragujevca naznačeno je pravo na socijalni popust korisnicima novčane socijalne pomoći na osnovu *Uredbe o energetske zaštite, odnosno, ugroženom kupcu*. Informacije o broju korisnika ovih usluga nismo dobili. U skladu sa Odlukom o socijalnoj zaštiti grada Valjeva iz 2012. godine i Izmenama ove odluke iz 2013. utvrđeno je pravo na popust – subvencije i to za troškove zakupnine i na ime komunalnih usluga. Prvu subvenciju je u 2013. godini koristilo 39 porodica, a drugu 34.

31 Službeni list grada Beograda br. 55/2011

32 Dodatni uslov je da su navedena lica smeštena u kolektivnim centrima na teritoriji grada Beograda ili koriste drugi vid smeštaja, pod uslovom da prihodi po članu domaćinstva ne prelaze osnovicu za utvrđivanje novčane socijalne pomoći za pojedince. Takođe, uslov je i da pojedinci i porodice ispunjavaju i jedan od sledećih uslova: da su stariji od 65 godina i sposobni za samostalan život; da član porodičnog domaćinstva ima utvrđeno telesno oštećenje od 80% do 100% po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju; da je član porodičnog domaćinstva dete sa smetnjama u razvoju i da je korisnik dodatka za pomoć i negu drugog lica po bilo kom osnovu; da je roditelj koji samostalno vrši roditeljsko pravo; da je lice prema kojem je izvršeno nasilje u porodici.

Svi gradovi, osim Beograda i Subotice, dostavili su odgovor i na pitanja koja se tiču broja korisnika mera jednokratne socijalne pomoći, kako porodica tako i pojedinaca. Najviše korisnika jednokratne novčane pomoći u 2013. godini ima Kragujevac, 8.116 korisnika iz 3.607 porodica. U Kraljevu je prijavljeno 5.676 porodica koje su koristile jednokratnu novčanu pomoć. Prava iz stalne novčane pomoći koristilo je 4.404 porodice iz Novog Sada. U okviru godišnjih usluga socijalne pomoći, pored jednokratne pomoći navedena je i pomoć u naturi i drugi vidovi pomoći iz socijalne zaštite.

PoPodaci dobijeni od Centara za socijalni rad za period od 1.1.2013. do 31.10.2013.

PRIMERI PRAKSE NEZAVISNIH REGULATORNIH TELA

Četvrtog novembra 2013. Zaštitnik građana (ZG) je uputio mišljenje³³ smatrajući da Republička agencija za stanovanje, u saradnji sa Ministarstvom urbanizma i građevine i lokalnim samoupravama treba da bez odlaganja da preduzme sve mere kako bi ustanovila i razvijala druge programe socijalnog stanovanja i na taj način obezbedila uslove za stanovanje u zaštićenim uslovima za najugroženije građane u Srbiji. Mišljenje je doneto na osnovu pet pritužbi osoba koje koriste socijalne stanove u naselju

33 Mišljenje Zaštitnika građana "Nadležni organi da razvijaju i druge programe socijalnog stanovanja najugroženijih građana Srbije", 4.11.2013.

Kamendin (Zemun), jer im je otkazan ugovor o zakupu rešenjima u kojima su obavešteni da moraju u roku od 30 dana da napuste stanove i ključeve predaju Sekretarijatu za socijalnu zaštitu grada Beograda. Pritužiocima su ukazali da su troškovi stanovanja u socijalnim uslovima visoki i da često prevazilaze cenu koja se može smatrati razumnom za lica koja nemaju primanja ili im je novčana socijalna pomoć jedini izvor prihoda. Pored toga, pritužiocima su ukazivali i na nekorektno postupanje zaposlenih u Sekretarijatu za socijalnu zaštitu grada Beograda tokom postupka raskida ugovora o zakupu. Pri tom se neke porodice izdržavaju od invalidske penzije ili novčane socijalne pomoći zbog čega se prilikom zaključivanja ugovora moglo pretpostaviti da neće biti u mogućnosti da izmiruju komunalne troškove ni po povlašćenoj ceni. U svom odgovoru Sekretarijat je obavestio Zaštitnika građana da su sa porodicama koje su se pritužile Zaštitniku građana predstavnici Sekretarijata više puta razgovarali, savetovali ih da prihvate reprogramme dugovanja i najzad, kada su oni to odbili, ponudili im privremeni smeštaj u kontejnerskim naseljima u Beogradu.

ZG ukazuje na to da su porodice s kojima je raskinut Ugovor o zakupu socijalnog stana u opasnosti od beskućništva, a da je u tački 16 Opštog komentara br. 7, Komiteta Ujedinjenih nacija za ekonomsku, socijalnu i kulturna prava navedeno da „iseljenja ne bi trebalo da dovedu do toga da pojedinci postanu beskućnici ili do kršenja drugih ljudskih prava. Kada

ugroženi nisu u mogućnosti da obezbede zaštitu svojih prava, država potpisnica mora da preduzme sve odgovarajuće mere, do maksimuma svojih raspoloživih sredstava, kako bi se osigurao odgovarajući alternativan smeštaj, preseljenje ili pristup plodnoj zemlji, zavisno od slučaja“. Uviđajući da je „ljudsko pravo na odgovarajuće stanovanje, koje proističe iz prava na odgovarajući životni standard od centralnog značaja za uživanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava“, ZG posebno ukazuje na obaveze države i njenih organa da obezbede, zaštite i spreče kršenje ljudskih prava građana koji se prinudno iseljavaju, kao i obavezu da razvija programe zbrinjavanja najugroženijih građana.

ZG u mišljenju navodi da mišljenje ne treba razmatrati samo u okviru ovog slučaja već u širem kontekstu i u cilju predupređivanja problema prilikom budućih programa socijalnog stanovanja i uspostavljanja standarda koji omogućavaju pravnu sigurnost i ostvarivanje prava građana, pa predlaže primenu mera koje se ne odnose samo na probleme socijalnog stanovanja u naselju Kamendin u Beogradu, već kako bi se predupređili problemi prilikom budućih programa socijalnog stanovanja i uspostavili standardi koji omogućavaju pravnu sigurnost i ostvarivanje prava građana smatra da adekvatne mere nisu sprovedene, a da jesu postojali bi, osim stanovanja u povlašćenim uslovima u zakupljenim stanovima i drugi oblici stanovanja dostupni socijalno i ekonomski najugroženijim.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti izdala je 7. novembra 2013. godine **upozorenje za javnost** u kojem najoštrije osuđuje višednevne rasističke incidente u Zemun polju, takođe u pomenutom naselju Kamendin. Dva dana pre incidenata, nevladina organizacija Regionalni centar za manjine (RCM) javno je pozvala nadležne institucije da blagovremeno reaguju na najavljeni antirromski protest i spreče svako okupljanje koje može dovesti do daljeg progona

romskog stanovništva u Zemun polju. Imajući u vidu višednevne incidente i svakodnevne pozive na linč jedne etničke grupe, RCM je u svom saopštenju za javnost istakao posebnu zabrinutost zbog postupanja nadležnih organa, pre svega policije koja je bila prisutna tokom protesta na kojem su se čuli pozivi na rasnu i nacionalnu mržnju i netrpeljivost, a koja, po njihovim saznanjima, nije preduzela ništa da ih spreči. Istovremeno, prema rečima stanovnika/

ca naselja, predstavnica gradskih vlasti koja ih je posetila na njihov poziv, savetovala im je da se zatvore u kuće i „obrate pažnju na higijenu“. Grad Beograd je 2003. godine raspisao konkurs za korišćenje socijalnih stanova na određeno vreme od pet godina u naselju Kamendin (Zemun polje). Za potrebe socijalno ugroženih osoba – izbeglica, ratnih vojnih invalida, samohranih roditelja, ali u najvećem broju romskih porodica, do sada je izgrađeno više od 18.000 m², gde je smešteno više od 600 porodica. Pod određenim uslovima koje je propisala gradska komisija, počelo je naseljavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva u 626 stanova u ovom naselju, među kojima je bila i 91 porodica raseljena iz neformalnih naselja u Beogradu. Problem se javio kada se u jednoj osnovnoj školi koju pohađaju deca iz ovog naselja, mnogo dece, navodno, zarazilo šugom i vaškama, za šta su roditelji dece okrivili nehigijenski način života romskih porodica. Nakon što je vest došla do medija, stanovnici Kamendina su 3. novembra izašli na ulice i izazvali rasno motivisane nemire, koji su stanovnike/ce ovog naselja romske nacionalnosti držali u kontinuiranom i konstantnom strahu. Tada su počela okupljanja i protesti meštana, na kojima se, uz uvrede i pretnje podstaknute mržnjom i obojene rasizmom, traži iseljenje Roma iz dva bloka zgrada za socijalno ugrožene u kojima su smešteni.³⁴ Romi su vređani na etničkoj osnovi, a mnogi su bili prinuđeni da napuste svoje domove i sklone se kod prijatelja i rođaka.³⁵ Poverenica za zaštitu ravnopravnosti reagovala je upozorenjem

za javnost. Ona je najoštrije osudila višednevne incidente u Zemun polju i zatražila od nadležnih organa da hitno reaguju. Upozorila je i da ova situacija može još više da eskalira i podsetila na ranije slične slučajeve u kojima su nasilje, pozivi na linč, izražavanje mržnje i netrpeljivosti prema romskoj populaciji imali ozbiljne posledice.³⁶ Osim izrazito diskriminatornog ponašanja stanovnika ovog naselja, vrlo je zabrinjavajuće i ponašanje gradskih vlasti. Predstavnic gradskih vlasti koja je posetila Rome, stanare ovog naselja, savetovala im je da se zatvore u kuće i „obrate pažnju na higijenu“. Sekretar za socijalnu zaštitu najavio je pooštavanje već strogih kriterijuma za ostanak u socijalnim stano- vima, tako da bi njihovo pooštavanje samo onemogućilo velikom broju porodica da dobiju jedini mogući smeštaj koji mogu da priušte.³⁷ Ovakvi incidenti šalju poruku socijalno ugroženim grupama (u ovom slučaju Romima) da društvo ne prihvata njihove pokušaje da se socijalizuju i uspostave makar minimalne uslove života, te podstiče još veću segregaciju ovih grupa. *Organizacija RCM smatra da je eskalacija ovog rasističkog divljanja u direktnoj vezi sa senzacionalističkim novinskim člankom koji je objavljen u Večernjim novostima 30. oktobra pod naslovom „Zemun polje: Šuga među osnovcima!“.* RCM naglašava da je to bio već drugi primer neodgovornog novinarskog izveštavanja u periodu od dve nedelje, koji je direktno povezan sa neposrednim rasističkim nasiljem, a da se ni u jednom slučaju nisu oglasila profesionalna novinarska udruženja, političke partije ili šira javnost.³⁸

34 <http://www.slobodnaevropa.org/content/beograd-romi-u-zemun-polju-u-strahu-zbog-napada/25161548.html>, pristup: 9. decembar 2013.

35 Saopštenje za javnost, „Rasistički nemiri u Zemun polju zahtevaju neodložnu reakciju države“, Regionalni centar za manjine, Beograd, 05. novembar 2013.

36 “Upozorenje javnosti povodom incidenata u Zemun polju“, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 7. novembar 2013.

37 <http://www.novosti.rs/vesti/beograd.74.html:462677-Zemun-Polje-Romski-geto-trn-u-okukomsija>, pristup: 09. decembar 2013.

38 Saopštenje za javnost, „Rasistički nemiri u Zemun polju zahtevaju neodložnu reakciju države“, Regionalni centar za manjine, Beograd, 05. novembar 2013.

PROBLEMI UOČENI “NA TERENU” I U OKVIRU PROGRAMA BESPLATNE PRAVNE PO- MOĆI

YUCOM je pratio implementaciju propisa koji se odnose na adekvatno stanovanje organizovanjem **tri fokus grupe** sa predstavnicima populacije Roma, izbeglica i IRL, kao i predstavnicima lokalnih javnih vlasti i NVO relevantnim za ovu oblast, u Pančevu, Rumi i Smederevu. Nerazumevanje samog pojma i okvira socijalnog stanovanja često se sreće i među službenicima koji su dužni da sprovedu normativni i strateški okvir. Usled nedovoljnih ili pogrešnih informacija, kod korisnika socijalnih stanova u Pančevu (mahom izbeglice i IRL) stvorena su očekivanja da nakon proteka određenog vremenskog perioda mogu da otkupe te stanove.³⁹ Zbog izneverenih očekivanja oni su duži period odbijali da izmire obaveze po ugovoru o zakupu, što je stvorilo revolt kod lokalnog stanovništva i produbljenu segregaciju. S druge strane, pripadnici romske populacije nailaze na teškoće prilikom samog konkurisanja za socijalno stanovanje, usled brojnih tehničkih prepreka (nisu upisani u matične knjige rođenih, ne poseduju lična dokumenta, nemaju dokaz o visini mesečnih primanja ni određeni stepen obrazovanja i sl.). Takođe, ukoliko se uzme u obzir uobičajeni način života Roma, većina je smatrala da bi objekti koji su na raspolaganju za socijalno stanovanje trebalo da budu kuće sa okućnicama (po cenu da su van gradskih naselja) umesto stanova.

Uočen je problem kod davanja mogućnosti ugroženim grupama da otkupe

stan. Naime, nakon nekog vremena oni ga prodaju i ponovo se javi problem u vezi sa stanovanjem. Moguće rešenje bilo bi davanje u otkup, ali uz klauzulu da ne sme biti otuđen u određenom roku (5, 10 godina). Opština Ruma, u skladu sa LAP-om, aktivno radi na pomoći ugroženim grupama ljudi. Pomogla je pravno nevidljivim licima da reše status plaćajući im takse pri prikupljanju ličnih dokumenata, a od građana je traženo samo da prijave svoj status (kao pravno nevidljiva lica). Potom je opština nastavila rad na prikupljanju potrebnih dokumenata i problem je rešilo oko 600 ljudi, do tada pravno nevidljivih. Na terenu su konstatovane i dobre prakse, koje se u demokratskom društvu podrazumevaju u okviru primene načela dobre uprave. U lokalnim samoupravama su, što je i zakonska obaveza, omogućene različite mere socijalne podrške (dečji dodatak, stipendije za učenike srednjih škola i studente romske nacionalnosti, škole za odrasle koje pohađaju Romi u okviru programa „druga šansa“). U Rumi, prilikom objavljivanja konkursa za stanove, uslovi su bili olakšani (uvažavaju se fotokopije dokumenata, prihvataju se dokumenta starija od 6 meseci, službenici sami pretražuju sajt Republičkog geodetskog zavoda). Planira se nova mera za rešavanje stambenih potreba ovih grupa, a to je otkup kuća od domicilnog stanovništva. Procenjuje se da je za to potrebno izdvojiti oko 180.000 – 200.000 evra, kako bi se celo naselje raselilo i stambeno zbrinulo. Pretpostavlja se da će se kao problem pojaviti prodaja stečenih stanova, ali i njihovo održavanje (neodržavanje) od strane korisnika.

39 <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Socijalni-stanovi-u-se-dam-gradova.lt.html>

U okviru programa besplatne pravne pomoći

a u komunikaciji sa nevladinim organizacijama koje takođe pružaju podršku ugroženim društvenim grupama, YUCOM je uzeo u zastupanje nekoliko slučajeva iz ove oblasti. Jedan od njih je slučaj M.O. kome je pružena podrška u borbi koju je sam započeo za ostvarenje prava na socijalno stanovanje. M.O. je, kao socijalno ugrožena osoba, sa Sekretarijatom za socijalnu zaštitu zaključio ugovor o zakupu stana prema programu socijalnog stanovanja u martu 2008. godine, na period od 5 godina sa mogućnošću produženja istog. Odlukom Komisije za stambena pitanja iz maja 2013. godine, odbijen je njegov zahtev za obnavljanje ugovora o zakupu i istovremeno mu je naloženo da se u roku od 90 dana iseli iz stana i ključeve preda Sekretarijatu za socijalnu zaštitu. U obrazloženju odluke navedeno je da je gospodin M.O. izgubio status socijalno ugroženog lica, obzirom da ukupni prihodi njegove porodice prelaze propisani iznos, te više nisu ispunjeni uslovi iz čl. 17 ugovora o zakupu⁴⁰. Porodica M.O. nema drugi način za rešavanje stambenog pitanja i nalazi se u nezavidnoj materijalnoj situaciji. Njegova supruga je korisnica invalidske penzije a ćerka je nezaposlena.

Pravni tim YUCOM-a utvrdio je da je prilikom donošenja sporne odluke, činjenično stanje pogrešno utvrđeno. Naime, šestomesečni prosek, u periodu za koji je tražen obračun zarada prilikom podnošenja zahteva za obnovu ugovora, obuhvatao je i prekovremeni rad i regres za godišnji odmor, usled čega je ukupan prihod njegove porodice (u koji su uračunata i ova vanredna primanja), prešao 80% iznosa prosečne zarade u poslednjih šest meseci u Republici Srbiji. Time je M.O. izgubio status socijalno ugroženog lica, iako je ovo povećanje bilo neznatno i privremeno, što nikako nije trajno poboljšalo socijalno stanje njegove porodice. U odgovoru Ministarstva građevinarstva i urbanizma, kojem se M.O. prethodno obratio i koji je potpisao resorni ministar, dobro je istaknuto da „granica primanja koja

je utvrđena kao fiksni udeo od mesečnih primanja na nivou grada Beograda principijelno i metodološki nije ispravno postavljena jer ne uzima u obzir veličinu domaćinstva prema broju članova, što u nepovoljniji položaj stavlja domaćinstva sa više članova.“ Osim ovih uočenih nedostataka u vezi sa uslovima i kriterijumima za dodelu socijalnih stanova u zakup, sporna odluka grada Beograda na osnovu koje je zaključen ugovor o zakupu sa M.O, na nelegitiman način negira pravo na sudsku zaštitu. Početkom decembra 2013, u ime M.O. poslat je dopis Sekretarijatu za socijalnu zaštitu Beograda u kojem se na argumentovan način upućuje molba za nalaženje rešenja za njegov stambeni problem. Osim toga, YUCOM je preduzeo inicijativu za pokretanje postupka za ocenu ustavnosti člana 25 stav 4 i člana 28 stav 3 Odluke o uslovima i načinu raspolaganja stanovima izgrađenim prema projektu izgradnje 1.100 stanova u Beogradu⁴⁰, koji su u suprotnosti sa članom 198 stav 2 Ustava RS⁴¹ jer uskraćuju građanima pravo da ostvare sudsku zaštitu, odnosno da pokretanjem upravnog spora ospore zakonitost konačnog upravnog akta.⁴²

Advokaticke YUCOM-a zahtevale su od Ustavnog suda RS da prihvati ovu inicijativu i donese rešenje kojim se pokreće postupak za ocenu zakonitosti osporenih odredbi članova 25 stav 4 i 28 stav 3 i naloži gradu Beogradu da obustavi izvršenje pojedinačnih akata i radnji koje su preduzete na osnovu osporenih Odluka o uslovima i načinu raspolaganja stanovima izgrađenim prema projektu izgradnje 1.100 stanova u Beogradu, i donese odluku da osporene odredbe nisu u saglasnosti sa Ustavom. YUCOM ističe da je posebno alarmantno to što je svrha donošenja ovakvog propisa (Odluke) pomoć socijalno ugroženim građanima, te je neophodno da im se omogućiti zakoniti postupak za ostvarivanje prava, koji uključuje i pravo na sudsku zaštitu. Sudska zaštita u sličnim pravnim situacijama, omogućila bi otklanjanje eventualnih štetnih posledica koje proizvodi pojedinačna odluka o iseljenju, koja, u krajnjem slučaju, može

40 Službeni list Grada Beograda br. 20/2003, 9/2004, 11/2005, 4/2007, 29/2007, 6/2010, 16/2010, 37/2010, 17/2012, 8/2013

41 „Zakonitost konačnih pojedinačnih akata kojima se odlučuje o pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu podleže preispitivanju pred sudom u upravnom sporu, ako u određenom slučaju zakonom nije predviđena drugačija sudska zaštita“.

42 U članu 25 osporene odluke, naime je propisano je da protiv konačne rang-liste na konkursu za dodelu stanova u zakup „ne može se ostvariti pravna zaštita“, iako se na predlog rang liste koji donosi Komisija za stambena pitanja može uložiti prigovor gradonačelniku grada Beograda, preko Komisije i u roku od 15 dana od dana objavljivanja. Nakon odluke gradonačelnika grada Beograda po prigovorima, Komisija oglašava rang-listu konačnom i objavljuje je. Isto tako, prema članu 28 Odluke, protiv odluke Komisije o prodaji stana na osnovu konačne rang-liste može se podneti prigovor gradonačelniku grada Beograda, ali je odluka gradonačelnika doneta po prigovoru konačna i protiv nje se „ne može se ostvarivati pravna zaštita“. S obzirom na to da član 48 Odluke propisuju da se „na postupak raspisivanja konkursa, sačinjavanja rang-liste, oglašavanja rang liste konačnom, donošenja pojedinačnih odluka, njihovo dostavljanje, objavljivanje pojedinačnih odluka shodno primenjuju odredbe ove odluke kojima je uređen način prodaje stanova“, time se određba o nemogućnosti ostvarivanja pravne zaštite odnosi i na odluku kojom je odbijen zahtev M.O. za produženjem ugovora o zakupu i kojom mu je naloženo da se iseli u roku od 90 dana, kao i na rešenje kojim u drugom stepenu gradonačelnik potvrđuje odluku Komisije za stambena pitanja.

43 Podnosioci inicijative smatraju ta-kođe da je neophodno da Ustavni sud citirane sporne odredbe proglasi neustavnim, iz razloga što one regulišu postupak u kojima prava i interese ostvaruju lica koja su u stanju socijalne nužde i kojima je pravo na pravnu pomoć faktički onemogućeno, a imajući u vidu da u Republici Srbiji još uvek ne postoji Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći kojim se konkretizuje ustavno pravo na pravnu pomoć garantovano čl. 67 Ustava. Stoga je, naročito za lica u stanju socijalne nužde koja po pravilu nemaju sredstava za stručnu pravnu pomoć, neophodno da donosilac propisa izričito propiše pravo na sudsku zaštitu. Propisivanjem prava na sudsku zaštitu koja je svakako garantovana Ustavom RS, biće vidljivija obaveza drugostepenog organa da u odluci označi pouku o pravnom sredstvu, koja je neophodna za ostvarivanje i zaštitu prava. Takođe, još uvek ne postoji ujednačena sudska praksa Upravnog suda da, po podnetim tužbama u sporovima proizašlim iz činjeničnih situacija na koje se primenjuje Odluka o uslovima i načinu raspolaganja stanovima izgrađenim prema projektu izgradnje 1.100 stanova u Beogradu, bezuslovno pruži pravnu zaštitu primenjujući direktno čl. 198 st. 2 Ustava RS i vodi upravni spor po podnetim tužbama.

dovesti do toga da oštećena strana ostane na ulici. U ovakvim pravnim situacijama povredom prava na sudsku zaštitu posredno se grubo povređuje i pravo na socijalnu zaštitu koje je zajemčeno članom 69 Ustava RS.⁴³ Proizvoljnim ukidanjem prava na sudsku zaštitu, ne samo što se podriva sigurnost u ostvarivanju i zaštiti prava, već se u celini gubi svrha primene ovakvih podsticajnih mera. Radi ostvarivanja na-

čela pravne sigurnosti i vladavine prava, kao i dostizanja standarda demokratskog društva, neophodno je omogućiti efikasan i kompletan postupak ostvarivanja i zaštite prava, koji uključuje i ustavno pravo na sudsku zaštitu.

Odgovor Gradskog sekretarijata za socijalnu zaštitu i odluka Ustavnog suda se očekuju u najskorijem periodu.

PREPORUKE

Na osnovu analize propisa i pregleda stanja i situacije u Srbiji kada je u pitanju pravo na adekvatno stanovanje socijalno ugroženih grupa, može se uočiti da postoje značajne nedoslednosti u primeni zakonskog i strateškog okvira, ali i prostor za doregulisanje i izmenu propisa.

- *Radi lakšeg praćenja stanja i planiranja politika neophodno je jednoobrazno regulisanje koncepta socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima (SSZU) na nivou države, uz zadržavanje odredbe u Zakonu o socijalnoj zaštiti da lokalna samouprava u pružanju usluga socijalne zaštite može postaviti više standarde i povoljnije uslove*
- *Neophodno je usaglasiti neustavne odredbe u opštim aktima lokalnih vlasti koje se odnose na uslove za ostvarivanje prava na socijalne stanove, odnosno na pravo na pravnu zaštitu u postupku ostvarivanja prava stanovanja i obezbediti ravnopravno ostvarivanje prava iz socijalnog stanovanja svim građanima i građankama koji žive u Srbiji*
- *Neophodno je jačanje kapaciteta organizacija koje zastupaju interese Roma, izbeglica, interno raseljenih lica i povratnika po readmisiji u oblasti stanovanja i socijalne zaštite, radi boljeg obaveštavanja socijalno ugroženih građana o njihovim pravima i obavezama i radi angažovanijeg i stručnijeg zastupanja njihovih interesa pred organima javne vlasti*
- *Potrebno je ojačati platformu (oformiti koaliciju) organizacija koje prate stanje u oblasti ostvarivanja prava na adekvatno stanovanje i prava iz socijalne zaštite u vezi sa ovim pravom i koordinirano pružaju podršku marginalizovanim grupama u ovoj oblasti*

- *Neophodno je obezbediti veću transparentnost u primeni propisa u vezi sa socijalnim stanovanjem i socijalnim stanovanjem u zaštićenim uslovima i jasno razgraničiti ove koncepte, njihovu svrhu i ciljne grupe kako bi se mogli adekvatno pratiti dometi ovih usluga i primena utvrđenih politika.*
- *Neophodno je da organi javne vlasti postupaju i primenjuju propise u skladu sa Ustavom i međunarodnim standardima ljudskih prava koji propisuju obavezu zaštite od diskriminacije u svim oblastima, i da se, ne samo uzdrže od svakog vida posredne i neposredne diskriminacije u primeni propisa iz oblasti stanovanja, već da reaguju na sve akte diskriminacije koje u svom radu uoče*
- *Neophodno je da Vlada, u što kraćem roku, usvoji podzakonski akt o kriterijumima i merilima za korišćenje sredstava socijalnog stanovanja, kako bi se obezbedila jedinstvena metodologija i stvorili uslovi za dodelu socijalnih stanova za teritoriju cele zemlje, čime bi se obezbedila jednakost građana u ostvarivanju prava iz ove oblasti*
- *U uslovima i kriterijumima za dodelu stanova u zakup ili za korišćenje usluge SSZU neophodno je izbeći postavljanje kriterijuma koji mogu isključiti čitave kategorije građana. Potrebno je, takođe, omogućiti pojednostavljeno dobijanje statusa imajući u vidu na probleme sa dobijanjem ličnih dokumenata koji su uslov za sticanje svojstva korisnika. Na taj način, obezbedila bi se ravnopravna primena propisa i sprečila posredna, sistemska diskriminacija marginalizovanih grupa*

5

Y

KOMITET
PRAVNIKA
ZA LJUDSKA
PRAVA
YUCOM:
**PROMOCI-
JA, ZAŠTITA I
UNAPREĐE-
NJE LJUD-
SKIH PRAVA
U GODINI
2013**

NAJZNAČAJNIJI PROJEKTI

Pravo na adekvatno stanovanje za socijalno ugrožene

U cilju unapređenja položaja Roma, izbeglica, interno raseljenih lica i povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji kao i drugih osoba koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, YUCOM je sproveo istraživanje o ostvarivanju njihovog prava na adekvatno stanovanje. Težište ovog istraživanja je na sprovođe-

nju afirmativnih mera koje su uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti u ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje.

Kroz program pravne pomoći YUCOM je preuzeo u zastupanje nekoliko slučajeva ugrožavanja prava na adekvatno stanovanje. Uočena je neustavnost određenih opštih akata i neujednačenost primene koncepta socijalnog stanovanja, na šta je usledila naša reakcija.

Pored analize propisa i zahtevanja javnih informacija o pružanju usluga iz socijalne zaštite koje za cilj imaju podizanje standarda stanovanja ugroženih grupa, YUCOM je kroz nekoliko fokus grupa pribavio dodatne podatke. Kroz otvoreni razgovor sa pripadnicima socijalno najugroženijih grupa, pred-

stavnicima nadležnih lokalnih vlasti, relevantnih nevladinih organizacija i lokalnih medija, YUCOM je pokušao da utvrdi ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje kao i prava iz socijalne zaštite koja su u bliskoj vezi sa ovim pravom. Rezultati istraživanja čine posebnu temu ovog izveštaja.

Naziv projekta:

Antidiskriminacioni mehanizmi u praksi: ka ravnopravnom ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje

Trajanje:

oktobar 2013. – decembar 2013.

Donator:

Ambasada SR Nemačke

Strateško zastupanje i zaštita branitelja ljudskih prava

Kontinuiranim pružanjem besplatne pravne pomoći ugroženim grupama, kao i braniteljima/braniteljicama ljudskih prava, YUCOM već niz godina doprinosi većoj efikasnosti mehanizama koji garantuju ostvarivanje ljudskih prava, lakšem pristupu pravdi i ostvarenju načela vladavine prava. Zastupanje i omogućavanje pristupa pravnim informacijama i savetima velikom broju pojedinaca su glavne aktivnosti YUCOM-ovog programa besplatne pravne pomoći. Na ovaj način se građankama i građanima omogućuje adekvatna pravna podrška bez obzira na njihov ekonomski ili bilo koji drugi status na osnovu kojeg bi mogli biti isključeni iz adekvatnog pravnog savetovanja.

Problemi u pravnom sistemu Srbije uočeni kroz vođenje strateških slučajeva, biće sumirani na finalnoj konferenciji, kao i statistika pružene besplatne pravne pomoći i pregled strateških slučajeva, koji čine poseban deo ovog izveštaja.

YUCOM je organizovao konferenciju Izazovi strateškog zastupanja i izveštavanja o ljudskim pravima #MEDIJI #NVO na kojoj su predstavljeni izazovi sa kojima se suočavaju mediji i nevladine organizacije prilikom izveštavanja o ljudskim pravima i mogućnostima boljeg razumevanja i saradnje. Raspravljalo se o besplatnoj pravnoj pomoći i predstavljeni su neki od strateških slučajeva koje je YUCOM vodio, a koji imaju kapacitet da ostvare dalekosežne efekte u korigovanju sistema zaštite ljudskih prava i sloboda.

Naziv projekta:

Strateško zastupanje u slučajevima povreda ljudskih prava i zaštita branitelja ljudskih prava

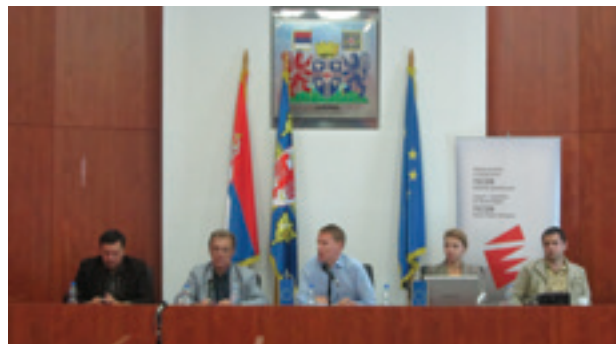
Trajanje projekta:

april 2013. – decembar 2013.

Donator:

Civil Rights Defenders

Promena ustava online i offline

Vođen idejom da građanima približi pitanja iz domena ustavne problematike, kao i samu mogućnost ustavne reforme, YUCOM je u periodu između februara i decembra 2013. realizovao projekat *Promena Ustava online i offline*. Sve veći značaj novih tehnologija kao instrumenata demokratizacije iskorišćen je za podsticaj široke javne rasprave, jer se nedostatak javne rasprave prilikom usvajanja Ustava smatra glavnim razlogom za nedostatak legitimiteta ovog akta. Javne tribine koje su okupile predstavnike akademske zajednice, civilnog društva, pravosuđa i medija, održane su u Beogradu, Novom Sadu i Leskovcu. Na portalu mojustav.rs nalaze se izveštaji sa održanih tribina, stručni komentari ustavnih odredbi, odluke Ustavnog suda, medijski članci, autorski tekstovi i publikacije, kao i svi raniji Ustavi Republike Srbije, čime je omogućeno javnosti da na jednom mestu pristupi ovim dokumentima. U seriji konsulta-

cija sa predstavnicima civilnog društva definisani su prioriteti promene Ustava i potvrđena je spremnost da tim naporima bude pružena snažna podrška.

Ovaj projekat nastavak je YUCOM-ovog angažmana na analizi najvišeg pravnog i političkog akta Srbije i napora da se svi prepoznati nedostaci prevaziđu, s ciljem stvaranja pretpostavki za trajno, legitimno i legalno ustavno utemeljenje. Tokom realizacije projekta nastala je i *Platforma pet prioriteta civilnog društva za promenu Ustava* i izrađeni su izveštaji koji sadrže stručne analize nedostataka postojećeg ustavnog okvira i predloge za reformu.

Naziv projekta:

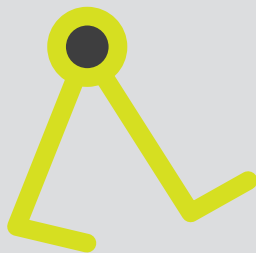
Promena Ustava online i offline

Trajanje projekta:

februar 2013. - decembar 2013.

Donator:

National Endowment for Democracy (NED)

HAPI / KORAK / STEP

Koalicija za ravnopravnost KORAK Koalicioni për Barazi HAPI Coalition for Equality STEP

KORAK-HAPI-STEP je koalicija formirana kako bi se unapredilo stanje ljudskih prava u Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu, i to u sledećim oblastima: *prava LGBT populacije, jačanje uloge žena u političkom i javnom životu i praćenje suđenja za diskriminaciju*. Takođe, njen cilj je da uključi i umreži što veći broj nevladinih organizacija i aktivista koji dele vrednosti Koalicije.

S obzirom da su ključni problemi u ostvarivanju ljudskih prava u sve tri zemlje slični ili isti, udružili su aktiviste/kinje, advokate/ice, istraživače/ice koji su vođeni istim motivima i ciljevima – dostizanje pune ravnopravnosti, tolerancije, razumevanja i saradnje. Postojeća netolerancija, nedostižna pravda i neravnopravnost uzrokovani su neutvrđenim ili nedovoljno osnaženim mehanizmima zaštite ljudskih prava, nesprovođenjem pozitivnopravnih propisa i uopšte neadekvatnim odgovorom država na povrede ljudskih prava.

Cilj KORAK-a je pružanje podrške organizacijama civilnog društva u rešavanju zajedničkih izazova u oblasti ljudskih prava. Posebna pažnja posvećena je pravima LGBT osoba, učešću žena u političkom životu i monitoringu suđenja za diskriminaciju. Diskriminacija nad pomenutim grupama je česta pojava na Zapadnom Balkanu, pa je regionalna saradnja pogodna za suočavanje sa ovim izazovima. Organizacije civilnog društva, branitelji ljudskih prava, predstavnici marginalizovanih grupa, predstavnici pravosuđa i vlasti kao i mediji pozvani su da pruže podršku našim idejama i da postanu pridruženi članovi KORAK-a.

Koalicija KORAK do sada je održala u 22 grada prezentacije (12 u Srbiji, 5 u Crnoj Gori i 5 na Kosovu) na kojima su lokalne nevladine organizacije upoznate sa radom i idejama KORAK-a i pozvane na saradnju. Takođe, Koalicija je organizovala niz dvodnevnih seminara Ravnopravnost – regulativa i realnost u Srbiji u 6 gradova u Srbiji, i po tri u Crnoj Gori i Kosovu. Cilj seminara bila je promocija tolerancije, ravnopravnosti i suzbijanje diskriminacije, a namenjen je aktivistima i aktivistkinjama za ljudska prava. *Monitoring suđenja* je aspekt radu u okviru kojeg partnerske organizacije iz Srbije, Crne Gore i Kosova prate 45 sudskih postupaka za diskriminaciju, nakon čega će biti objavljena analiza svih praćenih slučajeva, odnosno analiza uporedne prakse i izraditi strateški dokument. Regionalna mreža "Judicial Monitoring Network" formirana je u septembru 2013. u Beogradu, a za njeno delovanje izrađen je i strateški dokument. Pored toga oformljena su tri *call centra*, pa svi građani Srbije, Crne Gore i Kosova mogu prijaviti diskriminaciju, bilo da su oni sami žrtve ili su svedočili nekom diskriminatorskom postupanju, i biće im pružena pravna pomoć ili će im biti data konkretna uputstva o daljem postupanju.

Brošura - *Ravnopravnost – regulativa i realnost* je naziv publikacije koju je objavila Koalicija. Na ovaj način svi zainteresovani mogu imati lakši uvid u sam pojam diskriminacije, stanje LGBT prava u Srbiji, učešće žena u političkom

životu i samom monitoringu suđenja za diskriminaciju. Brošura je izdata na srpskom, albanskom i crnogorskom jeziku, a takođe sve tri verzije su prevedene na engleski i objavljene.

Na internet stranici www.korak-hapi-step.eu možete pogledati više o svim aktivnostima Koalicije za ravnopravnost – Korak.

Naziv projekta:

Umrežavanje civilnog društva u zaštiti ugroženih ljudskih prava u Srbiji, Crnoj Gori i Kosovu

Trajanje projekta:

oktobar 2012. – oktobar 2014.

Nosilac projekta:

Komitet pravnik za ljudska prava - YUCOM

Partneri:

Beogradski centar za ljudska prava, Mreža odbora za ljudska prava CHRIS i Gej Strejt Alijansa iz Srbije, Centar za građansko obrazovanje i LGBT Forum Progres iz Crne Gore, Fond za humanitarno pravo Kosovo i Inicijativa mladih za ljudska prava Kosovo

Donator:

Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji.

Tri A za građane - informacija, savet, aktivna pomoć

Devet organizacija iz zemalja EU i Zapadnog Balkana okupio je zajednički zadatak - proširiti koncept savetovališta građana na Zapadni Balkan i Tursku. Savetovališta građana su bitna iz više razloga: pružaju direktnu pomoć pojedincu u vidu informacije, saveta ili aktivne pomoći, a istovremeno su važan izvor saznanja o stvarnim potrebama i problemima društva koje ove službe mogu koristiti kako bi uticale na državnu politiku.

Naš početni zadatak bio je da ustanovimo gde su Srbija, Kosovo, Hrvatska, BiH i Turska danas po pitanju savetovališta građana: postoje li pretpostavke za njihovo osnivanje, koje su vrste savetovališta, gde i u kom obimu postoje. Na ova pitanja u Srbiji odgovoreno je kroz analizu propisa, dok je realno stanje procenjeno na osnovu upitnika i konsultacija svih jedinica lokalne samouprave u Srbiji, preko 50 nevladinih organizacija, relevantnih ministarstava, pravnih klinika, sindikata i dr. YUCOM je objavio *Nacionalni izveštaj za Srbiju* na osnovu kojeg je radna grupa Ministarstva pravde i državne uprave formirala predloge za stvaranje efikasnog sistema pružanja pravne pomoći.

Ovaj izveštaj, kao i primeri dobre prakse iz Velike Britanije i Belgije, prezentovani su na dvodnevnoj nacionalnoj konferenciji u hotelu Moskva 12. i 13. septembra 2013. godine.

Zahvaljujući jasnim pokazateljima stanja besplatne pravne pomoći u Srbiji koje je prikazano u ovom izveštaju, nevladine organizacije kao *de facto* pružaoci u poslednjih 20 godina, prepo-

znate su kao pružaoci i u nacrtu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. YUCOM je uključen u monitoring rada radne grupe za izradu nacrtu Zakona, i svakodnevno joj pruža stručnu podršku.

Takođe, dodeljeni su podgrantovi dvema organizacijama iz Srbije, Mreži odbora za ljudska prava i UG Zajedno Zajedno. Kroz studijske posete Rumuniji, Velikoj Britaniji i Irskoj i tvining aranžmane sa organizacijom iz Engleske, ove dve organizacije i YUCOM imaće prilike da steknu uvid u iskustva najstarijih organizacija za pružanje pravne pomoći u Engleskoj i da ih ugrade u svoja savetovališta.

Naziv projekta:

Tri A za građane - informacija, savet, aktivna pomoć (Triple A for Citizens: Access to Information, Advice & Active Help)

Trajanje projekta:

decembar 2012. - decembar 2014.

Donator:

Evropska komisija

Partneri:

European Citizen Action Service (ECAS) – Belgija, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva – Hrvatska, Asocijacija za demokratske inicijative – BiH, Program građanskih prava Kosova, Law Centres Federation (LCF) – Velika Britanija, National Association of Citizens Advice Bureaux – Rumunija, National Association of Citizens Information Services – Irsko, Association of Civil Society Development Centre – Turska, YUCOM – Srbija

Zločin iz mržnje

Krajem decembra 2012. godine, na inicijativu YUCOM-a i Gej strejt alijanse – GSA, Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o izmenama i dopunama KZ Republike Srbije kojim je kroz član 54a kao posebnu tj. obavezujuću otežavajuću okolnost za izricanje kazni uvela dela počinjena iz mržnje na osnovu rase, veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Nakon toga, YUCOM i GSA su pokrenule projekat *Zločin iz mržnje- pravi način za prevenciju i smanjenje nasilja u Srbiji* koji je imao za cilj upoznavanje građana i stručnjaka sa zločinom iz mržnje, radi što efikasnije primene člana 54a KZ. Organizovane su prezentacije i debate o zločinu iz mržnje u Subotici, Novom Pazaru i Kruševcu, kojima su prisustvovali predstavnici pravosuđa i organizacija civilnog društva. Izdata je brošura, namenjena građanima, o pojmu zločina iz mržnje i praksi iz susednih država i država Evropske unije. Završna konferencija na kojoj su, između ostalih, govorili Gordana Stamenić, državna sekretarka u Ministarstvu pravde i državne uprave, Dejvid MekFarlan, zamenik ambasadora Velike Britanije u Beogradu, Aleksandar Vasilijević, predstavnik Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), Milan Antonijević, direktor YUCOM-a, i Mirjana Bogdanović,

izvršna direktorka GSA, održana je u Beogradu. Konferenciji su prisustvovali i predstavnici institucija, saveta nacionalnih manjina, organizacija koje se bave pravima manjinskih grupa, kao i predstavnici međunarodnih organizacija. Ove aktivnosti su sprovedene u cilju jačanja kapaciteta svih aktera koji su relevantni prilikom primene instituta zločina iz mržnje.

Naziv projekta:

Zločin iz mržnje - pravi način za prevenciju i smanjenje nasilja u Srbiji

Trajanje projekta:

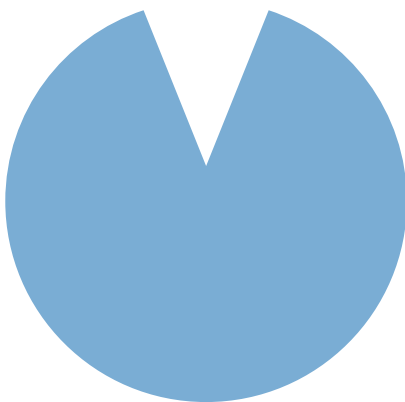
januar 2013. - april 2013.

Donator:

Ministarstvo spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske.

Partneri:

YUCOM i Gej strejt alijanse – GSA

Od kršenja do stvaranja zakona!

Tri organizacije iz Srbije okupio je zajednički projekat *Od kršenja do stvaranja zakona u kazнено-popravnom sistemu Srbije* koji kombinuje stručna znanja i veštine: analizu prava, promociju i lobiranje za ostvarenje ljudskih prava i pozorište potlačenih. Ovo je poduhvat čiji je zadatak da omogući osuđenima u zatvorima Srbije da utiču na poboljšanje uslova služenja kazne i to kroz pozorište, a u cilju njihove bolje i celovitije resocijalizacije. To je jedan od izuzetno retkih projekata tzv. *legislativnog pozorišta* u svetu, kojima se obuhvata čitav jedan deo populacije (u našem slučaju – više hiljada osuđenika u srpskim zatvorima), a prvi legislativni teatar u svetu koji uključuje ovoliko brojnu populaciju zatvorenika. Partneri su obišli sve veće zatvore u Srbiji i sakupili iskustva mnogih zatvorenika s ciljem da ih formulišu u nacrt amandmana Zakona o izvršenju krivičnih sankcija koji će putem ombudsmana biti predložen Skupštini na glasanje. Projekat obuhvata aktivno učešće 4.000 zatvorenika u 13 zatvora u Srbiji. Cilj je da se zatvorenima u Srbiji omogući da utiču na

izmene i to kroz pozorište. Po prvi put u našoj zemlji bivši osuđenici (naši saradnici) se vraćaju u zatvor u svojstvu trenera razvojnih programa i pomažu svojim bivšim zatvorskim kolegama da učine nešto dobro za sebe i druge.

Na osnovu razgovora i iskustava sa dve info sesije u KPZ Sremska Mitrovića i OZ Novi Sad kojima je prisustvovalo 400 osuđenika, održane su i radionice sa bivšim osuđenima koji su se našli u ulozi glumaca. Tokom održavanja predstava projektni tim će odabrati 10 najbitnijih predloga i izmena zakona, a potom će organizovati i glasanje putem upitnika koji će biti prosleđen svim zainteresovanim osuđenima u nekoliko zatvora. Na upitnik će, osim osuđenika, odgovarati i stručna javnost. Upitnikom će se suziti broj predloga i izmena sa 10 na 3. Zaštitnik građana će predati na skupštinsko razmatranje 3 izglasana predloga.

Naziv projekta:

Od kršenja do stvaranja zakona!

Trajanje projekta:

april 2013. – mart 2014.

Partneri:

Centar za pozorišna istraživanja -ApsArt, Beogradski centar za ljudska prava i Komitet pravnika za ljudska prava - YUCOM

Donator:

Fondacija za otvoreno društvo

Pristup pravdi - pravda za sve

Nepovoljna socioekonomska situacija u zemlji uslovlila je nemogućnost plaćanja advokata i obezbeđenja prava za veliki broj građana Srbije. Besplatna pravna pomoć je način da oni ostvare svoja prava, međutim, problematična ustavna odredba, nedostatak inicijative i neujednačenost prakse lokalnih samouprava i odgovarajućeg zakona učinili su postojeći sistem neefikasnim. YUCOM je, u saradnji sa Secons-om, i uz podršku USAID-a i Instituta za održive zajednice, u periodu između novembra 2012. i marta 2013. godine, sproveo projekat *Pristup pravdi - Pravda za sve*, s ciljem lobiranja za donošenje novog zakona.

Na osnovu rezultata ankete sprovedene među 1.200 građana u 25 gradova Srbije i nakon održavanja javne tribine, kao i treninga pružaocima besplatne pravne pomoći, sačinjeni su publikacija *Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u Srbiji – izazovi i reforme* i priručnik *Pravda za sve - Kako do besplatne pravne pomoći u Srbiji – priručnik za građane*.

Publikacija *Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u Srbiji – izazovi i reforme* sadrži analizu pravnog okvira besplatne pravne pomoći u našoj zemlji, rezultate sprovedenog istraživanja i preporuke za dalji razvoj sistema besplatne pravne pomoći. *Priručnik za građane* pruža uvid u smernice koje se odnose na način i postupak ostvarivanja prava na pravnu pomoć, kao i spisak svih nevladinih organizacija kojima se građani mogu obratiti. Objavljeni su video-klipovi o besplatnoj pravnoj pomoći YUCOM-a i strateškim slučajevima u kojima je ostvarena zaštita prava na okupljanje i slobodu izražavanja pred Ustavnim sudom Srbije i Komitetom za ljudska prava Ujedinjenih nacija.

Navedene aktivnosti usmerene su na afirmaciju sistema besplatne pravne pomoći i prepoznavanje uloge nevladinih organizacija u tom sistemu. Mnoge nevladine organizacije, poput YUCOM-a, imaju bogato višegodišnje iskustvo u pružanju besplatne pravne pomoći.

Naziv projekta:

Pristup pravdi - pravda za sve

Trajanje projekta:

novembar 2012. - mart 2013.

Donator:

USAID i Institute for Sustainable Communities

Partneri:

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM i Secons – grupa za razvojnu inicijativu

Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM je, kroz dugogodišnju praksu pružanja pravne pomoći, kao i kroz druge aspekte rada na unapređenju ljudskih prava u Srbiji, uvideo negativne implikacije koruptivnog ponašanja na ostvarivanje osnovnih prava i vladavinu prava i demokratije u društvu. Pravo na pravično suđenje često je ugroženo u složenim predmetima korupcije, koji svoj epilog, po pravilu, dobijaju tek nakon nekoliko godina, jer nadležni organi nisu dostigli visok nivo efikasnosti u postupanju, niti su ostali imuni na korupciju.

Opservaciju rada nosilaca pravosudnih funkcija, podsticanje bliže komunikacije i koordinacije akcija svih angažovanih subjekata u suzbijanju korupcije, videli smo kao prostor u kojem civilno društvo može da bude korektiv i partner pravosudnom i širem državnom mehanizmu u borbi protiv korupcije. Osmišljavanjem smernica za praćenje suđenja, prisustvom pretresima u preko 30 predmeta za krivična dela sa elementima korupcije pred sudovima u Srbiji i istraživanjem prepreka i preduslova za pun doprinos svih aktera krivičnog postupka, utičemo na postizanje znatno višeg kvaliteta njihovog rada u oblasti suzbijanja korupcije. Sistemske prepreke za pun doprinos pravosuđa identifikovali smo nakon sastanaka i diskusija sa onima koji primenjuju pravne propise koji su osnov za zaštitu javnog dobra i interesa od koruptivnog ponašanja (sudije, tužioc, policijski službenici, predstavnici nezavisnih regulatornih tela).

Jedan od najvažnijih rezultata naših napora je to što smo široj javnosti predstavili jednu drugačiju, stručniju podlogu za kreiranje legitimnog stava o odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija, od onog koji je često zastupljen u senzacionalističkim, popularnim i politički motivisanim natpisima i vestima. Osim toga, ključnim doprinosom smatramo i motivisanje onih koji snose odgovornost za otkrivanje, procesuiranje, suđenje i kažnjavanje zbog korupcije, i podsećamo ih da u suzbijanju korupcije jake saveznike imaju i u civilnom društvu.

U okviru projekta pokrenut je interaktivni veb sajt (antikorupcija.yucom.org.rs) na kojem zainteresovana javnost može pratiti najave suđenja i dnevne izveštaje sa suđenja za krivična dela sa elementima korupcije. Kao rezultat aktivnosti kreirana je studija (publikacija) *Za efikasnije pravosuđe protiv korupcije*, koja je predstavljena na konferenciji u Pravosudnoj akademiji, u januaru 2013.

Naziv projekta:

Podrška adekvatnom odgovoru pravosuđa Srbije kroz monitoring suđenja za korupciju

Trajanje projekta:

januar 2012. - januar 2013. (aktivnosti nastavljene i u 2013.)

Donator:

Partnership for Transparency Fund; Fondacija za otvoreno društvo Srbija

Partneri:

Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM i CHRIS mreža

Praćenje suđenja za korupciju

ZA EFIKASNIJE PRAVOSUĐE

PROTIV

KORUPCIJE

Krivičnopravna zaštita ljudskih prava

U saradnji sa strukovnim Udruženjem javnih tužilaca YUCOM pruža podršku uspostavljanju odgovornog pravosudnog sistema (a posebno javnog tužilaštva) koji ima kapacitete, veštine i senzibilisan je da primenjuje nacionalno zakonodavstvo u oblasti krivičnopravne zaštite ljudskih prava, kao i međunarodne standarde u ovoj oblasti. Podizanjem svesti javnih tužilaca o potrebi krivičnopravne zaštite ljudskih prava, analizom postupanja javnih tužilaštava u krivičnopravnoj zaštiti ljudskih prava i definisanjem preporuka za unapređenje postupanja javnih tužilaca u predmetima u kojima su povređena ljudska prava, partneri teže da doprinesu jačanju pravosuđa koje će moći da obezbedi vladavinu prava i pruži adekvatnu zaštitu građanima.

Istraživanje o postupanju javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca u predmetima u kojima su povređena ljudska prava, odnosno, analiza uloge tužilaca u zaštiti ljudskih prava započelo je monitoring posetama osnovnim i višim javnim tužilaštvima u četiri grada u Srbiji (Beogradu, Novom Pazaru, Vranju i Somboru), u kojima je u poslednjih pet godina zabeleženo najviše slučajeva povreda ljudskih prava koje povlače krivičnopravnu odgovornost izvršilaca, a u kojima su reagovala javna tužilaštva. Terenski rad je uključio razgovore sa tužiocima i zamenicima javnih tužilaca, uvid u kompletnu dokumentaciju odbačenih predmeta (uz poštovanje zaštite podataka o ličnosti), kao i uvid u način

na koji se predmeti zavode i čuvaju u tužilaštvima. Za potrebe analize korišćen je upitnik koji sadrži pitanja koja se odnose na učinioca krivičnog dela, oštećenu osobu, krivično delo, postupak i krivičnu sankciju.

Analiza će biti predstavljena kao polazna osnova za diskusiju na okruglim stolovima sa tužiocima, sudijama, policijskim službenicima i civilnim društvom, nakon čega će biti formulisani zaključci sa preporukama za efikasnije krivične postupke za zaštitu ljudskih prava u kojima se poštuju ljudska prava žrtve i okrivljenog.

Deo aktivnosti posvećen je javnom zagovaranju za jačanje kapaciteta Pravosudne akademije (ljudskih, materijalnih i finansijskih) kako bi bila u mogućnosti da pripremi i sprovede godišnje planove kontinuirane obuke za sudije i tužioce koji će odgovarati stvarnim potrebama nosilaca pravosudnih funkcija.

Naziv projekta:

Partnerstvo za zaštitu ljudskih prava: efikasnija saradnja pravosuđa i građanskog društva

Trajanje projekta:

april 2013. – april 2014.

Donator:

Fondacija za otvoreno društvo Srbija

Partneri:

Udruženje javnih tužilaca Srbije i Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM

OTVORENI PARLAMENT

Otvoreni parlament

Projekat *Otvoreni parlament* sprovodi inicijativa organizacija civilnog društva koje čine koaliciju Otvoreni parlament.

Osnovni cilj je povećanje javnosti rada parlamenta, informisanje građana o njegovom radu i uspostavljanje redovne komunikacije između građana i njihovih izabраниh predstavnika. Ovo je utemeljeno na vrednostima koje su sadržane u međunarodnoj Deklaraciji o otvorenosti parlamenata, u čijem sastavljanju je učestvovao i Otvoreni parlament.

Narodni poslanici u Narodnoj skupštini zastupaju interese građana. U okviru projekta *Otvoreni parlament* kreiran je instrument za praćenje rada narodnih poslanika – www.otvoreniiparlament.rs gde se redovno objavljuju transkripti skupštinskih sednica, različite analize zakona i amandmana, kao i preporuke za unapređenje javnosti rada parlamenta i poboljšanje komunikacije između građana i njihovih predstavnika.

Uličnim akcijama, kroz direktnu komunikaciju, informišemo građane o načinima na koje mogu da zahtevaju odgovorno ponašanje od svojih predstavnika u parlamentu.

Predstavnici koalicije Otvoreni parlament prisustvovali su velikom broju javnih slušanja i ostalih događaja, i na taj način učestvovali u radu Narodne skupštine. Takođe, koalicija je organizovala niz događaja s ciljem da se uspostavi i ojača saradnja između parlamenta i organizacija civilnog društva a rad Narodne skupštine učini transparentnijim i bližim građanima. Jedan od takvih događaja bio je *Forum - građani, mediji i parlament* koji je održan 5. decembra 2013. godine u Domu Narodne skupštine.

Naziv projekta:

Otvoreni parlament

Trajanje projekta:

mart 2012. – februar 2013. i jul 2013. - jul 2014.

Donator:

USAID preko Instituta za održive zajednice (ISC), Britanska ambasada u Beogradu i Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED)

Partneri:

CRTA – Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost, Nacionalna koalicija za decentralizaciju, Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM, SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu

Položaj izbeglih lica iz Republike Hrvatske

Sedam organizacija iz Republike Srbije i Republike Hrvatske okupio je zajednički zadatak – da se mapiraju razlozi zbog kojih se građani srpske nacionalnosti koji su izbegli tokom rata 1991-1995. godine nisu vratili u Hrvatsku, bez obzira da li su još uvek u statusu izbeglica ili ne. Takođe, posebna pažnja posvećena je pitanjima da li su povratak i integracija uopšte omogućeni, a ukoliko nisu, koje su prepreke onemogućile povratak.

Naš početni zadatak bio je sprovođenje istraživanja o povratku i razlozima zbog kojih se građani srpske nacionalnosti nisu vratili u Hrvatsku. Kako bi ispunio ovaj zadatak YUCOM je sproveo istraživanje i organizovao tri fokus grupe.

Istraživanje se sastojalo iz dva dela, kvantitativnog i kvalitativnog. Ova kombinacija metoda doprinela je boljem sagledavanju problema povratka izbeglica u Republiku Hrvatsku. Kvantitativno anketno istraživanje bilo je fokusirano na sociodemografske karakteristike, posedovanje dokumenata iz zemlje porekla, pitanje povratka i pravna pitanja. Predviđeno je da će se na taj način dobiti uvid u važne aspekte koji se tiču povratka, utvrditi srazmera različitih stavova, kao i percepcija prepreka i razloga za povratak. Ovo istraživanje je sprovedeno na uzorku od 321 izbegle osobe, svih starosnih kategorija, ali sa povećanim učešćem osoba mlađih od 30 godina, koje bi, kao mlada populacija, najuspešnije mogle da se integrišu u hrvatsko društvo, ukoliko bi im se omogućio povratak.

Pored ovog dela istraživanja SeConS - Grupa za razvojnu inicijativu sprovela je i kvalitativno istraživanje sa mladima

od 18-35 godina koji pripadaju tzv. drugoj generaciji imigranata. Organizovane su tri fokus grupe diskusije sa po 10-14 učesnika koji su omogućili dublji uvid u probleme sa kojima se ova generacija suočava. U ovom delu istraživanja fokus je bio na percepciji njihovog života u Srbiji kao i na njihovom mogućem povratku u Hrvatsku. Dobijeni podaci predstavljali su važnu dopunu već sprovedenog anketnog istraživanja, s ciljem da se otkriju dublji razloga za različite orijentacije, stavove i faktore koji se nalaze u osnovi prepoznatih odluka, percipiranih prepreka i stečenog iskustva.

YUCOM je u zajedničkom radu sa Centrom za mirovne studije objavio publikaciju *Studija o položaju izbeglih lica iz Republike Hrvatske koja je prezentovana u Beogradu i Zagrebu.*

Naziv projekta:

Naglašavanje ljudskih prava u područjima od posebnog državnog interesa

Trajanje projekta:

januar 2012. – jul 2013.

Partneri:

Centar za mirovne studije (CMS) – Zagreb, Centar za podršku i razvoj civilnog društva Delfin – Pakrac, Odbor za ljudska prava – Karlovac, Generator – Korenica, Kuća ljudskih prava – Zagreb, Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića – Mostovi – Zagreb/Islam grčki, Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM – Beograd, Grupa za razvojnu inicijativu - SeConS – Beograd

Donator:

Središnja agencija za finansiranje i ugovaranje Zagreb

Antidiskriminacioni mehanizmi u praksi

YUCOM je sproveo istraživanje o tome da li se, u kojoj meri i na koji način postojeći mehanizmi za zaštitu od diskriminacije koriste u postupcima pred sudovima, kako bi se poboljšao procesni položaj žrtava diskriminacije, naročito onih koje pripadaju nekoj od četiri posebno označene ciljne grupe (izbeglice, interno raseljena lica, povratnici po osnovu sporazuma o readmisiji i Romi). Pošto je Zakon o zabrani diskriminacije novijeg datuma, smatrali smo da je važno testirati primenu ovih mehanizama u sudskim postupcima, načine na koje se obaveze preuzete ratifikacijom međunarodnih dokumenata tumače i sl. U okviru programa pravne pomoći YUCOM je savetima, podnescima i sudskim zastupanjem podržao pripadnike navedenih ugroženih grupa, posebno u slučajevima diskriminacije.

Istraživanje je pokrilo rad građanskih odeljenja svih osnovnih sudova u Srbiji, a rezultati do kojih smo došli sistematizovani su i obrađeni kvalitativno i statistički. Prikupljene informacije omogućile su nam uvid u ukupan broj sudskih postupaka koji su pokrenuti radi zaštite od diskriminacije od kada je zakon stupio na snagu, ishod ovih postupaka, poštovanje specifičnosti procesnih pravila u parnicama radi zaštite od diskriminacije, korišćenje međunarodnih dokumenata od strane svih aktera u postupku i sl. Najzad, ovi podaci, zajedno sa zaključcima i preporukama izvedenim na osnovu rezultata istraživanja, uobličeni su u publikaciju - priručnik *Antidiskriminacioni mehanizmi u praksi*.

Ova publikacija prezentovana je na dvodnevnom seminaru *Sudska građansko-pravna zaštita od diskriminacije*, koji je održan u banji Vrdnik 5. i 6. decembra 2013. godine. Seminar su, za sudije građanskih odeljenja osnovnih sudova, organizovali Pravosudna akademija RS i OEBS.

Naziv projekta:

Strateške parnice i monitoring primene antidiskriminacionih mehanizama u praksi, posebno u slučaju izbeglica, interno raseljenih lica, povratnika po readmisiji i Roma.

Trajanje projekta:

maj 2012. – februar 2013.

Donator:

Ambasada SR Nemačke

Od prava do pravde

Pravosudni sistem u Srbiji prolazi kroz još jednu reformu. Jedno od pitanja koje je i dalje nerešeno tiče se pristupa pravdi od strane svih socijalnih grupa, uključujući manjine, socijalno isključene, osobe sa jezičkim i drugim barijerama i ostalih manjinskih grupa i pojedinaca. YUCOM je krajem 2013. započeo prijedlog **Od prava do pravde – Održivi sistem besplatne pravne pomoći u Srbiji**, koji obuhvata zagovaranje za poboljšanje sistema besplatne pravne pomoći, kroz uključivanje i umrežavanje organizacija civilnog društva – pružaoce besplatne pravne pomoći, pravne stručnjake, profesore i studente Pravnih fakulteta i svih ostali zainteresovanih. Projekat će težiti postavljanju osnova za ocenu stepena pristupa pravdi, putem indeksa vladavine prava (Rule of Law index).

Naziv projekta:

Od prava do pravde – održivi sistem besplatne pravne pomoći u Srbiji

Trajanje projekta:

decembar 2013. - jul 2014.

Donator:

Institut za održive zajednice – ISC

Produženi boravak u osnovnim školama – razvoj i podrška

Uprkos činjenici da su ženama i muškarcima u Srbiji zagarantovana jednaka prava, žene su izložene indirektnoj, a nekad čak i direktnoj i sistemskoj diskriminaciji. Ovo se posebno odnosi na ekonomsku sferu, zbog čega je YUCOM krajem 2013. pokrenuo projekat o razvijanju i promociji koncepta produženog boravka u osnovnim školama. Cilj projekta su razvoj i promocija koncepta dnevnog boravka u osnovnim školama koji bi omogućio: uključivanje žena u politički i javni život, bez diskriminacije; poboljšanje ekonomskog položaja žena koji vodi njihovoj ravnopravnosti sa muškarcima; promociju rodne ravnopravnosti i rušenje stereotipa.

Naziv projekta:

Civilno društvo za razvijanje i promociju koncepta produženog boravka u osnovnim školama

Trajanje projekta:

decembar 2013. – februar 2014.

Donator:

Švedska međunarodna agencija za razvoj (Sida) preko International Management Group – IMG i Uprave za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije

Besplatna pravna pomoć - iskustva drugih zemalja

Pravo na besplatnu pravnu pomoć predstavlja jedno od osnovnih prava demokratskog društva. Ono omogućava svim građanima jednak pristup pravdi. Iako predviđen Ustavom, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći još uvek nije usvojen, tako da ne postoji ni osnov za stvaranje sistema besplatne pravne pomoći. Posebno važno pitanje predstavlja finansijska održivost sistema besplatne pravne pomoći. Komitet pravnik za ljudska prava – YUCOM započeo je, krajem 2013. godine, analizu komparativnih iskustava koja se posebno bavi finansijskom održivošću sistema besplatne pravne pomoći u Sloveniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Litvaniji i distriktu Brčko. Ova uporedna analiza treba da ponudi različita rešenja i iskustva koja će poslužiti za primenu najboljeg modela održivog sistema besplatne pravne pomoći u Srbiji.

Naziv projekta:

Besplatna pravna pomoć – iskustvo iz drugih zemalja (ocena finansijskog uticaja na zakonsko uređenje besplatne pravne pomoći)

Trajanje projekta:

novembar 2013. - decembar 2013.

Donator:

Svetska banka

OSTALE AKTIVNOSTI I DOPRINOSI

Kuća Ljudskih prava i demokratije

Kuća Ljudskih prava i demokratije je mreža pet organizacija civilnog društva iz Beograda. Kuću Ljudskih prava osnovali su, u novembru 2011. godine, Građanske inicijative, Beogradski centar za ljudska prava, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Helsinški odbor za ljudska prava i Centar za praktičnu politiku.

Kuća Ljudskih prava Beograd je deo međunarodne Mreže kuća Ljudskih prava sa sedištem u Oslu i podržana je od strane Kraljevine Norveške. Grad Beograd je, kao vid podrške, Kući Ljudskih prava ustupio na korišćenje zgradu (Kneza Miloša br. 4). Na ovoj adresi odvija se niz aktivnosti, poput debata o aktuelnim pitanjima u vezi sa ljudskim pravima, predstavljanja istraživanja i publikacija, a u Kući Ljudskih prava nalazi se i specijalizovana biblioteka za ovu oblast.

Kuća Ljudskih prava osnovana je s ciljem promovisanja, razvitka i unapređenja zaštite ljudskih prava u Republici Srbiji kroz: *razvoj, monitoring i zagovaranje domaćih i međunarodnih*

javnih politika vezanih za zaštitu i promociju ljudskih prava, s posebnim osvrtom na slobodu organizovanja, slobodu izražavanja i zaštitu osoba koje se bave zaštitom ljudskih prava; sprovođenje istraživanja i pisanje izveštaja iz oblasti ljudskih prava - godišnjih izveštaja o stanju ljudskih prava u RS; osnaživanje i neformalno umrežavanje organizacija i inicijativa civilnog društva koje rade na promociji i zaštiti ljudskih prava na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou; pružanje direktne zaštite (pravne i psihološke) žrtvama različitih kršenja ljudskih prava.

Tokom 2013. godine KLJP je izdala brojna saopštenja koja se odnose na aktuelna pitanja kao što su: drastično pogoršanje situacije u oblasti zaštite ljudskih prava i učestale pretnje predstavnicima organizacija civilnog društva, medijima, institucijama i pojedincima koji se zalažu za poštovanje ljudskih prava i vladavinu prava, zatim kršenje prava na slobodu okupljanja i neodržavanje Parade ponosa. KLJP je takođe reagovala na pritisak

na nezavisne medije i novinare, kao i na podizanje tenzija u Vojvodini u toku protekle godine. Zahtev za osnivanjem Ministarstva za ljudska prava je odbijen, a situacija u ovoj oblasti se ne popravlja. Iz tog razloga je KLJP ponovo zahtevala od Vlade Srbije da prilikom donošenja novog Zakona o ministarstvima razmotre zahtev više od 100 organizacija, Nacionalnih saveta i izbegličkih udruženja iz maja 2012. godine da se osnuje Ministarstvo za ljudska prava. Deo svojih aktivnosti KLJP je usmerila ka monitoringu implementacije manjinskih prava u sandžackim opštinama kao i opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa. KLJP je u toku protekle godine organizovala javne skupove i edukativne aktivnosti poput obuke budući istraživača/ica ljudskih prava i rešavanja konflikta na jugu Srbije i u Sandžaku.

Učestvovanje u radnim grupama i izradi nacrtu zakona

YUCOM je učestvovao u izradi nekoliko nacrtu zakona kroz učešće u radnim grupama i davao komentare na već postojeće nacрте. Najznačajnije je učešće u radnoj grupi za izradu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koja je formirana u aprilu 2013. godine. Radna grupa je uključila YUCOM u redovni monitoring svojih aktivnosti i omogućila predstavnicima YUCOM-a da stalno prisustvuju sastancima radne grupe. Zahvaljujući jasnim pokazateljima stanja besplatne pravne pomoći koje je YUCOM predstavio u okviru

sprovedenog istraživanja objavljenog u publikaciji Tri A za građane: pristup informacijama, savetima i aktivnoj pomoći, nevladine organizacije su se pokazale kao de facto pružaoci u poslednjih 20 godina, te su prepoznate kao pružaoci i u novom nacrtu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. YUCOM svakodnevno pruža stručnu podršku radnoj grupi na unapređenju nacrtu zakona.

YUCOM je od oktobra 2013. član i radne grupe Ministarstva pravde i državne uprave za izradu radnog teksta Zakona o izmenama i dopunama Zakona o uređenju sudova i izradu izmena i dopuna Sudskog poslovnika, koji će se odnositi na načine usaglašavanja sudske prakse i potrebne izmene propisa u pravcu njenog ujedinjavanja.

U aprilu 2013. Incest Trauma Centar – Beograd podneo je inicijativu za izmenu Krivičnog zakonika, tačnije, za

unošenje odredbe o nezastarevanju seksualnih delikata nad decom. YUCOM je Incest Trauma Centru pružio stručnu pomoć u vidu pisanja predloga za navedene izmene Krivičnog zakonika i time doprineo ukidanju zastarevanja seksualnih delikata glasanjem u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Ovim napretkom Srbija je postala, posle Velike Britanije, druga zemlja u Evropi u kojoj je zakonodavac razumeo da su efekti seksualne traume deteta dugotrajni.

Beogradska otvorena škola – BOŠ i YUCOM zajedno su sastavili komentare na nacrt Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti životne sredine, i poslali ih Ministarstvu energetike, razvoja i zaštite životne sredine u novembru 2013. Komentari YUCOM-a i BOŠ-a odnosili su se na pravo na pristup informacijama o životnoj sredini.

Komentari na strategije i akcione planove

Vlada Republike Srbije je 27. juna 2013. usvojila *Strategiju prevencije i zaštite od diskriminacije* za period od 2013. do 2018. godine, s ciljem da obezbedi viši nivo poštovanja ustavnog načela zabrane diskriminacije. Koordinator ove Strategije bila je Kancelarija za ljudska i manjinska prava, a veliki doprinos dale su organizacije civilnog društva. YUCOM je učestvovao u radu pet od devet tematskih grupa i doprineo formulisanju prioriteta koji su ugrađeni u Strategiju. To su tematske grupe za unapređenje položaja žena, LGBT osoba, nacionalnih manjina, verskih grupa, izbeglica, interno raseljenih lica i drugih migrantskih grupa. Nakon donošenja Strategije, u toku je izrada Akcionog plana za njeno sprovođenje. YUCOM je dao doprinos kroz

razvoj konkretnih mera i aktivnosti koje se odnose na unapređenje položaja LGBT osoba.

Narodna skupština Republike Srbije je u julu 2013. donela *Nacionalnu strategiju reforme pravosuđa* za period od 2013. – 2018. Strategija je odgovor na zahteve za unapređenje sistema pravosuđa, a civilno društvo je imalo mogućnost da učestvovanjem u javnoj raspravi i dostavljanjem komentara na Strategiju unapredi njen tekst. YUCOM je u aprilu 2013. organizovao okrugli Povećanje kvaliteta pravde - Strategija o reformi pravosuđa gde su otvorena pojedina pitanja i dati konstruktivni predlozi za unapređenje teksta. Nakon toga YUCOM je uputio pet konkretnih komentara koji su se pokazali kao konstruktivni, pa su i uneti u Nacionalnu strategiju reforme pravosuđa.

Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji, za period od 2013. do 2018. godine, doneta je 1. jula 2013. godine na sednici Narodne skupštine. Strategija se vodi načelom sistemske izgradnje i jačanja institucija u borbi protiv korupcije, uz poštovanje demokratskih vrednosti, vladavine pra-

va i zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda. Realizacija ciljeva Strategije bliže je definisana Akcionim planom koji sadrži sve relevantne informacije u vezi sa konkretnim merama i aktivnostima neophodnim za realizaciju strateških ciljeva, rokovima, odgovornim subjektima i resursima za realizaciju. Kako je javnost bila uključena u izradu nacrtu Akcionog plana kroz mogućnost davanja komentara, svoj doprinos dao je i YUCOM, koji je skrenuo pažnju na aktivnije učešće organizacija civilnog društva za uspostavljanje efikasnije i delotvornije zaštite uzbunjivača, što je i usvojeno u Akcionom planu. Zaključak o usvajanju Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije konačno je usvojen 25. avgusta 2013. od strane Vlade Republike Srbije, a na predlog Ministarstva pravde i državne uprave.

Saradnja sa Narodnom skupštinom Republike Srbije

YUCOM je tokom 2013 godine imao intenzivnu saradnju sa u Narodnom skupštinom, a naročito sa Odborom za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova. Inicirali smo i podržali organizovanje javnog slušanja o ulozi nezavisnih institucija u unapređenju ljudskih prava i razmatranju potrebe za unapređenjem zakonskog okvira, a pored aktivnog učešća na javnim slušanjima i drugim aktivnostima parlamenta, YUCOM je inicirao sastanak između predsednika Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova i predstavnika kancelarije Zaštitnika građana sa ciljem stvaranja institucionalnog okvira za njihovu saradnju. Takođe sastavili smo dokument koji će predstavljati osnov za izradu Protokola o saradnji ova dva organa.

Učešće u Nacionalnom mehanizmu za prevenciju torture (NPM)

Na osnovu *Sporazuma o saradnji sa Zaštitnikom građana*, YUCOM je od 2013. godine uključen u posete kazneno-popravnim zavodima i okružnim zatvorima u Srbiji radi monitoringa primene Zakona o izvršenju krivičnih sankcija i ispunjenosti međunarodnih standarda u okviru pritvorskih jedinica.

U toku 2013. godine, YUCOM se priključio posetama Okružnom zatvoru u Kragujevcu, PU Kragujevac, KPZ za

maloletnike i Istražnom zatvoru za maloletnike u Valjevu. Takođe, YUCOM je uključen u konstruktivni dijalog između Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) i zaposlenih u zatvorima povodom razmatranja preporuka koje su upućene nakon izvršenog monitoringa.

Saradnja nevladinih organizacija i nezavisnih stručnjaka sa Zaštitnikom građana na poslovima nacionalnog preventivnog mehanizma, uslovlila je stvaranje modela koji je od strane ombudsmena u regionu ocenjen kao pozitivan. Članovi NPM-a u Srbiji i ombudsmani iz regiona okupili su se u Beogradu na prvom osnivačkom sastanku u cilju stvaranja Balkanske regionalne NPM mreže.

Praksa za studente u YUCOM-u

Tokom školske 2012/2013. godine studenti Pravne klinike za pitanja diskriminacije Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu bili su angažovani na pružanju besplatne pravne pomoći građanima, na različitim projektima iz oblasti ljudskih prava i na organizovanju i vođenju radionica o diskriminaciji za učenike srednjih škola. Najaktivniji studenti bili su Vuk Raičević, Milana Radić, Violeta Kurti, Dragana Tošić, Nemanja Sladaković i Nataša Tadić.

Takođe, u YUCOM-u su na praksi bili i studenti i mladi pravници iz inostranstva Jean-Baptist Merlin (Francuska), Zoran Vasić (Nemačka), Benjamin Viennet (Francuska) i Tea Hadžiristić (Kanada).

Trenutno su kao volonteri aktivno angažovani Jovana Spremo, diplomirana politikološkinja za međunarodne poslove, trenutno na master studijama Međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava na Fakultetu političkih nauka, Ana Janković, diplomirana pravnik - master studije ljudskih prava (LLM Human Rights) na Univerzitetu u Londonu i Momčilo Živa-

dinović, diplomirani socijalni radnik, trenutno na masteru iz socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka.

Saradnja sa školom Tehno-art

YUCOM je, od aprila do juna 2013. organizovao pet radionica o borbi protiv nasilja i diskriminacije za učenike srednje škole za mašinstvo i umetničke zanate - TehnoArt iz Beograda. Radionice su vodili studenti sa Pravne klinike za pitanja diskriminacije sa Pravnog fakulteta, uz sugestije i usmeravanje YUCOM-ovog tima. Studenti su prošli kroz obuku a zatim i kroz praktičan rad sa srednjoškolicima, dok su srednjoškolski imali priliku da učestvuju u radionici koje su vodili mladi ljudi, njima bliski po godinama, s kojima su mogli otvoreno da razgovaraju o problemima s kojima se svakodnevno suočavaju, a tiču se diskriminacije i nasilja. Kroz saradnju sa Pravnom klinikom i srednjom školom TehnoArt, YUCOM je uspostavio održivi sistem obuka studenata i srednjoškolaca, s obzirom na to da će studenti obučiti narednu generaciju svojih kolega za rad sa sledećom generacijom srednjoškolaca.

Takođe, održane su i dve obuke za profesore i administrativno osoblje TehnoArta, kao i sastanak sa roditeljima. Nastavak saradnje planiran je i za narednu školsku godinu. Posebno je važno to što je ova saradnja inicirana od strane školske uprave i profesora, što ukazuje na postojanje potrebe za ovakvim aktivnostima i na prepoznavanje civilnog društva kao važnog partnera u rešavanju postojećih problema.

Doprinos bilateralnom skriningu

YUCOM je u okviru Kuće ljudskih prava i demokratije dao doprinos bilateralnom skriningu za Poglavlje 23 pristupnih pregovora sa Evropskom unijom. Ovo poglavlje obuhvata oblasti pravosuđa i osnovnih prava.

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom u saradnji sa Ministarstvom pravde i državne uprave, pozvala je organizacije civilnog društva da učestvuju u pripremi bilateralnog skrininga za Poglavlje 23. Skrining odnosno pregled, predstavlja pripremnu fazu koja neposredno prethodi pristupnim pregovorima sa Evropskom unijom. Sam skrining sastoji se iz tri dela. Bilateralni predstavlja drugi deo, tokom kojeg se procenjuje nivo usklađenosti pravnog sistema države kandidata sa pravnim tekovinama EU, utvrđuju oblasti u kojima je potrebno usklađivanje i predlaže vremenski okvir za završetak procesa usklađivanja u datoj oblasti.

U ime Kuće ljudskih prava dat je doprinos koji je obuhvatio dve oblasti:

1. zaštitu oštećenih u krivičnom postupku (izradio YUCOM);
2. pritvor, uslove u pritvorima i dužinu trajanja pritvora (izradili Beogradski centar za ljudska prava i Kuća ljudskih prava).

Bilateralni skrining održava se posle eksplanatornog, koji predstavlja prvi deo skrininga i tokom kojeg Evropska komisija državi kandidatu predstavlja pravne tekovine EU u konkretnom poglavlju. YUCOM je učestvovao i u praćenju eksplanatornog pregleda putem video linka iz Narodne skupštine za Poglavlja 23 (Pravosuđe i osnovna prava) i 24 (Pravda i sloboda i bezbednost).

NOVA IZDANJA

Od samog osnivanja (1997) YUCOM ima razvijenu izdavačku delatnost. Izdajemo specijalizovane studije i istraživanja u oblasti zaštite ljudskih prava. Radi podsticanja rada u zaštiti ljudskih prava i prikazivanja rezultata iz svoje oblasti, YUCOM svoja izdanja razmenjuje i ustupa bez nadoknade. Tokom 2013. godine izdali smo 13 publikacija, koje možete preuzeti na www.yucom.org.rs/nova_izdanja

Antidiskriminacioni mehanizmi u praksi:

Izveštaj koji promovise unapređenje položaja pripadnika osetljivih grupa kako bi im se omogućilo puno uživanje svih prava garantovanih Zakonom o zabrani diskriminacije i time podržalo formiranje efikasnih antidiskriminacionih mehanizama. Prikazan je pravni okvir za zaštitu od diskriminacije, približene su procedure za slučaj povrede prava, iskustva zemalja u regionu i praksa sudova i nezavisnih institucija. Takođe, publikacija sadrži zaključke i preporuke o postupanju sudova i mogućnosti unapređenja sudske prakse kada su u pitanju parnice za zaštitu od diskriminacije.

Preliminarni izveštaj o nedostacima Ustava Republike Srbije i predlozi za reformu:

Preliminarni izveštaj o nedostacima Ustava Republike Srbije iz 2006. godine nastao je kao rezultat rada tima YUCOM-ovih pravnik i eksperata na analizi nedostataka postojećeg ustavnog teksta i ustavne prakse. Izveštaj je nastao kao prvi od tri izveštaja koji su predviđeni u okviru realizacije projekta. Sadrži deo analize koje je tim YUCOM-a već objavio 2011. godine u publikaciji Ustav na prekretnici - Izveštaj o ustavnoj praksi, nedostacima Ustava i načinima njegovog poboljšanja, kao i analize Ustava od strane Venecijanske komisije. U Izveštaju se takođe obrađuju i rezultati istraživanja koje je 2012. obavio Fond za otvoreno društvo na temu stavova građana i predstavnika elita o potrebi promene Ustava. Ovaj preliminarni izveštaj sadrži i rezultate kontinuiranog konsultativnog procesa i istraživačkog rada koji saradnici YUCOM-a sprovode u svakodnevnoj praksi pružanja pomoći građanima kojima su ugrožena ustavna prava i slobode.

Pravda za sve - Kako do besplatne pravne pomoći u Srbiji – priručnik za građane:

Priručnik za građane pruža uvid u smernice koje se odnose na način i postupak ostvarivanja prava na pravnu pomoć. Sadrži spisak svih nevladinih organizacija kojima se građani mogu obratiti i pomaže im da razumeju razliku između pravne pomoći i besplatne pravne pomoći, načine dobijanja iste i upoznaje ih sa praksom YUCOM-a.

Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u Srbiji – izazovi i reforme:

Publikacija je sačinjena na osnovu rezultata ankete sprovedene među 1.200 građana u 25 gradova Srbije, i nakon organizovane javne tribine i treninga pružaocima besplatne pravne pomoći. Sadržaj čine: analiza pravnog okvira besplatne pravne pomoći u našoj zemlji, rezultati sprovedenog istraživanja i preporuke za dalji razvoj sistema besplatne pravne pomoći.

Studija o položaju izbeglih lica iz Republike Hrvatske:

Studija je rezultat saradnje Centra za mirovne studije - CMS iz Zagreba i YUCOM-a. U publikaciji su predstavljeni rezultati kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja. Kvantitativno istraživanje je sproveo YUCOM na uzorku od oko 350 izbeglica s ciljem da se utvrde glavni stavovi o mogućem povratku u Hrvatsku. Kvalitativno istraživanje sproveo je Se-ConS organizovanjem tri fokus grupne diskusije. U ovom delu istraživanja fokus je bio na percepciji života izbeglica u Srbiji kao i na njihovom mogućem povratku u Hrvatsku. Takođe, CMS je sproveo kvalitativno istraživanje sa povratnicima iz Pakraca, Karlovca i Korenice. Deo ove publikacije predstavljaju i preporuke koje će poslužiti pomenutim organizacijama prilikom zagovaranja za održiv povratak i sticanje boljih uslova za život izbeglica.

Tri A za građane – Pristup informacijama, savetima i aktivnoj pomoći (nacionalni izveštaj za Srbiju):

Istraživanje obuhvata analizu pravnog okvira u oblasti informisanja, savetovanja građana i pružanja besplatne pravne pomoći. Izveštaj daje pregled obaveze pružanja informacija i saveta ustanovljenih propisima Republike Srbije. Takođe, sadrži listu zakonski priznatih pružalaca pravne pomoći u različitim postupcima pred državnim organima i sudovima. Prikazano je sadašnje stanje u oblasti regulisanja besplatne pravne pomoći i dati su komentari na nacrt Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koji je izrađen u okviru bivšeg sastava radne grupe nadležnog ministarstva. Polazeći od empirijskih podataka dati su komentari o potrebama građana za različitim vidovima besplatne pravne pomoći koji su identifikovani kroz dugogodišnji rad YUCOM-a i putem istraživanja.

Za efikasnije pravosuđe protiv korupcije:

YUCOM je publikaciju sačinio kao izveštaj u okviru antikoruptivnih aktivnosti u 2012. godini. Opservaciju rada nosilaca pravosudnih funkcija, podsticanje bliže komunikacije i koordinacije akcija svih angažovanih subjekata u suzbijanju korupcije, videli smo kao prostor u kojem civilno društvo može da bude korektiv i partner pravosudnom i širem državnom mehanizmu u borbi protiv korupcije. Nakon monitoringa suđenja za korupciju, sastanaka i diskusija sa akterima ovih složenih krivičnih procesa, izveli smo ključne zaključke i identifikovali sistemske prepreke za pun doprinos pravosuđa. YUCOM je široj javnosti predstavio stručniju podlogu za kreiranje legitimnog stava o odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija, od onog koji je često zastupljen u senzacionalističkim, popularnim i politički motivisanim natpisima i vestima. Ovaj izveštaj, namenjen civilnom sektoru, akterima krivičnih postupaka, telima, organima i organizacijama uključenim u antikoruptivne procese, upotpunili smo analizom krivičnog postupka regulisanja korupcije, osnova i značaja posmatranja suđenja, kao i smernicama za monitoring. Deo teksta ove publikacije čine ideje sudija, tužilaca, advokata, predstavnika policije, nezavisnih regulatornih tela i nevladinih organizacija koji su učestvovali na panel diskusijama YUCOM-a kao i zapažanja koja su zabeležena na ovim skupovima.

Zaštitnik građana – preporuke u praksi:

U publikaciji su, pored aktuelnog zakonodavnog okvira koji reguliše rad Zaštitnika građana, obrađeni i osnovni elementi prava na dobru upravu nastali pod okriljem Saveta Evrope. Takođe, predstavljena je metodologija za praćenje sprovođenja preporuka Zaštitnika građana, kriterijumi za evaluaciju sprovođenja preporuka, instrument za sprovođenje polustrukturisanih intervjua sa predstavnicima organa javne uprave kojima su bile upućene izabrane preporuke Zaštitnika građana, kao i određeni zaključci i preporuke usmerene ka unapređenju saradnje Zaštitnika građana sa organima uprave i unapređenju ostvarivanja prava na dobru upravu.

Zločin iz mržnje – brošura za građane:

Brošura je sastavljena radi boljeg upoznavanja javnosti sa novim članom 54a Krivičnog zakona koji se odnosi na uvođenje zločina iz mržnje kao „posebne okolnosti za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje”. Prikazana je priroda i uporednopravna regulativa i primena ovog instituta, kao i koji motivi mogu dovesti do ovog krivičnog dela.

Ravnopravnost – regulativa i realnost:

Brošura sadrži četiri dela. Prvi deo odnosi se na diskriminaciju uopšte (pojam diskriminacije, pravni i institucionalni okvir, praksa sudova). Sledi deo o stanju LGBT prava u Srbiji i deo koji se odnosi na ulogu žena u političkom i javnom životu. Poslednji deo brošure bavi se metodologijom praćenja suđenja za diskriminaciju.

Ravnopravnost – regulativa i realnost u Crnoj Gori:

Brošura sadrži četiri dela. Prvi deo odnosi se na diskriminaciju uopšte (pojam diskriminacije, pravni i institucionalni okvir, praksa sudova). Sledi deo o stanju LGBT prava u Crnoj Gori i deo koji se odnosi na ulogu žena u političkom i javnom životu. Poslednji deo predstavlja vodič o osnivanju i registrovanju nevladinih organizacija u Crnoj Gori. Brošura je na crnogorskom jeziku.

Barazia – Liget dhe realiteti në Kosovë:

Brošura sadrži tri dela. Prvi deo odnosi se na diskriminaciju uopšte (pojam diskriminacije, pravni i institucionalni okvir, praksa sudova). Sledi deo o stanju LGBT prava u Kosovu i deo koji se odnosi na ulogu žena u političkom i javnom životu na Kosovu. Brošura je na albanskom jeziku.

Equality – regulations and reality in Serbia, Montenegro and Kosovo:

Brošura predstavlja prevod sve tri brošure koje je izdala Koalicija za ravnopravnost – Korak. Sadrži prikaz antidiskriminacionih normi, položaja žena u političkom životu, stanja LGBT prava, mehanizama za monitoring suđenja za diskriminaciju i svih drugih mehanizama za adekvatnu borbu protiv diskriminacije u Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu. Brošura je na engleskom jeziku.

